

BİLSAM Hakkında

BİLSAM, 2005 yılında bir grup akademisyen, eğitimci ve işadamları tarafından kurulmuştur. Yolculuğuna küçük bir ofiste başlayan BİLSAM, gerçekleştirdiği etkili bir ekip çalışmasıyla Eğitim Araştırma Merkezi, Kültür Sanat Merkezi ve Gençlik Merkezi olmak üzere, toplamda yaklaşık 3000 metre kare kapalı alana sahip üç ayrı merkez oluşturmuş ve fiziki altyapısını önemli oranda tamamlamıştır.

BİLSAM, yıllardır gerçekleştirdiği projeler ve her şartta sürdürdüğü bağımsız duruşuyla özellikle bilgi üretimi ve paylaşımı, üniversite-toplum işbirliği, projeci yaklaşım, takım çalışması, çoğulculuk, eleştirel düşünme, yönetim ve katılımcılık konularında yaşadığımız coğrafyanın sivil toplum anlayışına önemli farklılıklar katmış ve yeni bir soluk getirmiştir.

Misyon ve Vizyonumuz

Misyonumuz; eğitim, araştırma, yayıncılık ve diğer alanlarda gerçekleştirdiğimiz projelerle;

- Üyelerimizin sosyokültürel ihtiyaçlarını karşılamak;
- İnsani derinlik, düşünsel yetkinlik ve mücadeleci kişilik vizyonuna sahip bir neslin yetişmesine katkı sağlamak;
- İyi bir insan, erdemli bir toplum, demokratik bir ülke ve anlamlı bir dünya idealinin gerçekleşmesine destek olmaktır.

Vizyonumuz; üretkenlik, katılımcılık ve çoğulculuk bakımından ülkemizin önde gelen sivil toplum kuruluşundan biri olmaktır.

İlke ve Değerlerimiz

- İnsan Odaklılık
- Farkındalık
- Üretkenlik
- Adalet
- Özgürlük
- Ahlâkilik
- Hoşgörü
- Şeffaflık
- Gönüllülük
- Katılımcılık
- Evrensellik
- Eleştirel Düşünme

Birimlerimiz

- Kurtuba Akademi
- Muhacir Akademi
- İbn Haldun Sosyal Araştırmalar Merkezi
- BİLSAM Yayınları
- BİLSAM Kültür
- DİLKENT Akademi
- BİLSAM Gençlik
- Proje Koordinasyon Birimi
- Üye Koordinasyon Birimi
- Kurumsal Koordinasyon Birimi
- Paydaş Koordinasyon Birimi

Bilgi Yolu Eğitim Kültür ve Sosyal Araştırmalar Merkezi
Path of Knowledge Center For Education, Culture and Social Studies
مركز "طريق العلم" للتعليم والثقافة والبحوث الاجتماعية

MALATYA EKONOMİ RAPORU

HAZIRLAYANLAR

Prof. Dr. İbrahim GEZER

İnönü Üniversitesi
Mühendislik Fakültesi Öğretim Üyesi,
BİLSAM Yönetim Kurulu Başkanı

İlhami POLAT

Ziraat Yüksek Mühendisi
İl Tarım ve Orman Müdürlüğü

Doç. Dr. Selahaddin BAKAN

İnönü Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi

İsa AKGÜL

Malatya Milli Eğitim Müdürlüğü V.H.K.İ.
BİLSAM Yönetim Kurulu Üyesi

Zeynep Yüstra YILDIZ

BİLSAM İktisat Araştırmaları Koordinatörü

MALATYA, 2019

MALATYA EKONOMİ RAPORU

BİLSAM Yayınları : 58

Araştırma Raporları : 15

Yayın Koordinatörü

Murat AŞAN

Editör

Işıl ARPACI

Tashih

Yelda POLAT

Mizanpaj

Neslihan DOĞAN

Kapak Tasarım

Yunus KARAASLAN

ISBN

978-605-5026-29-5

Yayıncı Sertifika No

26127

Baskı

ORKA MATBAACILIK
İncelik Mah. Çırağan Sok. No:4
Melikgazi / KAYSERİ
Tel: 0352 322 17 00
info@orkamatbaa.com

BİLSAM Yayınları

Büyük Hüseyinbey Mah.
Şehit Abdulvahap Akkoç Sok.
No: 6 Battalgazi / MALATYA
Telefon: 0422 323 69 0 / 0507 748 06 43
Faks: 0422 323 36 33
Web: www.bilsam.org E-mail: bilgi@bilsam.org

BİLSAM Yayınları 2019

© 2019, Her hakkı mahfuzdur.

BİLSAM'dan izin alınmak veya kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

SUNUŞ

Malatya, yaklaşık on bin yıllık bir tarihe yaslanan, iki bin yıldır kendi adıyla var olan, bu süreçte Dünya ve Türkiye'nin ortak mirasına önemli değerler katmış bir şehirdir. Malatya gerek sosyoe-konomik, gerekse de sosyokültürel ve sosyopolitik açıdan önemli potansiyele sahip şehirlerimizden biridir. Malatya, aslında, sosyal yapısı, kültürel iklimi ve insan kaynağı çeşitliliğiyle adeta küçük Anadolu, küçük Türkiye'dir.

İlimiz, ayrıca, kayısı ağırlıklı tarım sektörü; tekstil, gıda ve madencilik ağırlıklı sanayi sektörü; sağlık ağırlıklı hizmetler sektörüyle bölgenin en önemli ekonomi merkezidir.

Elinizdeki çalışma, Malatya ekonomisine ve yerel kalkınmaya odaklanmıştır. Yerel kalkınma, ulusal kalkınmanın lokomotifidir. Yerel kalkınmayı başaramamış bir ülkenin ulusal kalkınmışlığından bahsedilemez. Zira bir ülkenin gücü, şehirlerinin gücü kadardır. Diğer taraftan nasıl ki yerel kalkınma ulusal kalkınmanın lokomotifiyse, ekonomik kalkınma da diğer alanlardaki kalkınmanın lokomotifidir. Zira temel gereksinimlerini hakkıyla karşılayamayan insan ve toplum kültüre, sanata, siyasete ve kentsel gelişime ilgi duymaz.

Ekonomik kalkınmanın temeli üretime dayanır. Üretimin olmadığı yerde her şey boş slogandan ibarettir. Üretim yatırımdan, yatırım ise sağlıklı işleyen ve liyakate dayanan bir kentsel yönetimden geçer. Böyle bir yönetimin olmadığı yerde yatırım, yatırımın olmadığı yerde üretim, üretimin olmadığı yerde de iş ve istihdam olmaz. Bunların olmadığı yerde ise işsizlik, yoksulluk ve çaresizlik olur.

Özellikle büyükşehirler için belediyeler, ekonomik ve sosyal kalkınmanın en operasyonel ve belirleyici kurumlarıdır. Raporumuzun yerel seçimler öncesi yayımlanmış olması, ilgili kişi ve kurumların durum tespiti ve yol haritası çıkarmaları bakımından anlamlı olacaktır.

Malatya Ekonomi Raporumuzu, şehrimizin sosyoekonomik açıdan gelişmesine katkı yapması dileğiyle ilginize sunuyoruz. Malatya Ekonomi Raporumuz, ağırlıklı olarak mevcut durumun tespiti ve analizine odaklanmıştır. Bu tespit ve analizlerden hareketle ilimizin gelişimine yönelik yapılması gerekenlere önümüzdeki aylarda yayımlanacak "Malatya Gelecek Stratejileri" raporumuzda yer verilecektir.

BİLSAM tarafından hazırlanan diğer raporlarda olduğu gibi bu raporumuz da katılımcı bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Bu kapsamda şehrimizin kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından 100'ü aşkın işadamaı, akademisyen, eğitimci ve kurum yöneticisi gruplar halinde davet edilerek raporun sonuçları tartışmaya açılmış ve görüşlerine başvurulmuştur.

Bu vesileyle raporumuza emek veren yazarlarımıza, BİLSAM'ın çalışma ekibine, çalıştay katılımcılarına ve raporun baskı ve dağıtım giderlerinin karşılanmasına katkı sağlayan firmalarımıza teşekkürü bir borç biliriz.

Saygılarımla...

Prof. Dr. İbrahim GEZER
BİLSAM Yönetim Kurulu Başkanı

İÇİNDEKİLER

Giriş	11
Dünya Ekonomisi Görünüm	13
Yeni Bir Gelişme Paradigmasına Doğru	13
2017-2018'de Dünya Ekonomisi	14
Türkiye Ekonomisi Görünüm	19
2017-2018'de Türkiye Ekonomisi	19
Yeni Ekonomi Programı (YEP) ve Beklentiler	30
Malatya İlinin Genel Özellikleri	33
Malatya Tarihi	33
Coğrafi Konum	33
İklim Yapısı	34
Nüfus Yapısı ve Değişimi	35
Malatya'da Sivil Toplum	40
Rakamlarla Malatya	42
Malatya Ekonomisi ve Ulusaldaki Payı	44
Malatya Ekonomisinin Sektörel Dağılımı	46
Malatya'da Tarım	47
Malatya Tarımının Genel Yapısı	47
Malatya Tarımının Ülke Tarımındaki Yeri ve Önemi	48
Malatya'da Tarımsal Üretim	49
Kayıs Üretimi ve Ekonomik Önemi	54
Kayısının Ekonomik Değer Zinciri	56
Malatya'nın Tarımsal Üretim Değeri ve Ulusaldaki Payı	57
Malatya Tarımında Ana Bileşen Ürünler ve Gelişim Seyri	59

Malatya’da Sanayi	63
Malatya Sanayisinin Genel Yapısı	63
Malatya’nın Sanayi Bölgeleri ve İstihdam Düzeyleri	64
Malatya İli Sanayi Alanlarının Sektörel Dağılımı ve İstihdam Düzeyleri	65
İşletmelerin ve İstihdamın Sanayi Alanlarına Göre Dağılımı	68
İşletmelerin ve İstihdamın Sektörel Dağılımı	68
İnönü Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi (TEKNOPARK)	69
Madencilik	70
Enerji Kullanımı	71
Malatya’da Sanayi Üretimi	71
Malatya’da Hizmetler Sektörü	72
Eğitim	72
Konut Üretimi	74
Turizm	75
Ticaret	77
Malatya’da Dış Ticaret (İhracat ve İthalat)	80
Malatya’nın Rekabetçiliği	84
Teknoloji Kullanımı ve AR-GE Çalışmaları	85
Malatya’nın Kamu Yatırımlarında Aldığı Pay	88
Malatya’da GSYH (Milli Gelir) (\$)	89
Malatya’nın Gelirinin Giderini Karşılama Oranı	90
Malatya’nın Sosyoekonomik Gelişimlik Göstergeleri	91
Fortune 500, İSO 500, İSO 1000 ve TİM 1000’de Malatya	92
Malatya Ekonomisi GZFT (SWOT) Analizi	94
Malatya Ekonomisi İçin Vizyon Önerisi	95
Sonuç ve Öneriler	96
Kaynaklar	98

KISALTMALAR

\$	: Amerikan Doları
€	: Euro
m ²	: Metrekare
m ³	: Metreküp
ha	: Hektar
da	: Dekar (dönüm)
GWh	: Gigavatsaat (GWh = 1 milyar KWh)
Km ²	: Kilometrekare
Mak.	: Maksimum
Min.	: Minimum
%	: Yüzde
%0	: Binde
GSYH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
MB	: Maliye Bakanlığı
KB	: Kalkınma Bakanlığı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TİM	: Türkiye İhracatçılar Meclisi
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
THY	: Türk Hava Yolları
TMSF	: Tasarruf Mevduat ve Sigorta Fonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
FED	: Amerika Merkez Bankası
IMF	: Uluslararası Para Fonu
DB	: Dünya Bankası
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
TÜFE	: Tüketici Fiyatları Endeksi
ÜFE	: Üretici Fiyatları Endeksi
AB	: Avrupa Birliği
KPMG	: Uluslararası Politik ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi (Bakış Dergisi)
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
İİB	: İstanbul İhracatçı Birliği
EDAM	: Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
EPDK	: Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu
MGM	: Meteoroloji Genel Müdürlüğü
BTGM	: Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
İSO 500	: Türkiye'nin En Büyük 500 Sanayi Firması (İstanbul Sanayi Odası)
İSO 1000	: Türkiye'nin En Büyük 1000 Sanayi Firması (İstanbul Sanayi Odası)
TİM 1000	: Türkiye'nin En Fazla İhracat Yapan 1000 Firması (T. İhracatçılar Meclisi)
Fortune 500	: Türkiye'nin En Büyük 500 Firması (Fortune Dergisi)

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Küresel ticaret hacmi ve sanayi üretiminin son yıllardaki değişimi	14
Şekil 2.2. Avrupa'da GSYH büyüme oranları (%)	15
Şekil 2.3. Euro bölgesi yıllık enflasyon oranları (%)	15
Şekil 2.4. Gelişmekte olan ekonomilerin yıllık büyüme hızları (%)	16
Şekil 2.5. Çekirdek TÜFE yıllık enflasyon oranları (%)	16
Şekil 3.1. Türkiye'de enflasyonun son yıllardaki seyri	20
Şekil 3.2. 2018 ilk üç çeyrekteki büyüme hızları (%)	20
Şekil 3.3. Cari açık ve finansman kanalları (12 aylık toplam, milyar \$)	21
Şekil 3.4. Dış borcun GSYH'a oranının son yıllardaki değişimi	22
Şekil 3.5. Tahsili gecikmiş alacakların toplam kredilere oranı	23
Şekil 3.6. Bankacılık faiz oranları (%)	23
Şekil 3.7. Türkiye imalat sanayi kapasite kullanım oranı ve son dönemlerdeki değişimi	24
Şekil 3.8. Türkiye'nin küresel hizmet ihracatındaki payının yıllara göre değişimi	24
Şekil 3.9. Türkiye'nin küresel hizmet ithalatındaki payının yıllara göre değişimi	25
Şekil 3.10. Türkiye'nin aldığı doğrudan yabancı yatırım miktarının yıllara göre değişimi	25
Şekil 3.11. Türkiye'nin yurt dışına doğrudan yatırım miktarının yıllara göre değişimi	26
Şekil 3.12. Türkiye'de mevsimsellikten arındırılmış işsizlik oranları	26
Şekil 3.13. Sanayi üretiminde takvim etkisinden arındırılmış yıllık değişim oranları	27
Şekil 3.14. Takvim etkisinden arındırılmış perakende satış hacmi değişim oranı	28
Şekil 4.1. Malatya'nın 90 yıllık nüfus değişimi	36
Şekil 4.2. Malatya'da ikamet edenlerin nüfusa kayıtlı olduğu illere göre dağılımı	38
Şekil 4.3. Malatya nüfusuna kayıtlı olanların ikamet ettikleri iller	39
Şekil 4.4. Malatya'nın göç verdiği iller	39
Şekil 4.5. Malatya'nın göç aldığı iller	39
Şekil 4.6. Malatya'da sivil toplum örgütlülük düzeyinin değişimi	41
Şekil 6.1. Malatya ekonomisinin ülke ekonomisindeki payı ve değişim seyri	44
Şekil 6.2. Bazı illerin ülke ekonomisindeki paylarının son 10 yıllık değişimi	45
Şekil 7.1. Malatya'da ana sektörlerin ekonomi içindeki paylarının değişimi	46
Şekil 8.1. Malatya'nın tarımsal üretim değerinin ulusal üretim içindeki payı	59
Şekil 8.2. Ulusal kayısı üretiminde Malatya'nın yeri ve yıllara göre değişimi	60
Şekil 8.3. Kayısı hariç, Malatya meyve üretiminin ulusal üretimdeki payı ve değişimi	60
Şekil 8.4. Malatya kanatlı üretiminin ulusaldaki payı ve değişim seyri	61
Şekil 8.5. Malatya'nın kovan varlığı ve bal üretiminin ulusaldaki payı ve değişimi	61
Şekil 8.6. Malatya su ürünleri üretiminin ulusaldaki payı ve değişim seyri	62
Şekil 9.1. Malatya kullanım yerlerine göre elektrik tüketimi (2016)	71
Şekil 10.1. Malatya nüfusunun eğitim durumu ve dağılımı	73
Şekil 10.2. Malatya'da okullaşma oranları ve Türkiye ile karşılaştırılması	73
Şekil 10.3. Malatya'da yıllık konut üretimi ve son yıllardaki değişim seyri	74
Şekil 10.4. Malatya turizminde yabancı turist geceleme sayısı ve değişim seyri	76
Şekil 11.1. Malatya ihracatının ulusal ihracat içindeki payının değişim seyri	81
Şekil 11.2. Malatya ve muadili bazı illerin ihracatlarının yıllar itibarıyla değişimi	82
Şekil 12.1. Malatya'nın rekabetçiliğinde yaşanan değişim	84
Şekil 13.1. Malatya ve diğer bazı illerin son 5 yıl ortalamasına göre patent sayıları	87
Şekil 14.1. Malatya ve bazı illere ayrılan kamu yatırım bedelleri oranı	88
Şekil 15.1. Malatya'nın kişi başına GSYH (milli gelir) değişimi	89

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1. Bazı Ülke ya da Bölgelere İlişkin Büyüme tahminleri (%)	17
Tablo 2.2. IMF ve DTÖ'nün Dünya Ticaretiyle İlgili Tahminleri (%)	17
Tablo 3.1. Küresel Rekabet Araştırmalarında Türkiye'nin Yeri (140 Ülke)	19
Tablo 3.2. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri	21
Tablo 3.3. Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılımı	26
Tablo 3.4. Son Bir Yıl İçinde İstihdam ve İşsizlikte Yaşanan Değişim	29
Tablo 3.5. Yeni Ekonomi Programında Öngörülen Hedefler	30
Tablo 4.1. Malatya İli Nüfus Değişimi(1927-2017)	35
Tablo 4.2. İlçe Nüfusları ve Toplam Kent Nüfusuna Oranı	38
Tablo 4.3. Malatya'nın Aldığı Göçün Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	40
Tablo 4.4. Malatya'da Sivil Toplum Örgütlülük Düzeyi ve Türkiye ile Karşılaştırılması	41
Tablo 5.1. Rakamlarla Malatya	42
Tablo 6.1. Malatya ve Türkiye'de Toplam Ekonomik Üretim (1000 TL)	44
Tablo 7.1. Tarım, Sanayi ve Hizmet Sektörlerinin GSYH Payları	46
Tablo 8.1. Bitkisel Üretim Alanlarının Dağılımı ve Ülke Tarımı İçindeki Oranı	48
Tablo 8.2. Malatya'da Hayvan varlığı ve Türkiye İçerisindeki Oranı	49
Tablo 8.3. Malatya'nın Tarla Ürünleri Üretimi ve Ulusal Üretimdeki Payı	50
Tablo 8.4. Malatya'da Sebze Yetiştiriciliği ve Ulusal Üretimdeki Payı	51
Tablo 8.5. Malatya Meyve Üretimi ve Ulusal Üretimdeki Payı	52
Tablo 8.6. Malatya'nın Yıllık Et Üretimi ve Ülkedeki Payı	53
Tablo 8.7. Malatya'da Kanatlı Üretimi ve Ulusal Üretimdeki Payı	53
Tablo 8.8. Malatya'daki Arı Kovanı Sayısı, Bal Üretimi ve Ulusaldaki Payı	53
Tablo 8.9. Malatya'da Su Ürünleri Üretimi ve Ulusaldaki Payı	53
Tablo:8.10. Malatya'nın İlçeler Düzeyinde Kayısı Üretimi	55
Tablo 8.11. Malatya'nın Kayısı İhracatı ve Elde Edilen Gelirin 40 Yıllık Değişimi	55
Tablo 8.12. Kayısı Çekirdeği İhracatı ve Elde Edilen Gelirin Yıllar İtibariyle Değişimi	56
Tablo 8.13. Kayısının Değer Zinciri	56
Tablo 8.14. Türkiye ve Malatya'nın Kişi Başına Tarımsal Üretim Değeri ve Değişim Seyri	57
Tablo 8.15. Tarımsal Üretim Değerleri	57
Tablo 8.16. Türkiye, Malatya ve Bazı İllerin Tarımsal Üretim Değerleri	58
Tablo 9.1. Malatya'nın Organize Sanayi Bölgeleri	64
Tablo 9.2. Malatya'nın Sanayi Siteleri	64
Tablo 9.3. İl Geneli Sanayi Alanları	65
Tablo 9.4. I. Organize Sanayi Bölgesi İşletmeleri ve İstihdam Durumu	65
Tablo 9.5. II. Organize Sanayi Bölgesi İşletmeleri ve İstihdam Durumu	66
Tablo 9.6. Özsan Sanayi Sitesi İşletmeleri ve İstihdam Durumu	66

Tablo 9.7. Eski Sanayi Sitesi İşletmeleri ve İstihdam Durumları	67
Tablo 9.8. Sanayi Alanları Dışı İşletmeler ve İstihdam Durumları	67
Tablo 9.9. Malatya'da İşletmelerin ve İstihdamın Sanayi Alanlarına Göre Dağılımı	68
Tablo 9.10. İşletmelerin ve İstihdamın Sektörel Dağılımı	68
Tablo 9.11. Faaliyet Alanlarına Göre Teknokent'deki Firmalar	69
Tablo 9.12. Malatya İmalat Sanayi Yıllık Üretim Verileri	71
Tablo 10.1. Yıllar İtibariyle İle Gelen Yabancı Turist Sayıları ve Konaklama Verileri	76
Tablo 10.2. Malatya'nın Finansal Altyapı Göstergeleri	77
Tablo 10.3. Mevduat ve Kredi Kullanım Düzeyleri	77
Tablo 10.4. Malatya'nın Son 5 Yılına Ait Şirket İstatistikleri	78
Tablo 10.5. Ticari Faaliyetlerdeki İstihdamın Farklı Alanlara Dağılımı	79
Tablo 10.6. Malatya'da Coğrafi İşaret Belgesi Alınan ve Başvurusu Yapılan Ürünler	79
Tablo 11.1. Malatya'nın İhracat Ürünleri ve Elde Edilen Gelirler	80
Tablo 11.2. Malatya'nın İthal Ettiği Ürünler ve Maliyetleri	80
Tablo 11.3. Malatya'nın Ulusal Dış Ticaretteki Yeri	81
Tablo 11.4. Bazı İllerin İhracat ve İthalat Verileri ve Ulusaldaki Payları	81
Tablo 11.5. Malatya ve Muadili Bazı İllerin Son 12 Yıldaki İhracat Değişimi	82
Tablo 12.1. Malatya'nın Rekabetçiliğinin Diğer Bazı İllerle Karşılaştırılması	84
Tablo 13.1. İllerin Bilgi ve İletişim Teknolojileri Gelişmişlik Düzeyi	85
Tablo 13.2. İllerin İnovasyon Endeksi	86
Tablo 13.3. AR-GE ve Tasarım Merkezi Sayıları	87
Tablo 15.1. Dünya, Türkiye ve Malatya'nın Kişi GSYİH	89
Tablo 16.1. 81 İlin Gelirinin Giderini Karşılama Oran ve Kendine Yeterlik Durumu	90
Tablo 17.1. Malatya'nın İllerarası Gelişmişlik Sıralamasının Değişimi	91
Tablo 18.1. Malatya'nın İSO 500, İSO 1000 ve TİM 1000'deki Temsil Durumu ve Değişimi	92
Tablo 18.2. Bazı İllerin İSO 500, İSO 1000 ve TİM 1000'deki Temsil Durumları	92
Tablo 18.3. Malatya ve Bazı İllerin TİM 1000'deki Temsil Durumları	93

Şüphesiz ki, bir toplum kendini değıştirmedikçe Allah onların durumunu değıştirmez.
(er-Rad 11)

1. GİRİŞ

Şehirler, insanlığın tarihsel yürüyüşü içinde insanoğlu tarafından ortaya çıkarılmış en orijinal ve en karmaşık yapılardır. Bu yönüyle, bir toplumun gelişmişlik düzeyi, kurduğu şehirlerden anlaşılır. Her şehir, o coğrafyada yaşayan insanların üretkenliği, estetik anlayışı, dayanışma bilinci ve farklılıkları yönetme becerisinin açık bir göstergesidir.

Malatya, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik açıdan ülkemizin önemli illerinden birisidir. 1.241.000 hektarlık yüzölçümü, 797.036 nüfusu, toplam 13 ilçe ve 717 mahallesiyle Malatya, ülkemizdeki iller arasında önemli bir yere sahiptir.

Malatya, ülkemizdeki kültür ve insan zenginliğinin belli bir ahenk ve insicamla bir araya geldiği, bir coğrafyada buluşup kaynaştığı ve bu renklerin birbirini tamamlayarak adeta bir "ebru" oluşturduğu güzel bir şehirdir. Bu anlamda, Malatya farklı düşüncelere karşı hoşgörüsüyle tanınan ve birbirlerinin varlığında anlam ve zenginlik bulan insanların yaşadığı bir coğrafyadır.

Doğu ile batıyı, eski ile yeni, modern ile geleneksel olanı bir arada yaşatan Malatya, Battalgazi gibi tarihi kişilikleri, İsmet İnönü ve Turgut Özal gibi siyasi kişilikleri, Somuncu Baba ve Niyazi Mısıri gibi manevi kişilikleriyle, şiirleri, türküleri, ozanları ve folkloruyla, semah ve halayıyla, tandır ekmeği, kâğıt kebabı, katmeri ve kömbesiyle tam bir kültür beşiğidir. Onlarca medeniyete ev sahipliği yapmış olan Malatya, bugün biz sakinleri için büyük bir tecrübeyi bağrında taşımaktadır.

Malatya'nın gelişmesi ve bu gelişmenin istikrarlı bir şekilde devamı için kapsamlı bir planlama, projeleme ve uygulama süreçlerine ihtiyaç duyulduğu, bunun gerçekleşmesinin ise gelişmede rol alacak bütün kurumların koordineli çalışmaları ile mümkün olacağı hemen herkes tarafından kabul edilmektedir.

Son yıllarda Türkiye'nin hemen her bölgesinde önemli çıkışlar yapan iller olmasına rağmen, Doğu Anadolu Bölgesinde bu başarılamamıştır. Bu çıkışı gerçekleştiren illerin birçoğuyla benzer potansiyel ve özelliklere sahip olan Malatya'nın bunu başaramamış olması düşündürücü ve analize muhtaçtır.

Bunun başarılması için bugüne kadar ortaya konulan çabaların yeterli olmadığı açıktır. Dahası, Malatya, potansiyel olarak Türkiye ortalamasının üzerinde bir şehir olmasına rağmen, iller arasındaki sosyoekonomik gelişmişlik sıralaması son 20 yıl içinde geriye gitmiştir. Bunun temel sebebi, Malatya'nın, son yıllarda, Türkiye'nin ulusal ölçekte yakaladığı gelişme trendini aynı oranda yakalayamamış olmasıdır.

Bu çalışmanın amacı, Malatya ile ilgili temel verileri, özellikleri ve potansiyeli ortaya koymak, ilin sosyoekonomik ve sosyokültürel dönüşüm dinamiklerini belirlemeye çalışmak, bölgesel, ulusal ve küresel boyutta gerekli karşılaştırmaları yapmak ve analiz etmektir. Geleceğe yönelik uygulanması gereken strateji, proje ve eylemlere önümüzdeki aylarda yayımlanacak "Malatya Gelecek Stratejileri" raporunda yer verilecektir.

Tarih değişim ve gelişimden ibarettir, değişim ve gelişim içermeyen zaman ölüdür.
(M. b. Nebi)

◆ Dünya

2. DÜNYA EKONOMİSİNİN GÖRÜNÜMÜ

2.1. Yeni Bir Gelişme Paradigmasına Doğru

Dünya, 7 milyarı aşan nüfusuyla, alabildiğine farklı dil, din, etnisite ve kültürden 200'ü aşkın ülke ve topluluğun bir arada yaşadığı bir gezegendir. Dünyadaki insan yaşamının doğru yönde evrilmesi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, bütün bu ülke, topluluk ve insanların ortak sorumluluğudur.

Dünyamız son 200 yılda hızlı bir sanayileşme ve onun getirdiği sonuçlara bağlı olarak yoğun bir değişim dönüşüm yaşadı. Bu süreç özellikle gelişmiş ülkelerde GSYH ve milli gelirde devasa artışlara yol açtı. Buna bağlı olarak bu ülkeler ile bu süreci yakalayamamış ülkeler arasında derin uçurumlar oluştu. Bugün dünyada var olan eşitsizliklerin temel nedeni, bazı ülkelerin 19. ve 20. Yüzyıl boyunca Sanayi Devrimi'nin getirdiği teknolojilerden ve örgütlenme biçiminden faydalanabilmesine karşın diğerlerinin bunu başaramamış olmasıdır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün verilerine göre dünyada 2 milyar insan günde 2 dolar, 1 milyar insansa yaklaşık 1 dolarla geçinmeye çalışmaktadır. Bu, her gün aynı dünyada birlikte yaşadığımız yüz milyonlarca insanın aç sabahladığı anlamına gelmektedir. Örgüte göre dünyanın en yoksul yüzde 20'si ile en zengin yüzde 20'si arasındaki uçurum, son 40 yılda iki kat arttı. Dünyada **her gün** üçte ikisi beş yaşın altında çocuklar olmak üzere toplam **50.000** insan yoksulluğa bağlı sebeplerden dolayı hayatını kaybediyor.

Günümüzde insanlığın en önemli sorunu, ülkelerarası gelir eşitsizliğinin giderek daha da derinleşiyor olmasıdır. Bugün dünyanın en önemli gündeminin, "günde 2 doların altında bir gelirle yaşamaya çalışan üç milyar insanı nasıl üretime katar, nasıl bu insanlara daha iyi bir hayat kalitesi sağlayabiliriz?" olması gerekirken tamamen ilgisiz konulara odaklanmış bulunuyor.

Diğer taraftan nüfus, bilgi ve teknolojiyle birlikte ölümün gücü de artıyor. Nükleer tehdit, bombaların yayılması ve boyutlarının küçülmesiyle daha da arttı. Tekniğin doğa üzerindeki, hoyrat, kaba ve başıboş kullanımı'nın sonucu ortaya çıkan ekolojik ölüm, insanlığın yürüyüşüne eşlik etmeye devam ediyor.

Günümüzde, enerji elde etmek amacıyla, dünyada her yıl 55 milyar ton fosil, mineral, metal ve biyolojik malzeme yeryüzüne çıkarılıyor. Her geçen gün yaklaşık 375 km² ormanı yok ediyoruz. Bu hesaba göre her yıl mevcut ormanların yaklaşık yüzde 5–10'u yok oluyor demektir. Dünya hızla çölleşiyor. Denizler çöplerle doluyor. Büyüklüğü yaklaşık olarak Hindistan kadar olan ve çoğunluğu plastik maddelerden oluşan bir yüzen çöp adası okyanuslarda dolaşıyor. Su kaynaklarımız hızla kirleniyor ve tükeniyor. Hava kirliliği milyonlarca insanın yaşamını ve sağlığını tehdit ediyor. Son 100 yılda pek çok canlı türü yok oldu. (Eğilmez, 2017).

Bütün bunlar, ağırlıklı olarak batılı güçlerin değerler ve anlamlar dünyasından yoksun gelişme çabalarının ve sınır tanımayan kapitalist iştahlarının bir sonucu olarak ortaya çıktı.

Bütün bu sorunlar mevcut kalkınma paradigmasının sorgulanmasına ve toplumsal gelişmenin sadece ekonomi ile sınırlı kalmayıp, çevreyi, doğayı ve gelecek nesilleri de kapsayacak şekilde yeniden tanımlanması gerektiğine işaret ediyor.

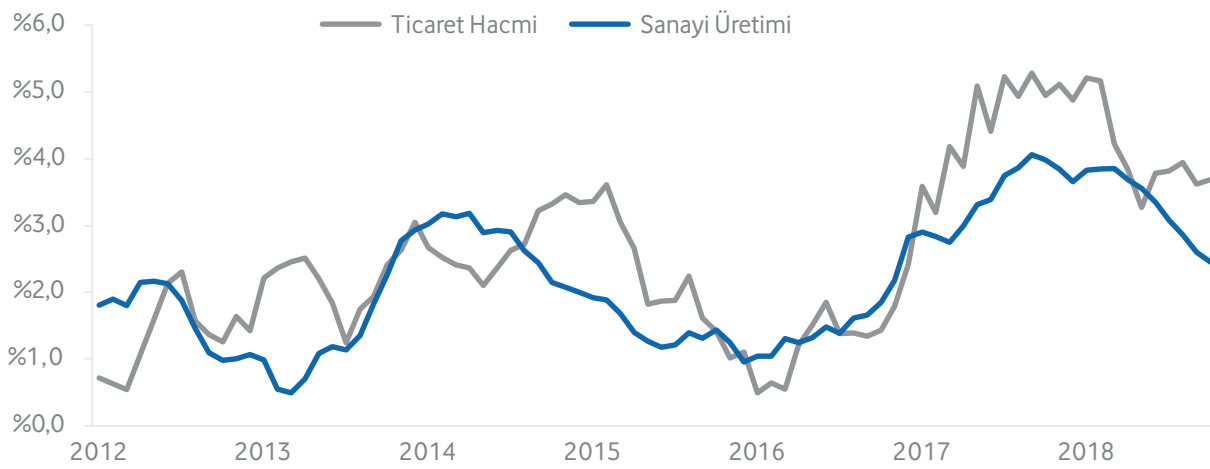
Açıktır ki, çevreyi kirleten, dünyayı yaşanmaz hale getiren ve gelecek nesillerin yaşam hakkına kasteden bir süreci gelişme olarak adlandırmak mümkün değildir. Bu yüzden insanlık ne yapıp edip kapitalizmin dışında, sürdürülebilir gelişmeyi garanti eden bir gelişme modeli bulmak zorundadır. Bunun yolu da gelişmeyi, gelir artışı ve refahtan daha çok; adalet, özgürlük, eşitlik, insan hakları, yaşam kalitesi, sağlık, eğitim, dayanışma ve kanaatkârlık gibi değerler üzerinden tanımlayan bir yaklaşımdan geçecektir.

Yeni paradigma, bu değerler üzerinden yükselmeli ve bütün dünyaya, çevreyi kirlletmeden, insanları sömürmeden ve efendi-köle ilişkisi kurmadan da gelişmenin mümkün olduğunu göstermelidir.

Sömürmeden, çevreyi kirlletmeden ve başkalarının haklarını gasp etmeden de gelişmek mümkündür. Başta İskandinav ülkeleri olmak üzere günümüzde birçok ülke bunu başarmıştır. Söz gelimi Güney Kore ve Singapur gibi ülkeler sadece yeni teknolojiler üreterek gelişmişlerdir.

2.2. 2017 ve 2018’de Dünya Ekonomisi

2018’de ABD’nin tetiklediği küresel mal ticaretindeki korumacı adımlar hayata geçtikten sonra dünya ticaret hacmi düşmeye başladı. 2018 ilk çeyrekte yüzde 14,5 olan küresel ticaret hacmindeki yıllık büyüme hızı, ikinci çeyrekte yüzde 12,5’e geriledi. Temmuz’da ise bu eğilim devam etti ve büyüme hızı yüzde 12,1’e indi. Küresel ticaret hacmi ve sanayi üretiminin son yıllardaki değişimi Şekil 2.1 verilmiştir.

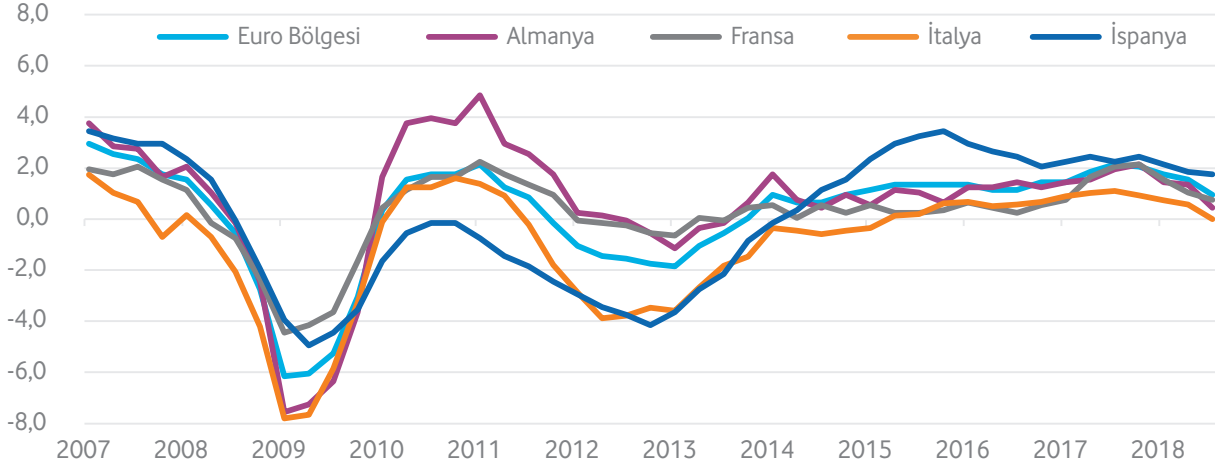
Şekil 2.1. Küresel ticaret hacmi ve sanayi üretiminin son yıllardaki değişimi (Kaynak: Eurostat, 2019)

ABD’nin 2018’in başından bu yana artan dış ticaret hacmine karşılık, Avrupa ve Çin’deki yavaşlama dikkat çekiyor. Rusya’da ise karışık bir performans gözleniyor. ABD ve Çin arasında patlak veren ticaret savaşı, birçok ülkenin gümrük duvarlarını yükseltmesi ve bunun sonucu olarak da bazı ülkelerin ekonomik büyümesinin yavaşlamaya başlamasıyla sonuçlandı. Bu ortamda uluslararası kuruluşlar geçtiğimiz günlerde dünya ekonomisine yönelik tahminlerinde aşağı yönlü güncellemelere gitti.

ABD, bu dalgalanmalardan en çok fayda sağlayan ülke oldu. 2018’in son çeyreğinde %4,2 büyüyen ABD ekonomisi büyümesini sürdürüyor. Veriler, bu eğilimin devam edeceğini gösteriyor. ABD’nin temel istihdam piyasası ve enflasyon göstergeleri kademeli toparlanma eğilimlerini koruyor, istihdam artışları makul bir hızda devam ediyor, ücret artışları ise çekirdek enflasyonun üzerinde seyrediyor.

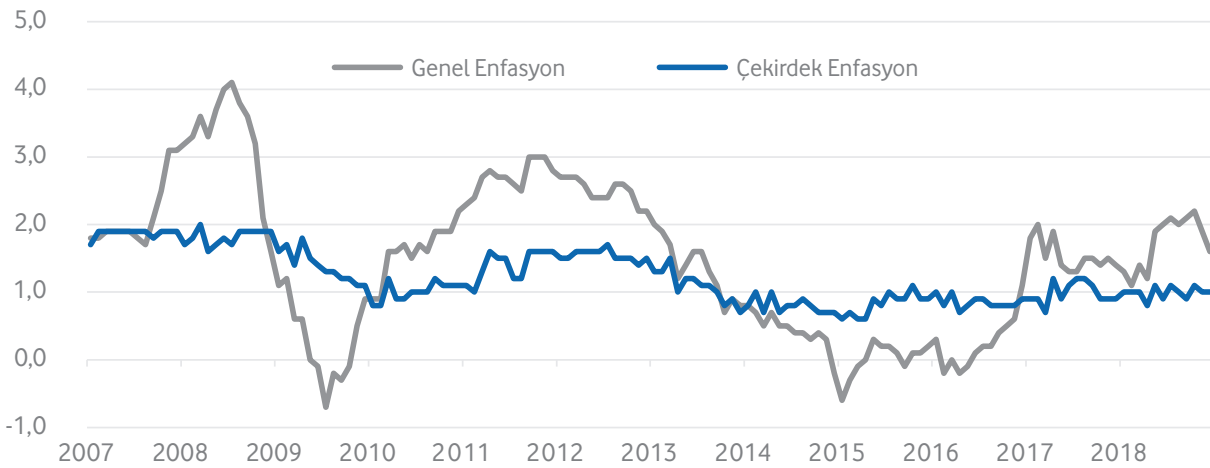
Türkiye ekonomisi açısından daha önemli olan Euro Bölgesi’ndeki gelişmelere bakıldığında, küresel ticaretteki korumacı eğilimlerin Avrupa’nın ihracatçı ülkelerini yavaşlama eğilimine ittiğini gösteriyor. Mevcut seviyeler Euro bölgesindeki ekonomik büyümenin önümüzdeki yıl geçen yıla kıyasla bir miktar daha yavaş bir seyir izleyeceğini gösteriyor.

2018 ikinci çeyrekte ortalama %2,4 büyüyen bölge ekonomilerinin yıllık büyüme hızı ilk çeyrekte %2,1'e geriledi. En belirgin ivme kaybının Fransa ve İspanya'da olduğu görülüyor. Küresel ticaretteki korumacı adımlar nedeniyle yavaşlamanın Almanya ve İtalya'da da belirginleştiği gözlemleniyor. Genel enflasyon %2 hedefi etrafında dalgalansa da tüm geçici ve konjonktürel etkilerden arındırılmış enflasyon olan çekirdek enflasyonun zamana yayılarak artabileceği bekleniyor. Euro bölgesindeki ekonomik büyüme ve enflasyon oranları Şekil 2.2 ve Şekil 2.3'de verilmiştir.

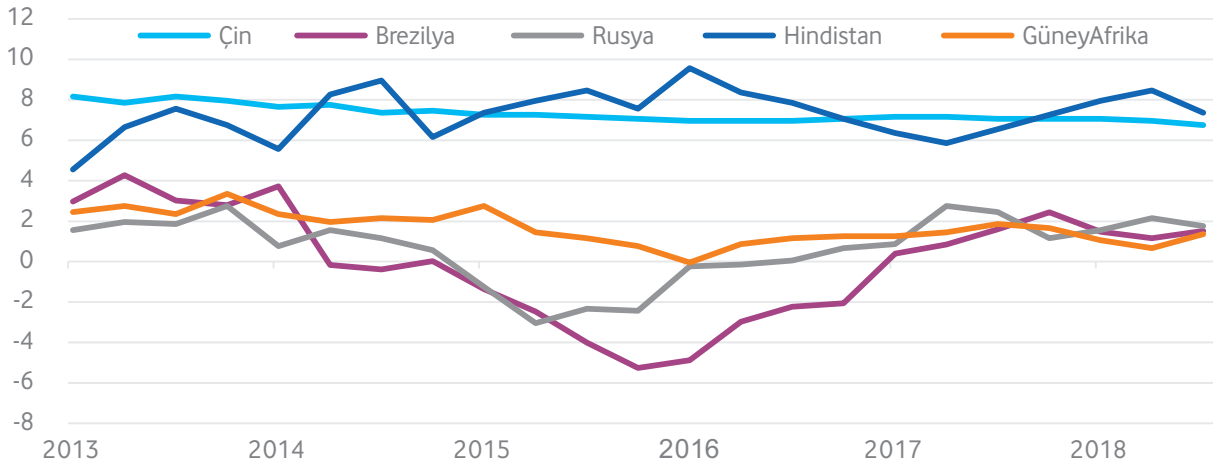
Şekil 2.2. Avrupa'da GSYH büyüme oranları (%) (Kaynak: Eurostat, 2019)

Gelişmekte olan ülkeler açısından da durum pek parlak görünmüyor. 2018 ilk çeyrekteki görece zayıf büyüme performansının ardından çok az sayıda gelişmekte olan ekonomi, büyüme performansını ikinci çeyrekte güçlendirmeyi başardı. Hindistan'ın yıllık büyüme hızı 2018 ilk çeyrekteki yüzde 7,7'den yüzde 8,2'ye yükselirken, Rusya'da büyüme hızı yüzde 1,3'ten yüzde 1,9'a yükseldi. Öte yandan Çin'de büyüme ikinci çeyrek itibarıyla yüzde 6,7 ile düşük bir tempoda sürerken, Brezilya ve Güney Afrika'da yavaşlama devam etti. (Bakış, 2018).

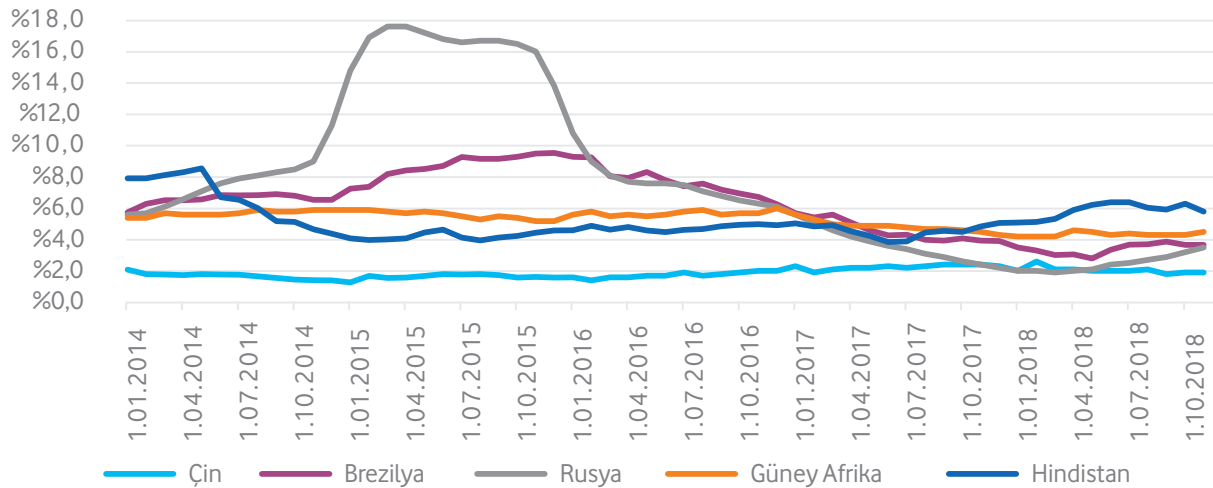

Şekil 2.3. Euro bölgesi yıllık enflasyon oranları (%) (Kaynak: Eurostat, 2019)

Gelişmekte olan ekonomilerdeki yavaşlamaya ilişkin olarak iki nedene dikkat çekiliyor. Bunlardan ilki FED'in tavrı, zira FED faiz artırdıkça gelişmekte olan ekonomilerin dış finansman maliyetleri de artıyor. FED 2018'in sonunda yaptığı açıklamada bundan sonraki artışların daha sınırlı olacağını açıklamış olsa da bu etkinin devam edeceği bekleniyor. Gelişmekte olan ekonomilerin inişe geçmesiyle ilgili ikinci faktör ise, küresel ticaretteki korumacı eğilimler. Her iki faktörün de ABD kaynaklı olması, bu ülkenin gelişmekte olan ülkeler için adeta bir karabasana dönüştüğüne işaret ediyor. Gelişmekte olan ekonomilerin yıllık büyüme hızları ve yıllara göre değişimi Şekil 2.4'de, enflasyon oranları ise Şekil 2.5'de verilmiştir.

Şekil 2.4. Gelişmekte olan ekonomilerin yıllık büyüme hızları (%) (Kaynak: Bloomberg 2019)

Şekil 2.5. Çekirdek TÜFE yıllık enflasyon oranları (%) (Kaynak: Bloomberg, 2019)

Bazı uluslararası kuruluşların ülke ve ülke gruplarına ilişkin 2018-2019 büyüme tahminleri Tablo 2.1’de verilmiştir.

Tablo 2.1. Bazı Ülke ya da Bölgelere İlişkin Büyüme Tahminleri (%)

		Dünya	Türkiye	Euro Bölgesi	ABD	Brezilya	Rusya	Hindistan	ÇHC
IMF	2018	3,7	3,5	2	2,9	1,4	1,7	7,3	6,6
	2019	3,7	0,4	1,9	2,5	2,4	1,8	7,4	6,2
OECD	2018	3,7	3,3	1,9	2,9	1,2	1,6	7,5	6,6
	2019	3,5	-0,4	1,8	2,7	2,1	1,5	7,3	6,3
DB	2018	3,1	3,7	2,1	2,7	2,4	1,5	7,3	6,5
	2019	3,0	2,3	1,7	2,5	2,5	1,8	7,5	6,3

Kaynak: IMF, OECD, Dünya Bankası

Tablodan da görüleceği üzere Türkiye’nin 2018 ve 2019 yılı ekonomik büyümesiyle ilgili olarak IMF, %3,5 - %0,4; OECD, %3,5 – %0,4; Dünya Bankası ise %3,7 – %2,3 tahmininde bulunmuştur.

IMF ve Dünya Ticaret Örgütü’nün dünya ticaretiyle ilgili tahminleri ise Tablo 2.2’de verilmiştir.

Tablo 2.2. IMF ve DTÖ’nün Dünya Ticaretiyle İlgili Tahminleri (%)

	Yıllar	İhracat		İthalat		Dünya Ticaret Hacmi
		Gelişmiş Ekonomiler	Yükselen Ekonomiler	Gelişmiş Ekonomiler	Yükselen Ekonomiler	
IMF*	2018	3,4	4,7	3,7	6,0	4,2
	2019	3,1	4,8	4,0	4,8	4,0
DTÖ	2018	3,5	4,6	3,2	4,8	3,9
	2019	3,3	4,5	3,0	4,5	3,7

Kaynak: IMF, DTÖ

2018 ve 2019 yıllarında dünya ticaret hacmi IMF tahminine göre sırasıyla %4,2 ve %4; Dünya Ticaret Örgütü’ne göre ise %3,9 ve %3,7 oranında artacaktır.

Yukarıdaki tablo ve grafikler beraberce değerlendirildiğinde; ABD ile Çin arasında yaşanan ticaret savaşı, Çin ekonomisinde yaşanan ivme kaybı, İngiltere ile Avrupa Birliği arasında yaşanan Brexit sorunu, Fransa’daki sosyal gerginlikler, İtalya’daki siyasal ve ekonomik sıkıntıların yarattığı olumsuzlar, Japonya’nın bir türlü durgunluktan çıkamaması, Arjantin ve Venezuela gibi ülkelerde yaşanan siyasal ve ekonomik krizler vb. gelişmelerin küresel sistemi bir resesyon (durgunluk) beklentisine soktuğu söylenebilir.

İnsanlar yönetimle ilgilenmelidirler.

Yönetimle ilgilenmeyen insanlar zararlı değil, ama yararsız kimselerdir.

(Perikles)

◆ Türkiye

3. TÜRKİYE EKONOMİSİNİN GÖRÜNÜMÜ

3.1. 2017-2018 Türkiye Ekonomisi

Türkiye, ortalama 10 bin \$ milli gelir, 850 milyar \$ GSYH ve 150 milyar \$ ihracatla dünya ekonomisinin önemli aktörlerinden biridir. IMF verilerine göre ekonomik büyüklükte dünyada ilk 20’de (17. sıra) olan Türkiye, ekonomik gelişmişlikte 180 ülke arasında 64. sıradadır. Ayrıca Türkiye, Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan insani gelişme endeksinde 188 ülke arasında 71., daha kapsamlı bir araştırma olan sosyal gelişmişlik endeksinde ise 128 ülke arasında 61. sıradadır (Gezer, 2018).

Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayımlanan ve ülkelerin esneklik, çeviklik, inovasyon yeteneği ve insan odaklılık düzeyleri açısından değerlendirmeye ve sıralamaya tabi tutulduğu “Küresel Rekabetçilik Endeksi” araştırmalarına göre Türkiye, rekabet yeteneği açısından ortalama 140 ülke arasında 2015’de 45., 2016’da 51., 2017’de 58., 2018’de ise 61’inci sırada yer almıştır. Küresel Rekabetçilik Endeksinin 2018 raporunda Türkiye ile ilgili en olumsuz sonuçların işgücü piyasasıyla ilgili olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle, işçi-işveren ilişkilerindeki katılık (113. sıra), sözleşmeler (112. sıra) ve meritokrasi yani liyakat sistemine uygunluk (116. sıra) bileşenlerindeki sıralamalar oldukça düşüktür. (Tablo 3.1).

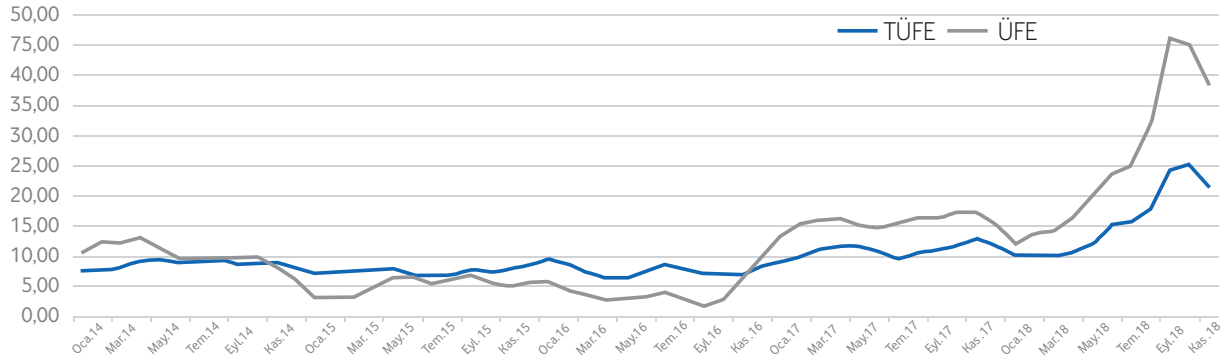
Tablo 3.1. Küresel Rekabet Araştırmalarında Türkiye’nin Yeri (140 Ülke)

Küresel Rekabetçilik	Türkiye'nin Sıralaması (2017)	Türkiye'nin Sıralaması (2018)
Genel Sıralama	58	61
Kurumsal Yapılanma	76	71
Altyapı	48	50
Bilgi ve İletişim Teknolojileri	70	71
Makroekonomik Ortam	104	116
Sağlık	48	48
Beceriler	76	77
Mal Piyasası	50	76
İşgücü Piyasası	114	111
Mali Sistem	60	65
Pazar Büyüklüğü	14	13

Kaynak: Anonim, 2018.

Yukarıda bahse konu olan sorunların da etkisiyle, Türkiye bundan 15 yıl kadar önce büyük bir umut ve heyecanla koyduğu 2023 hedeflerinin çok gerisinde kalmış görünüyor. Zira geldiğimiz noktada Türkiye ekonomisi, 2023 hedefi olarak belirlenen 25 bin \$ milli gelir, 500 milyar \$ ihracat ve 2 trilyon \$ GSYH hedeflerinin yaklaşık üçte bir düzeylerinde seyrediyor.

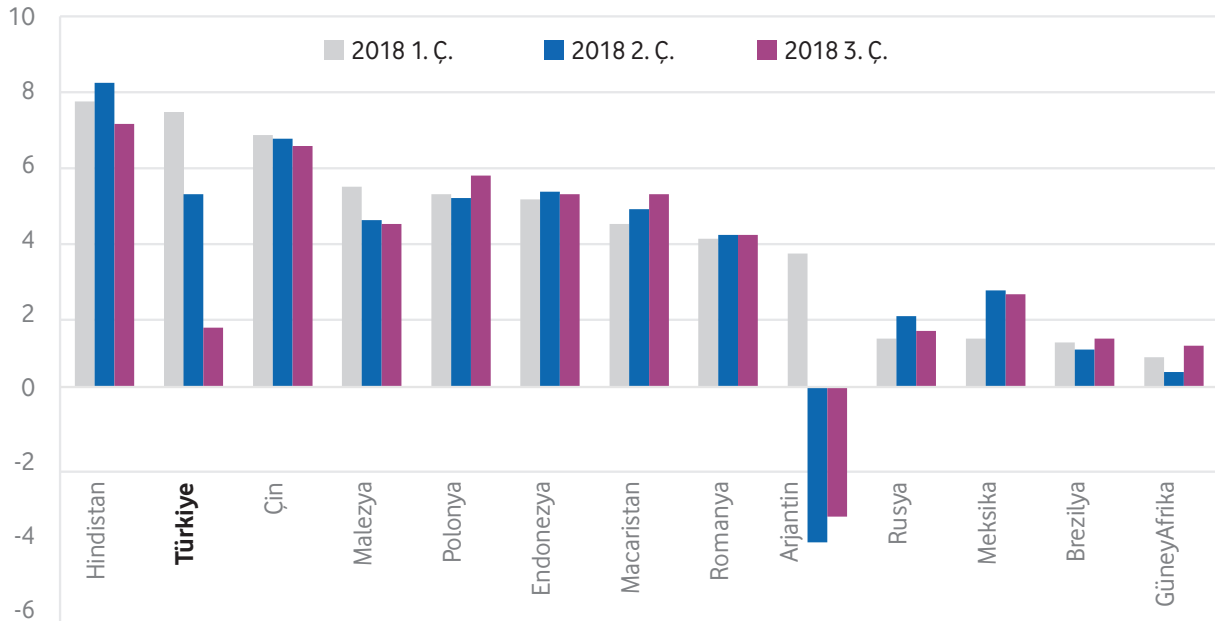
Türkiye ekonomisi son dönemlerde içeride ve dışarıda birçok kırılmalıkların yaşandığı bir dönemden geçmektedir. Küresel boyutta yaşanan ticari korumacılık eğilimleri Türkiye ve Arjantin gibi gelişmekte olan ekonomilere yönelik kaygıları artırmaktadır. Temmuz ayı ortasında ABD ile yaşanan siyasi gerilim ile birlikte yükselişe geçen dolar kuru, Ağustos ayında 7 TL seviyelerini test ederek rekor kırmıştır. Enflasyon ise Eylül ayında yüzde 25'edayanarak, son 15 yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır. (Şekil 3.1). Şekilden de anlaşılacağı üzere 2018 Kasım ayında, önceki yılın aynı ayına göre, TÜFE'de %21,62 oranında, ÜFE'de ise %38,54 oranında artışlar gerçekleşmiştir.

Şekil 3.1. Türkiye'de enflasyonun son yıllardaki seyri (%) (Kaynak: TCMB)

Son 10 yılda döviz ile borçlanan çok sayıda şirket iflastan kaçınmak için konkordato ilan ederken, hükümetin açıkladığı Yeni Ekonomi Programında (YEP) sıkı para ve maliye politikasına ilişkin önlemler ortaya konuldu.

2018 ilk çeyrekte büyüme ivmesini koruyan Türkiye ekonomisi, ikinci çeyrekte diğer birçok gelişmekte olan ekonomiler gibi bir miktar yavaşladı. Üçüncü çeyrekte ise finansal piyasalardaki belirsizlikler ve ABD ile yaşanan diplomatik gerilim, Türk finansal piyasalarında ciddi dalgalanmalara yol açtı. (Şekil 3.2).

Şekil 3.2. 2018 ilk üç çeyrekteki büyüme hızları (%) (Kaynak: The Economist, Eurostat, 2019)

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi 2018 ilk yarısında iç talepteki ivme kaybına rağmen vergi gelirlerindeki artış devam etti.

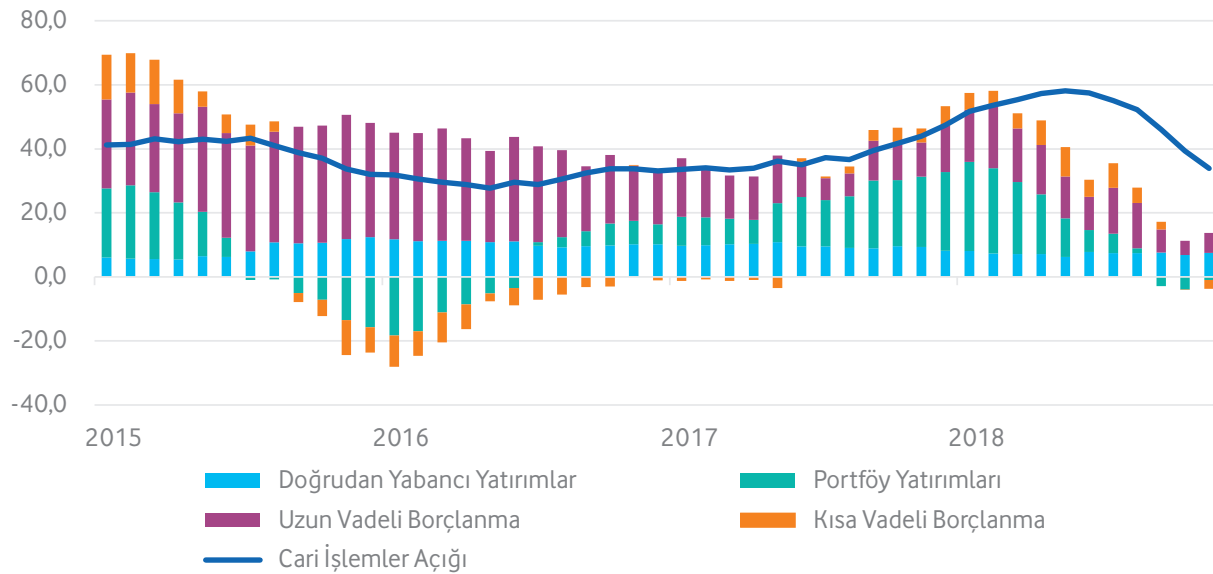
Tablo 3.2. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri (Milyar TL)

	Ocak-Kasım 2017	Ocak-Kasım 2018	Yıllık Değişim	2018 Gerçekleşme Tahminleri	2019 Program Tahmini	Yıllık Değişim
Gelirler	574.6	690.8	20,2%	749,6	880,4	17,4%
Vergi Gelirleri	489.3	575.8	17,7%	630,5	756,5	20,0%
Harcamalar	601.1	745.4	24,0%	821,8	961,0	16,9%
Faiz Dışı Harcamalar	545.8	673.5	23,4%	745,4	843,7	13,2%
Faiz Giderleri	55.3	71.9	30,0%	76,4	117,3	53,5%
Bütçe Dengesi	26.5	54.5	106,0%	72,2	80,6	11,6%
Faiz Dışı Denge	28.8	17.3	39,8%	4,2	36,7	773,8%

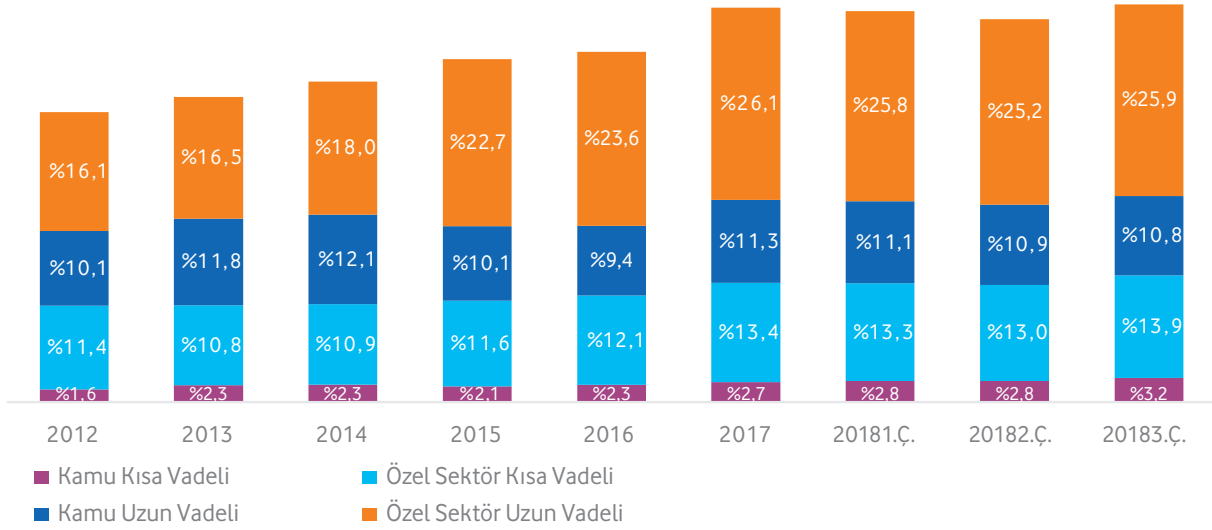
Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı

Zayıf TL sayesinde elde edilen fiyat avantajıyla AB ülkelerine yapılan ihracat gücünü korudu. Döviz kurlarındaki yükseliş ise özellikle tüketim malları ithalatını sınırladı. Bunun sonucu olarak Temmuz–Ağustos 2018 döneminde dış ticaret açığı geçen yıl aynı döneme göre yüzde 43,1 azaldı. Ticaret Bakanlığı’nın verilerine göre Eylül’de dış ticaret açığı 2017’nin aynı dönemine göre yüzde 76,9 azaldı. Böylece ihracatın ithalatı karşılama oranı Eylül 2017’deki yüzde 59,1’den yüzde 88,4’e çıktı. (Bakış, 2019).

İç talepteki yavaşlama ve ihracatın güçlü kalması nedeniyle dış ticaret açığı daralırken, yaz aylarında turizmdeki toparlanma sayesinde cari işlemler fazlası verildi. Temmuz’da cari işlemler açığı yıllık bazda yüzde 62,8 daralarak sadece 1,75 milyar dolar olurken, Ağustos’ta 2,59 milyar dolar cari fazla oluştu. Ancak petrol fiyatlarındaki yükseliş nedeniyle önümüzdeki dönemlerde bu avantajları korumakta zorluklar yaşanacağı beklenmektedir. Son yıllarda cari açıkta yaşanan değişim Şekil 3.3’de, dış borcun GSYH’a oranı ise Şekil 3.4’de verilmiştir.

Şekil 3.3. Cari açık ve finansman kanalları (12 aylık toplam, milyar \$) (Kaynak: TCMB)

Şekil 3.4. Dış borcun GSYH'a oranının son yıllardaki değişimi (Hazine Bakanlığı)

Tablo 3.1'den de hatırlanacağı gibi Türkiye'nin rekabetçilik yeteneğiyle ilgili birçok konuda gerilemeler yaşanmakla birlikte pazar büyüklüğü sıralamasında iyi durumda olduğumuz görülmektedir. Bu durum, hızla tüketim toplumu olmaya doğru evrildiğimiz anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, tüketim toplumlarında tasarruf eğilimi az olduğundan, hükümetler yeni yatırımlar için iç kaynaklardan ziyade dış kaynaklara yönelir ve borçlanmaya giderler. Bu durum ise dış borçlanmanın giderek bir sarmala dönüşmesine, ülkenin gelirlerinin yatırımlar yerine sadece borçlar ve faizler için harcanmaya başlanmasına yol açar. Yatırımların azalması üretimi azaltır, üretimin azalması ise işsizlik, enflasyon ve kurlarda yükselme dâhil birçok olumsuzluğu tetikler. Bu sarmalın bir şekilde aşılabilmesi ekonomik kriz ya da iflas anlamına gelecektir. Türkiye henüz bu noktanın uzağında olsa da tasarruf yeteneği zayıf ve dış borç oranı yüksek ekonomiler her zaman bu riskle karşı karşıyadır.

Kurlardaki yükselişle 2018'in üçüncü çeyrek ortasında yüzde 40'a yaklaşan kredi ve mevduat yıllık büyüme hızları 2018 son çeyrekte kesintisiz olarak geriledi. Böylece Eylül sonunda yüzde 29,6 olan kredi büyüme hızı 2018 sonunda yüzde 14,1'e indi. Döviz kurlarından arındırılmış veriler ise kredilerde yüzde 10'a yakın daralmaya işaret etti. Üçüncü çeyrek sonunda yüzde 29,8 olan mevduat yıllık büyüme hızı, Aralık 2018 sonunda yüzde 18,5'e geriledi.

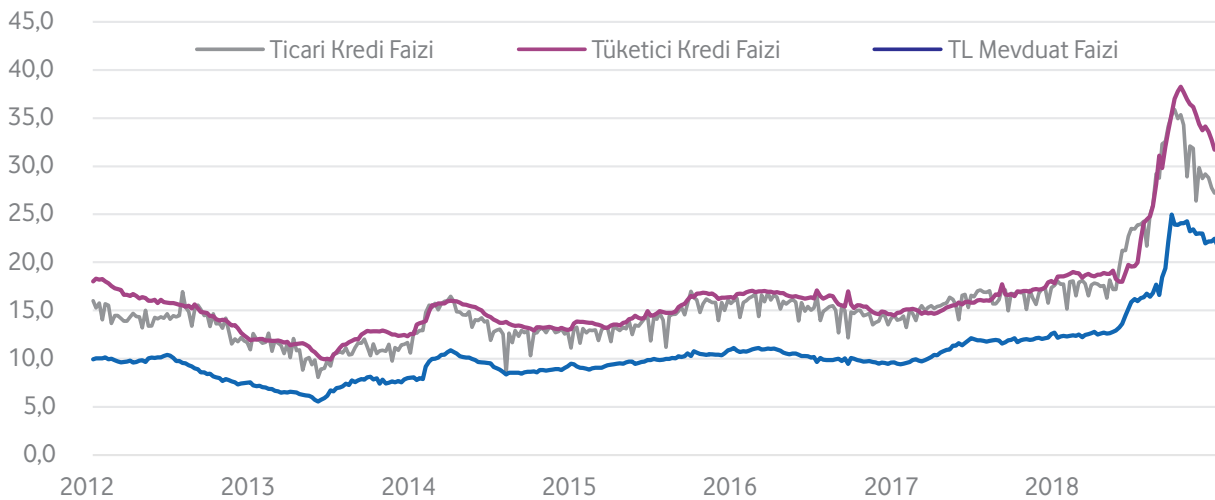

Bir taraftan kredilerdeki bu yavaşlamaya karşın, diğer taraftan takipteki alacaklar artmaya devam etti. 2018 üçüncü çeyrekte yüzde 3,4 olan takipteki alacakların toplam kredilere oranı yılsonunda yüzde 4'e ulaştı (Şekil 3.5).

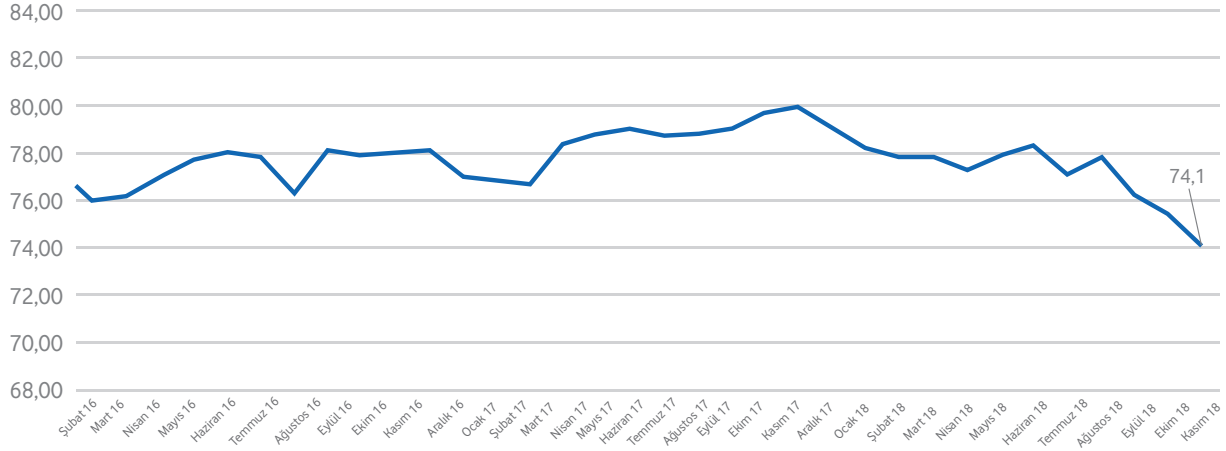
Şekil 3.5. Tahsili gecikmiş alacakların toplam kredilere oranı (Kaynak: BBDK)

2018 üçüncü çeyrekte yüzde 36'ya kadar çıkan ticari kredi faizleri, finansal piyasaların toparlanması ve kredi talebinin zayıflaması ile 2018 sonunda yüzde 27,24'e geriledi. Tüketici kredi faizleri ise ticari kredi faizlerine kıyasla daha geç bir tepki verdi. 2018 son çeyrek başında yüzde 38'i aşarak yükselmeye devam eden tüketici kredi faizleri, Ekim sonlarına doğru düşmeye başladı ve 2018'i yüzde 31,74'te tamamladı. TL mevduat faizleri ise zayıflayan kredi talebi ve finansal piyasalardaki gelişmelere bağlı olarak yılın son çeyreğinde geriledi. Üçüncü çeyrekte yüzde 25'e kadar yükselen TL ortalama mevduat faizleri 2018 sonunda yüzde 22,51'den kapandı. Bununla birlikte kredi talebindeki zayıflık nedeniyle sektörde dönem sonu mevduat rekabetinin sınırlı kaldığı gözlemlendi. Bankacılık faiz oranlarındaki değişim Şekil 3.6'da verilmiştir.

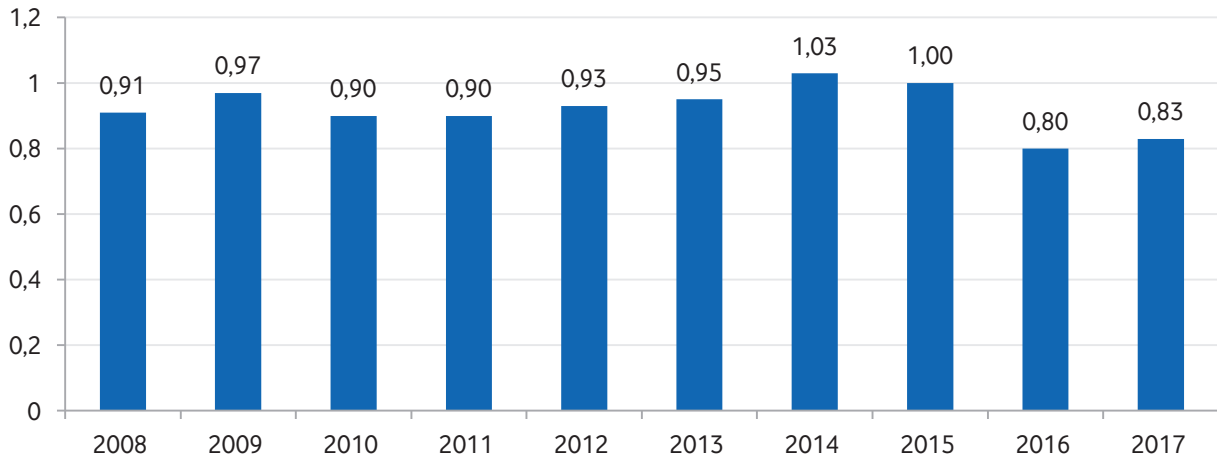
Şekil 3.6. Bankacılık faiz oranları (%) (Kaynak: TCMB)

Bütün bu gelişmelerden de etkilenen Türkiye imalat sanayi kapasite kullanım oranı, 2018'de 2017'ye göre %5,8 puan azalarak 74,1 olarak gerçekleşti. (Şekil 3.7).

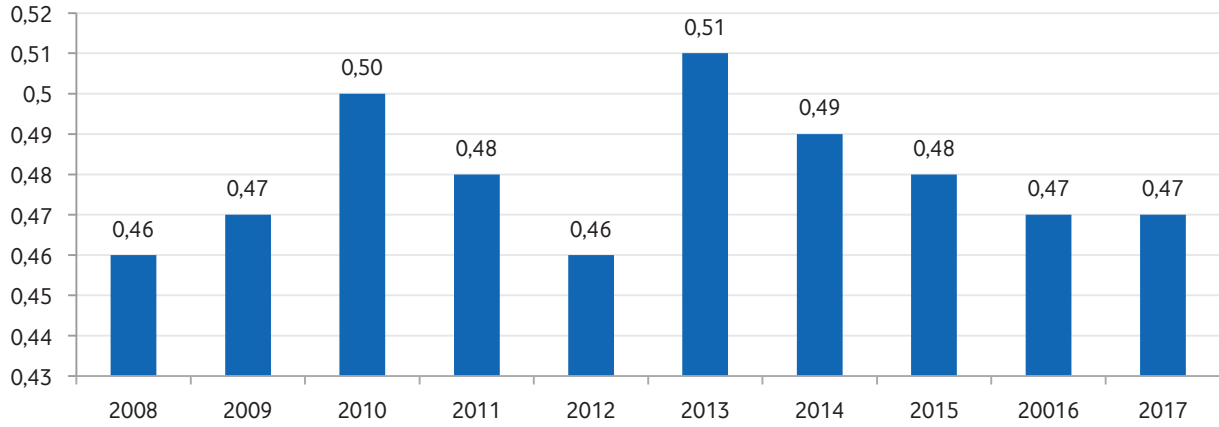
Şekil 3.7. Türkiye imalat sanayi kapasite kullanım oranı ve son dönemlerdeki değişimi (%) (Kaynak: TCMB)

Bu gelişmelerin sonucu olarak Türkiye'nin küresel hizmet ihracatındaki payında da gerilemeler yaşandı. Türkiye'nin küresel ihracat ve ithalatında son yıllarda yaşanan değişim Şekil 3.8 ve Şekil 3.9'da verilmiştir. Şekillerde de görüleceği gibi Türkiye'nin küresel hizmet ihracatındaki payı 2014 yılına kadar sürekli artmış, o tarihten itibaren de düşmeye başlamıştır.

Şekil 3.8. Türkiye'nin küresel hizmet ihracatındaki payının yıllara göre değişimi (%) (DTÖ)

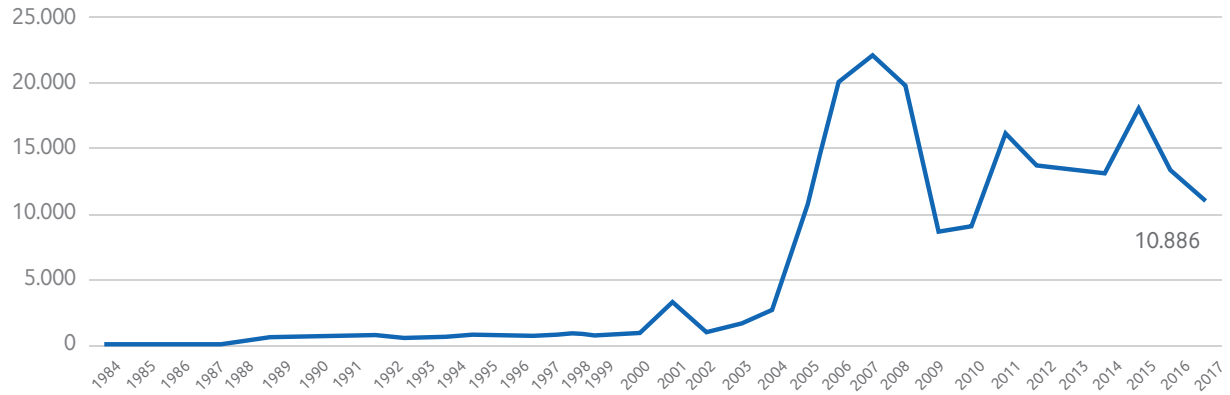
Dili, dini, ırkı, ne olursa olsun, iyiler iyidir.
(H. B. Veli)

Şekil 3.9. Türkiye'nin küresel hizmet ithalatındaki payının yıllara göre değişimi (%) (DTÖ)

2018 yılında Dünyanın en büyük 250 müteahhitlik şirketi listesine Türkiye'den 46 firma girmiştir. Türkiye, bu bakımdan Çin'den sonra 2. sırada yer almaktadır. Sektörün ekonomiye katkısı; döviz girdisi, ihracat ve istihdam, teknoloji transferi ve dışa açılma sürecine katkı şeklinde gerçekleşmektedir.

Son 15 yıl içinde doğrudan yabancı yatırım alanında hem dışarıdan içeriye, hem de içeriden dışarıya çok büyük gelişmeler yaşandı. Türkiye'nin ilgili dönemde aldığı doğrudan yabancı yatırımın yıllar itibarıyla değişimi Şekil 3.10'da, alınan bu yatırımın sektörel dağılımı Tablo 3.3'de, yurt dışına yapılan yatırımların değişimi ise Şekil 3.11'de verilmiştir.

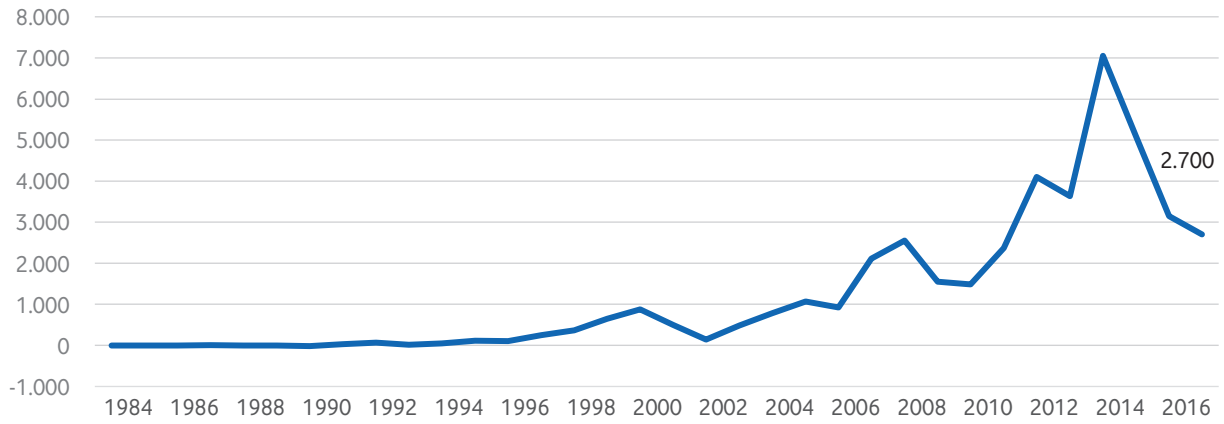
Şekil 3.10. Türkiye'nin aldığı doğrudan yabancı yatırım miktarının yıllara göre değişimi (milyon \$)

Ölçemediğiniz şeyi yönetemezsiniz.
Peter Drucker

Tablo 3.3. Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılımı

Milyon Dolar (\$)	2016	2017
Tarım Sektörü	38	29
Sanayi Sektörü	3.067	2.022
Madencilik ve Taşocakçılığı	148	448
İmalat	2.241	1.202
Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretim ve Dağıtım	676	371
Su Temini, Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri	2	1
Hizmetler Sektörü	4.429	5.350
TOPLAM	7.534	7.401

Kaynak: TCMB

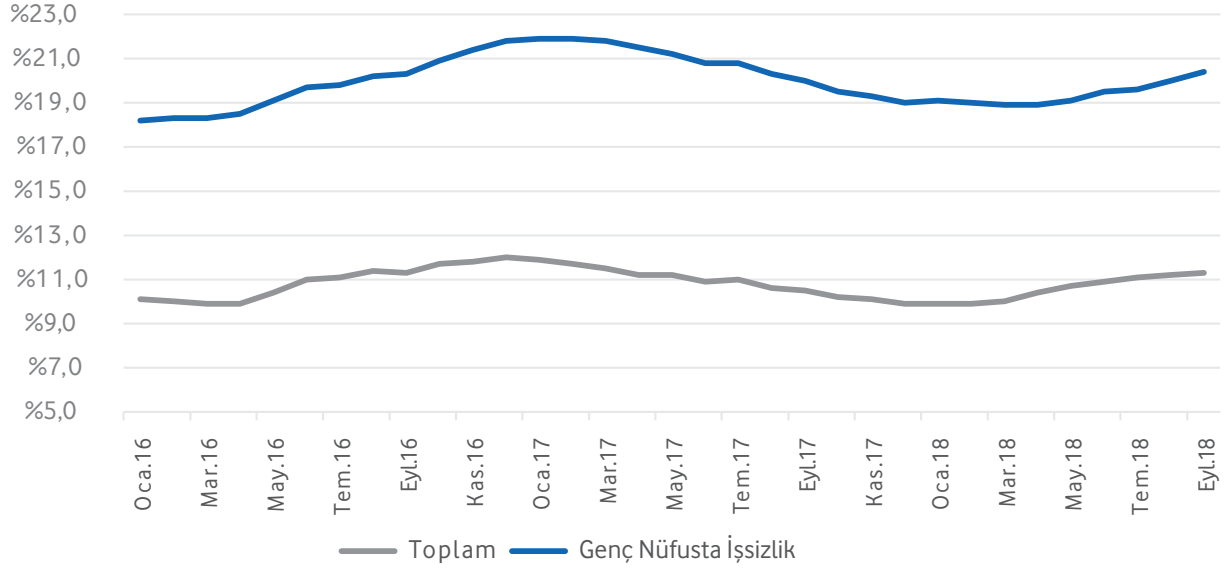

Şekil 3.11. Türkiye'nin yurt dışına doğrudan yatırım miktarının yıllara göre değişimi (milyon \$)

Yukarıdaki tablolar beraberce değerlendirildiğinde 1984-2002 döneminde toplam 14,6 milyar \$ olan doğrudan yabancı yatırım tutarının, 2003-2017 döneminde 193,1 milyar dolara çıktığı görülecektir. En fazla yabancı yatırım yapılan sektörler ise sırasıyla hizmetler, sanayi ve tarım şeklinde gerçekleşmiştir. Türk yatırımcıların yurtdışında gerçekleştirdiği doğrudan yatırımların toplamı, 2003'ten 2017 yılına kadar 39 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır.

2017 sonunda yüzde 9,9 olan mevsimsellikten arındırılmış işsizlik oranı kademeli olarak artarak Eylül döneminde yüzde 11'e yükselmiştir. Benzer şekilde genç nüfusta işsizlik oranı ise yüzde 19,0'dan yüzde 20,4'e çıkmıştır. Mevsimsellikten arındırılmış işsizlik oranları Şekil 3.12'de verilmiştir. (TÜİK, 2018).

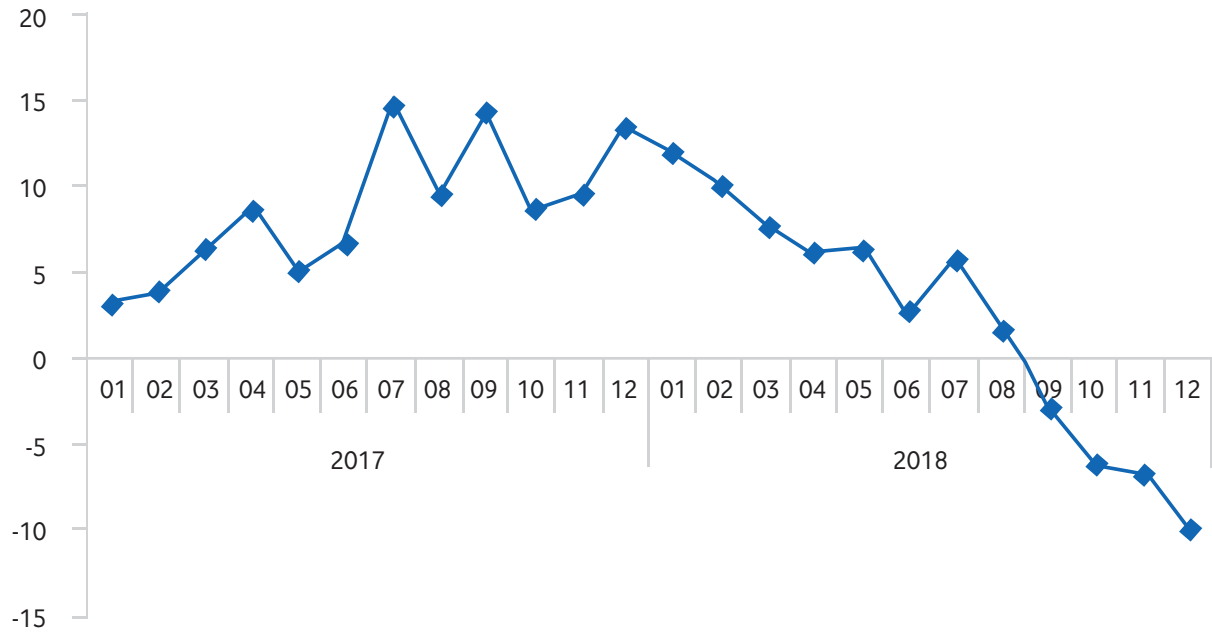
İşsizlik oranları aynı dönemde ABD'de %3,7, 28 AB ülkesinde %6,7, Euro Bölgesi'nde %8,1, Almanya'da %3,3, Fransa'da %8,9 ve İtalya'da %10,6 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Şekil 3.12. Türkiye’de mevsimsellikten arındırılmış işsizlik oranları

3.2. 2019 Başında Türkiye Ekonomisi

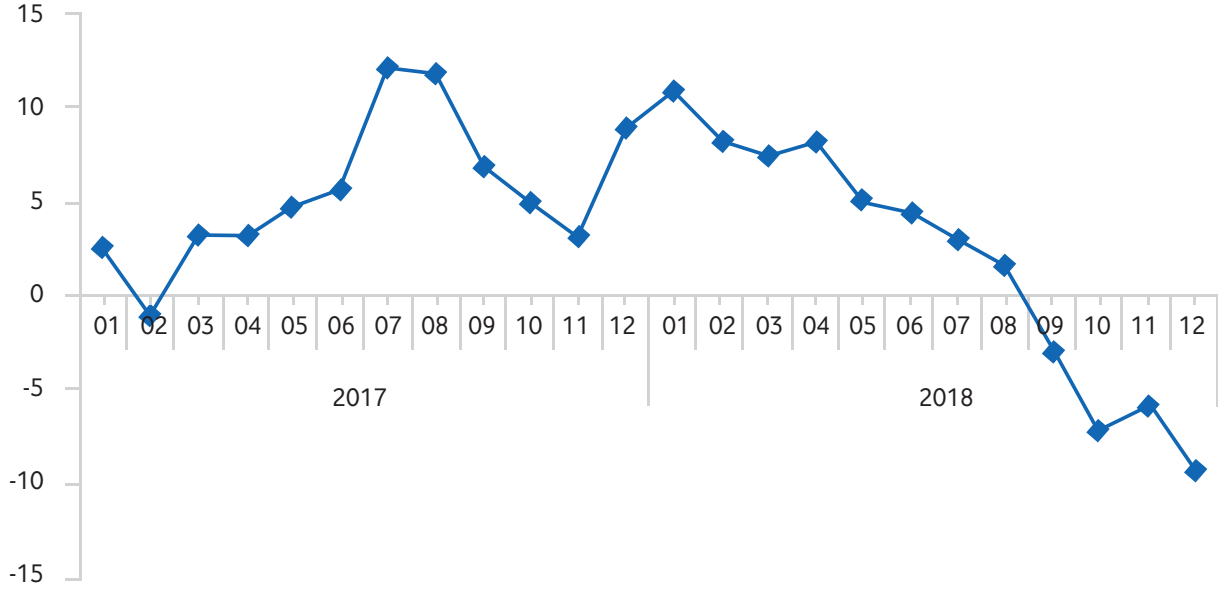
2019 başında açıklanan verilere göre Türkiye ekonomisinin ne durumda olduğuna bakmak, önümüzdeki süreçte nelerin yaşanabileceğine dair fikir verecektir. Açıklanan veriler, ekonominin özellikle üretim ve tüketim ya da arz ve talep yönleriyle ilgili ciddi düşümlere işaret etmektedir. TÜİK verilerine göre son dönemlerde sanayi üretiminde yaşanan hızlı düşüş Şekil 3.13’de verilmiştir.

Şekil 3.13. Sanayi üretiminde takvim etkisinden arındırılmış yıllık değişim oranları (%) (2015=100)

Kaynak: TÜİK, 2018

Yukarıdaki grafik, sanayi üretiminin 2018 boyunca gittikçe artan hızda düştüğünü göstermektedir. Yine TÜİK verilerine göre, aynı dönemde perakende satış hacminde de ciddi düşüşlerin yaşandığı görülmektedir. (Şekil 3.14). Aşağıdaki tablo özellikle 2018'in son aylarından itibaren talepte hızlı bir düşüşün yaşandığını ortaya koymaktadır.

Şekil 3.14. Takvim etkisinden arındırılmış perakende satış hacmi değişim oranı (%) (2015=100).
Kaynak: TÜİK, 2019

Bununla birlikte cari açık düşmeye devam etmektedir. Bu, elbette ki olumlu bir gelişmedir. Fakat bu düşüşün önemli oranda sanayi üretimi ve perakende satışlardaki hızlı düşüşten kaynaklandığı görülmektedir. Zira Türkiye'nin üretiminin önemli bir bölümü ithal girdiyle yapılmaktadır ve üretim azaldıkça ithalat da azalmakta, bu ise cari açığı aşağı çekmektedir. Fakat aynı sonucun, yani üretimin ve satışların hızla düşmesinin, ekonomik büyümeyi de düşüreceği unutulmamalıdır. Kısacası cari açığın ekonomik büyümenin düşmesi sebebiyle ortaya çıkması olumlu görünümü olumsuz kılmaktadır.

Olumsuz gidişin yaşandığı alanlardan biri de işsizliktir. 2019 başında açıklanan 2018 Kasım ayı verilerine göre normal işsizlik %12,3'e, genç işsizlik ise %23,6'ya yükselmiştir. (Tablo 3.4).

Tablo 3.4. Son Bir Yıl İçinde İstihdam ve İşsizlikte Yaşanan Değişim

1000 kişi	2017 Kasım	2018 Kasım
İşgücü	31,79	32,295
İstihdam	28,515	28,314
Çalışmaya hazır	2,219	2,136
Geniş İşgücü	34,009	34,431
İşsiz sayısı	3,275	3,981
Geniş İşsiz sayısı	5,494	6,117
Resmi İşsizlik Oranı (%)	10,3	12,3
Geniş İşsizlik Oranı (%)	16,2	17,8
Genç İşsizlik Oranı (%)	19,3	23,6

Kaynak: TÜİK, 2018

Yukarıdaki tabloya göre son bir yılda işgücü yüzde 1,6 artarken istihdam yüzde 0,7 azalmış ve işsiz sayısı ise yüzde 21,6 artmıştır. Anketin yapıldığı son 4 hafta içinde işsiz olarak başvuranların oranı (resmi işsizlik oranı) yüzde 12,3; başvurmayanlarla birlikte işsizlerin oranı (geniş işsizlik oranı) yüzde 17,8 olmuştur. İşsiz sayısının ise bir yıl içinde 706 bin kişi artarak 4 milyon sınırına ulaştığı görülmektedir.

Ayrıca ekonomiye duyulan güven endeksi 2018 yılı Ocak ayında 105,2 iken 2019 Ocak ayından 78,5'e düşmüştür. (Eğilmez, 2019).

Neredeyse bütün göstergeler Türkiye ekonomisinin yüksek enflasyon, yüksek işsizlik ve ekonomik küçülmenin devam edeceği bir döneme girdiğini göstermektedir. Küresel sistemde yaşanan sorunların etkisi de dikkate alındığında önümüzdeki dönemde yaşanacak sorunların daha da artacağı beklenebilir.

3.3. Yeni Ekonomi Programı ve Beklentiler

Ekonomide son yıllarda yaşanan sıkıntılar üzerine hükümet, 2019-2021 arası dönemi kapsayan ve amacı; makroekonomik istikrarın korunması, cari açık ve enflasyonun aşamalı olarak düşürülmesi ve yapısal reformlar yoluyla büyümeyi artırmak şeklinde açıklanan bir program açıklamıştır. Yeni Ekonomi Programı (YEP), Türkiye için aşağıdaki hedefleri öngörmektedir. (Tablo 3.5).

Tablo 3.5. Yeni Ekonomi Programında Öngörülen Hedefler

Parametreler	2017	2018	2019	2020	2021
GSYH (Milyar TL, Cari Fiyatlarla)	3.107	3.741	4.450	5.150	5.742
Kişi Başına Milli Gelir (\$)	10.602	9.385	9.647	10.292	10.973
GSYH Reel Büyümesi (%)	7,4	3,8	2,3	3,5	5,0
İşsizlik Oranı (%)	10,9	11,3	12,1	11,9	10,8
Seyahat Gelirleri (Milyar \$)	22,5	29,0	34,0	38,0	42,0
Cari İşlemler Dengesi (Milyar \$)	-47,4	-36,0	-26,0	-23,5	-24,1
Cari İşlemler Dengesi / GSYH (%)	-5,6	-4,7	-3,3	-2,7	-2,6

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı * 2017 rakamları gerçekleşen rakamlardır.

Ayrıca, uluslar arası bağımsız bir kuruluş olan "KPMG, Bakış" tarafından yapılan bir projeksiyonda önümüzdeki döneme yönelik aşağıdaki öngörülere yer verilmiştir (Bakış, 2019).

1. Türkiye ekonomisinin 2019'da daha zayıf bir performans sergileyeceği ve ekonomideki daralmanın devam edeceği öngörülmektedir. 2019 ekonomik büyümesi %2, GSYH 725 milyar \$, cari açık ise 27,5 milyar \$ olarak tahmin edilmektedir.
2. 2019 yılı sonu ihracatının 180 milyar \$, ithalatın ise 240 milyar \$ olması beklenmektedir.
3. 2018'i yüzde 20,3'lük bir enflasyonla tamamlayan Türkiye ekonomisinde iç ve dış talepteki zayıflıklar nedeniyle enflasyonda yukarı yönlü risklerin sınırlandığı düşünülmektedir. Bu nedenle enflasyonun 2019 yılı ortalarında yüzde 19, yılsonunda ise yüzde 15 olabileceği öngörülmektedir.
4. Türkiye ekonomisinin bir süre daha potansiyelinin altında büyüyecek olmasından dolayı işsizliğin artabileceği beklenebilir. 2018'de yıl genelinde ortalama yüzde 11,3 olarak gerçekleşen işsizlik oranının 2019'da ortalama olarak yüzde 12,5 olacağı beklenmektedir.
5. İç talepteki zayıflık ve petrol fiyatlarındaki düşüş ile cari açıkta iyileşme bir süre daha devam edebilir. Ancak devamlılığı açısından petrol fiyatlarının seyri ve turizmin gelecek yılki performansının önemli olacağı düşünülüyor. Bu dinamikler ışığında 2018'de 28 milyar dolar civarında olan cari açığın, petrol fiyatlarında hızlı bir yükseliş olmazsa, 2019'da da bu seviyelerde kalabileceği tahmin edilmektedir.
6. TCMB sıkı duruşunu enflasyonda kayda değer bir iyileşme sağlanana kadar koruyabilirse, TL'nin reel olarak değer kazanabileceği düşünülebilir. Bu varsayım ile Dolar/TL'nin yıl ortalamasında 5,70; yılsonunda ise 6,00 şeklinde gerçekleşebileceği öngörülmektedir. Ancak TCMB'nin erken faiz indirimi yapması halinde TL'nin kırılgan bir seyir izleyeceğinden endişe ediliyor.

*Piyasa ekonomisinin olmadığı yerlerde,
anayasa ve yasaların en iyi hükümleri bile bir ölü metin olarak kalmaya mahkûmdur.*

(L. Mises)

◆ Malatya

4. MALATYA İLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

4.1. Malatya Tarihi

Malatya'nın tarihi, siyasi açıdan M.Ö. 1700 yıllarında Hitit siyasi tarihi ile başlamasına karşın insan yerleşimi açısından çok daha eskidir. Aslantepe Höyüğünde yaklaşık elli yıldır devam eden kazılarda ortaya çıkan bilgiler, Malatya'nın Mezopotamya bölgesinden birkaç yerle birlikte M.Ö. 8500 yıllarında insanlığın yerleşik hayata ilk geçtiği, M.Ö 6500 yıllarında ise ilk şehirleşmenin yaşandığı yerlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Malatya, sırasıyla Makedonya, Kommagene ve Pontus Krallıkları ile Patlar, Sasaniler ve Romalıların eline geçmiş, miladi 655 yılından itibaren de sırasıyla Emeviler, Abbasiler, Selçukluların yönetimi altında bulunmuş, bir süre Danişmentogulları ve Dulkadiroğulları gibi beyliklerin elinde kalmış, daha sonraki yıllarda ise doğrudan Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

Coğrafi olarak bölgesine hâkim bir konumda olan Malatya, stratejik olarak Fırat vadisine, Güney bölgesine, Doğu-Batı istikametlerine müdahale edebilecek operasyonel bir üstünlüğe sahiptir. Bu yüzden olsa gerek Roma İmparatorluğu döneminde, imparatorluğun en önemli askeri birlikleri Malatya'da konuşlandırılmış, Müslümanlar tarafından Anadolu'ya yapılan ilk fetih hareketlerinin başlangıç noktası Malatya olmuş, Selçuklu döneminde ise operasyon merkezi olarak kullanılmıştır. Malatya'nın bu özelliği, günümüzde II. Ordu'nun Malatya merkezli yerleştirilmesinde de etkili olmuştur (Tuğrulca, 2006).

4.2. Coğrafi Konum

12.412 km²'lik bir yüzölçümüne sahip olan Malatya, alan büyüklüğü bakımından Türkiye'nin 23. büyük vilayeti durumundadır. 35 34` ve 39 03` Kuzey enlemleri ile 38 45`ve 39 08` Doğu boylamları arasında kalan Malatya; Sultansuyu ve Sürgü Çayı Vadileriyle Akdeniz'e, Tohma Vadisi'yle İç Anadolu'ya, Fırat Vadisiyle Doğu Anadolu'ya açılarak bu bölgelerarasında bir geçiş alanı oluşturur.

Malatya Ovası, Doğanşehir Ovası, İzollu Ovası, Mığdı Ovası, Sürgü Ovası, Akçadağ Ovası, Yazıhan Ovası, Mandara Ovası, Çaplı Ovası ve Erkenek Ovaları Malatya'nın başlıca ovalarıdır.

Keban boğazından sonra Kuzeydoğu yönünden havzaya açılan Fırat nehri, Kuruçay, Tohma Çayı ve Sultansuyu gibi akarsuların da katılması ile Güneydoğu yönünde bir kavis yaparak Suriye ve Irak üzerinden Basra körfezine dökülmesi Malatya havzasını önemli bir coğrafya haline getirmiştir.

Malatya, Sürgü, Medik, Polat, Çat ve Sultansuyu gibi önemli barajlara sahiptir. Bunlardan Polat, Sultansuyu ve Çat barajları sulama amaçlı, Medik barajı sulama ve elektrik amaçlı, Sürgü barajı ise sulama ve taşkın koruma amaçlı olarak inşa edilmiştir.

Beydağı (2.544 m), Göldağı (2.402 m), Kepez Dağı (2.140 m), Korudağ (2.100 m), Leylek Dağı (2.052 m) ve Akçadağ (2.013 m) Malatya'nın önemli dağlarını oluşturur.

Bilim ve sanat iltifat görmediği coğrafyayı terkeder.
(İbn-i Sina)

4.3. İklim Yapısı

Fırat Havzasında yer alan Malatya, kışları yağışlı ve soğuk, yazları ise sıcak ve kurak bir iklime sahiptir. İlde yağışın bir kısmı kar, bir kısmı da yağmur şeklinde olmaktadır. Malatya'nın iklimi aslında karasal ile Akdeniz iklimi arasında bir mikroklimadır. Yıllık yağışın büyük kısmı kış, ilkbahar ve sonbaharda yağmaktadır. Malatya, yaz aylarında çok az yağış almaktadır.

Denizden yüksekliği yaklaşık 900 m olan Malatya'da yılın en yağışlı mevsimi ilkbahardır. Yılın 130-140 günü tamamen güneşli, 50-60 günü kapalı ya da güneşli geçer. Geriye kalan günler ise hep parçalı bulutludur. Yağış miktarı 184–774 mm arasında değişiklik göstermektedir. İlde sıcaklık farkı çok büyüktür. Kışın -30 °C'ye düşen sıcaklık yazın 42 °C'ye kadar çıkmaktadır (Anonim, 2004).

Malatya'nın uzun dönem (40 yıl) yağış ortalaması 382,6 mm, ortalama sıcaklığı ise 13,7°C düzeyindedir. Son on yıllık yağış ortalaması ise 359,9 mm, ortalama sıcaklık 14.2 °C düzeyindedir. Bu durum ilin son yıllarda önemli derecede kuraklığın etkisi altına girdiğini göstermektedir.

İlde yıllık ortalama yağışlar ile yaz aylarında düşen yağışlar arasındaki büyük fark, çok şiddetli yaz kuraklığının somut bir belirtisidir. Malatya ikliminin bu özelliği, tarımsal üretimde sulamayı zorunlu kılmaktadır.

Malatya'da ortalama rüzgâr hızı 1,3 m/sn'dir. Rüzgârın en fazla estiği yönler ise Güneybatı, Güneydoğu ve Güney yönleridir. Malatya'da rüzgârın fırtınaya dönüştüğü günler azdır. Ortalama nispi nem değeri %53'dür. Nemin en fazla olduğu ay %75 ortalama ile Aralık, en az olduğu ay ise %32 ile Temmuz ayıdır.

Fotoğraf: Ahmet BERBER

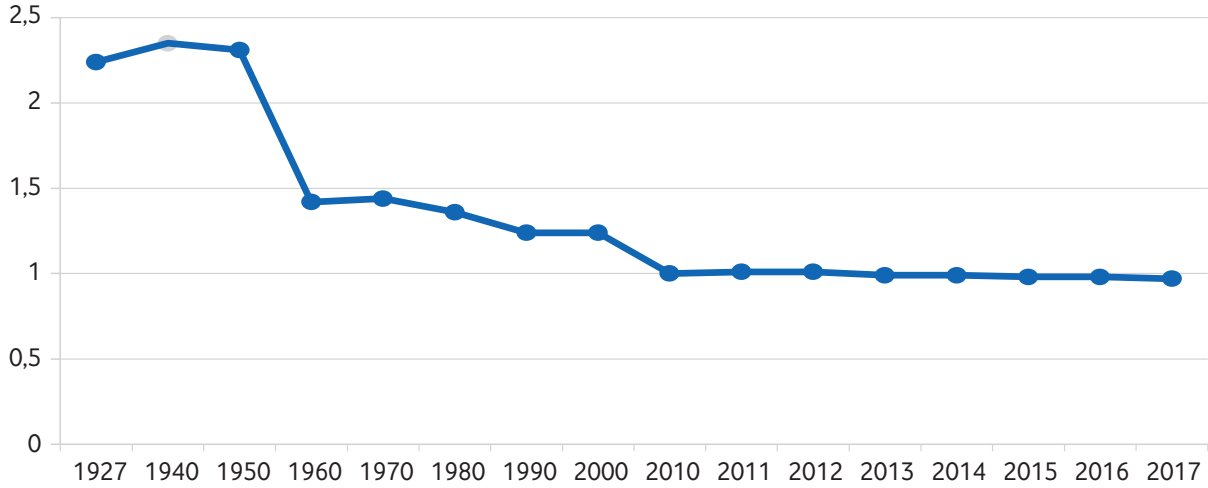
4.4. Nüfus Yapısı ve Değişimi

2017 verilerine göre ülke nüfusu 80.810.525, Malatya nüfusu ise 786.676'dır. Bu verilere göre ülke nüfusunun yaklaşık %1'i Malatya'da yaşamaktadır. Ülkemizin nüfusu 2016-2017 arasında %1,24 artarken; ilimizin nüfusu %0,69 oranında artış göstermiştir. Yine, son 10 yılda (2008-2017) Türkiye nüfusu %13 artmışken, Malatya %7 civarında artmıştır. Türkiye ve Malatya'nın son 90 yıllık nüfus değişimi ve Malatya'nın toplam nüfus içindeki payı Tablo 4.1 ve Şekil 4.1'de verilmiştir.

Tablo 4.1. Malatya İli Nüfus Değişimi (1927-2017)

Yıl	Nüfus			Yıl
	Türkiye	Malatya	(%)	
1927	13648270	305785	2,24	↓
1940	17820950	418473	2,35	↑
1950	20947188	483568	2,31	↓
1960	27754820	394172	1,42	↑
1970	35605176	510979	1,44	↑
1980	44736957	606996	1,36	↓
1990	56473035	702055	1,24	↓
2000	67803927	853658	1,24	-
2010	73722988	740643	1,00	↓
2011	74525696	749225	1,01	-
2012	75627384	762366	1,01	↓
2013	76.667.864	762.538	0,99	↓
2014	77.695.904	769.544	0,99	-
2015	78.741.053	772.904	0,98	↓
2016	79.814.871	781.305	0,98	-
2017	80.810.525	786.676	0,97	↓
2018	82.003.882	797.039	0,97	-

Kaynak: TÜİK

Şekil 4.1. Malatya'nın 90 yıldaki nüfus değişimi (%)

Yukarıdaki tablo ve şekil beraberce değerlendirildiğinde ilimizin özellikle son 40 yıldır sürekli göç verdiği ve göreceli olarak nüfus kaybetmekte olduğu görülmektedir. 1950-1960 arasındaki ani düşüş, Adıyaman'ın Malatya'dan ayrılarak müstakil bir il olmasından kaynaklanırken, sonraki yıllardaki değişim ise maalesef Malatya'nın potansiyeline uygun gelişme sürecini devam ettirememesinden kaynaklanmıştır.

Malatya, Cumhuriyetin ilk yıllarından 1950'lere kadar toplam ülke nüfusunun yaklaşık %2,5'ine sahipken, 1954'de Adıyaman'ın ilimizden ayrılıp müstakil bir il olmasıyla bu oran %1,42'ye düşmüş, daha sonra 1970'li yıllarda %1,44'e kadar yükselmiş, o tarihten itibaren de nüfus sürekli azalmış ve son 5 yıldır da %1'in altına düşmüştür.

Malatya, Cumhuriyet Dönemi başındaki nüfusunu koruyabilmiş olsaydı, bugün yaklaşık 2 milyonluk bir şehir, Adıyaman'ın ayrılmasından sonraki nüfusunu koruması durumun da ise yaklaşık 1.200.000 kişilik nüfusa sahip bir şehir olacaktı.

Malatya, son kırk yılda 500.000'i aşkın göç vermiştir. Yapılan araştırmalar yatırımcı, turist ve yerleşimcilerin bir milyonun altındaki şehirleri kolay kolay tercih etmediklerini göstermektedir. Özellikle yatırımcılar için bu durum daha da önemlidir. Nüfus artışının başka avantajları da vardır. Sözelimi bir şehrin nüfusu, her ikiye katlandıkça o şehirde sağlıktan eğitime, milli gelirden gayrisafi milli hâsılaya her şey %15 artmaktadır.

Yukarıdaki tablo, şekil ve yorumlardan da anlaşılacağı üzere;

- Malatya uzun zamandır görece nüfus kaybetmeye devam etmektedir.
- Bir şehrin sürekli nüfus kaybediyor olması, o şehirde işlerin iyi gitmediğinin işaretidir, zira hiç kimse geliştirmekte olan bir şehri terk etmek istemez.
- 1950'li yıllardan sonra ülkemizde yoğun bir kentleşme sürecinin yaşandığı dönemlerde Malatya'dan İstanbul, Ankara ve İzmir gibi daha büyük şehirlere doğru göçler yaşanmış olması anlaşılabilir bir durumdur. Fakat nüfus kaybının hala devam ediyor olması, üstelik büyükşehir olduktan sonra da bunun sürüyor olması anlaşılabilir değil, tam tersine tedbir alınması gereken bir durumdur.
- Bir şehrin nüfus kaybetmesi ciddi bir ekonomik sorun olarak kabul edilmelidir. Zira nüfus kaybı, fırsat bulan herkesin şehirden kaçtığı imajı doğurmaktadır. Doğal olarak insanların fırsat buldukça kaçmaya çalıştığı bir şehre ne yatırımcı, ne ziyaretçi ne de yeni yerleşimci gelecektir.

- Bir şehrin önceliklerinden biri mevcut nüfusuna sahip çıkmak ve artırmak olmalıdır. Yetenekli insanlarını kaybetmemek ve yenilerini çekmeye çalışmak da bir o kadar önemlidir.
- TÜİK tarafından yapılan bir araştırmada gelen ve giden insanlarımız arasındaki eğitim düzeyi farkı, bu şehrin sürekli vasıflı insanlarını kaybettiğini ortaya koymaktadır (Tablo4.3). Bu istatistiğe bakıldığında, Malatya'nın en önemli ihraç kaleminin yetenekli ve üretken insanları olduğu ortaya çıkmaktadır. Zira yıllardır böyle insanlarımız bu şehirden kopup gitmekte, adeta başka şehir ve ülkelere ihraç edilmektedir.
- Başka bir gerçeğimiz ise bu şehrin sürekli sermaye kaybı yaşamasıdır. Raporun ilerideki bölümlerinde de görüleceği üzere Türkiye'nin en büyük 500 firması arasında, ülkenin 30 büyükşehirinden biri olan Malatya'dan tek bir firma yer almamaktadır. Oysa bu 500 firma incelendiğinde firma sahipleri arasında çok sayıda Malatyalı olduğu görülecektir. Bu gerçek, bu şehrin sadece eğitimli insanlarını değil, sermaye sahibi insanlarını da tutamadığını göstermektedir.
- Bir şehrin insan kaynağı ve sermaye kaybı elbette ki tek nedenle açıklanamaz. Bununla birlikte, Malatya için bu sorunun ana sebebi; şehrin gelişim hızının, o şehirde yaşayan insanların gelişim hızına ayak uyduramamasıdır. Maalesef birçok ticari girişimcimiz, şehrin kendi gelişimlerine paralel gelişememesi gerçeğiyle karşı karşıya kalınca, belki bir süre direndikten sonra biraz da zorunlu olarak doğup büyüdüğü toprakları terk etmek zorunda kalmaktadır.
- Bu durum, Malatya'nın gelişip büyümesinde ve doğru yönetilmesinde birinci dereceden sorumlu kişi ve kurumların bu sorun üzerinde bir kez daha düşünceleri gerektiğine işaret etmektedir.

Malatya'nın ilçelerinin nüfusları ve bu nüfusların toplam il nüfusuna oranları **Tablo 4.2**'de verilmiştir.

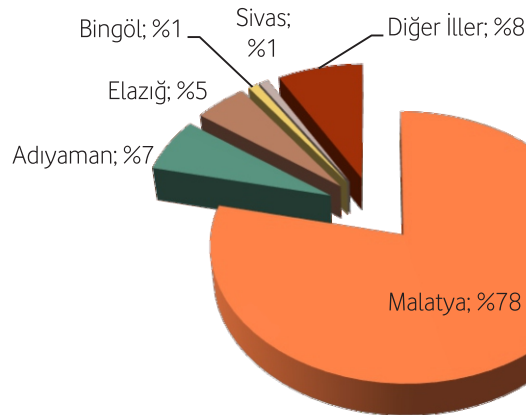
Tablo 4.2. İlçe Nüfusları ve Toplam Kent Nüfusuna Oranı

İlçenin Adı	Nüfusu	(%)
Yeşilyurt	311.764	39,63
Battalgazi	307.067	39,03
Doğanşehir	38.637	4,91
Akçadağ	26.058	3,31
Darende	25.510	3,24
Hekimhan	16.735	2,13
Pütürge	14.392	1,83
Yazıhan	12.731	1,62
Arapgir	10.109	1,29
Arguvan	7.350	0,93
Kuluncak	7.209	0,92
Kale	5.133	0,65
Doğanyol	3.981	0,51

Tablodan da anlaşılacağı gibi il nüfusumuzun %78.66'sı iki büyük ilçe olan Battalgazi ve Yeşilyurt'ta yaşamaktadırlar. Diğer 11 ilçe toplam nüfusun sadece %21,34'ünü oluşturmaktadır.

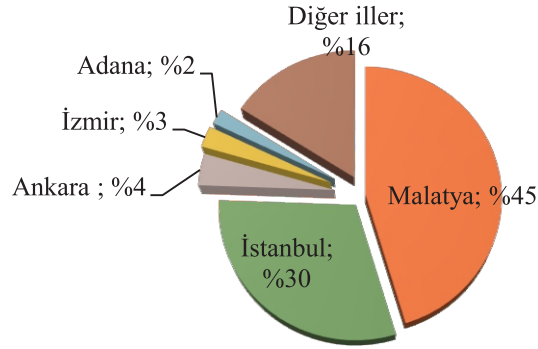
Merkez ilçelerden sonra en fazla nüfusa sahip ilçeler sırasıyla Doğanşehir (38.637), Akçadağ (26.058) ve Darende (25.510)'dir. Arguvan, Kuluncak, Kale ve Doğanyol ilçelerinin nüfusları toplam il nüfusumuzun %1'inin altındadır. Arapgir, Arguvan, Kuluncak, Kale ve Doğanyol olmak üzere beş ilçemizin nüfusları 10 bin ve altındadır.

Malatya'da ikamet edenlerin nüfusa kayıtlı olduğu illerin dağılımına bakıldığında, ilde yaşayanların %78'inin Malatya kayıtlı, %28,5'in ise başka il nüfuslarına kayıtlı olduğu görülmektedir. Diğer illerin nüfuslarına kayıtlı olup da ilimizde ikamet etmekte olan nüfus içinde en çok kaydın sırasıyla Adıyaman (51.352 - %7), Elazığ (39.158 - %5), Bingöl (7282 - %1) ve Sivas (6691 - %1) illerine ait olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 4.2).

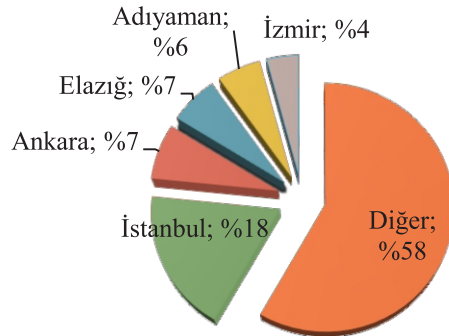
Şekil 4.2. Malatya'da ikamet edenlerin nüfusa kayıtlı olduğu illere göre dağılımı (2017)

Malatya nüfusuna toplam kayıtlıların (1.358.678) %45'i Malatya'da yaşarken %55'i de başka illerde ikamet etmektedir. Bu illerin önde gelenleri sırasıyla İstanbul (%30,2), Ankara (%3,9), İzmir (%2,6) ve Adana (%1,9) illeridir (Şekil 4.3).

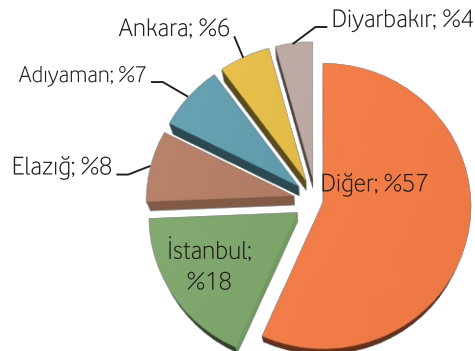

Şekil 4.3. Malatya nüfusuna kayıtlı olanların ikamet ettikleri iller (2017)

Yine, Malatya'nın 2016 yılında en çok göç verdiği ve göç aldığı iller sırasıyla Şekil 4.4 ve Şekil 4.5'de verilmiştir.

Şekil 4.4. Malatya'nın göç verdiği iller (2016)

Şekil 4.5. Malatya'nın göç aldığı iller (2016)

Malatya'nın aldığı ve verdiği göçün eğitim durumuna göre dağılımı ise Tablo 4.3'de verilmiştir.

Tablo 4.3. Malatya'nın Aldığı Göçün Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (2017)

+6 YAŞ	Göç Aldığı	Göç Verdiği
Doktora	64	129
Yüksek Lisans	606	732
Yüksek okul veya Fakülte	6704	7956
Lise ve Dengi Meslek Okulu	8358	9117
Ortaokul veya Dengi Meslek Ortaokul	1363	1309
İlköğretim	2070	1774
İlkokul	3564	3044
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	1899	1646
Okuma Yazma Bilmeyen	467	553
Bilinmeyen	103	100

Kaynak: TÜİK, 2017

4.5. Malatya'da Sivil Toplum

Sivil Toplum; devletin denetimi altında olmayan, kararlarını bağımsız alan ve toplumsal etkinliklerde bulunan bireyler topluluğudur. Sivil toplum aktif, katılımcı ve sorumlu vatandaşlığın yaşama geçtiği alandır.

Günümüzde sivil toplum, katılımcı demokrasinin en önemli sacayağı durumuna gelmiştir. Demokratikleşme sürecinde sivil toplumun önemini Lipset "Güçlü bir sivil toplumun varlığı, seçim kurallarından daha önemlidir" sözleriyle ifade etmektedir.

İçişleri Bakanlığı verilerine göre Türkiye'de sivil toplum örgütlülük oranı %13,50 düzeyindedir. Bu da 10-12 milyon insanımızın herhangi bir sivil toplum örgütüne üye olduğunu gösterir. Gelişmiş Batı toplumlarıyla karşılaştırıldığında bu oranlar son derece yetersizdir. Örneğin; nüfusu 5,5 milyon olan Danimarka'da derneklerin toplam üye sayısı 18 milyondur.

Burada basit bir karşılaştırma yapılacak olursa, bir AB ülkesi olan Danimarka'da ki toplumsal örgütlülük düzeyinin Türkiye'den onlarca kat fazla olduğu söylenebilir. Sivil toplumdan ve sivil toplum kuruluşlarından söz edildiğinde, akla dernek ve vakıflardan çok "baskı ya da çıkar grubu" olarak adlandırılması gereken meslek odalarının ve sendikaların gelmesi ise ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur.

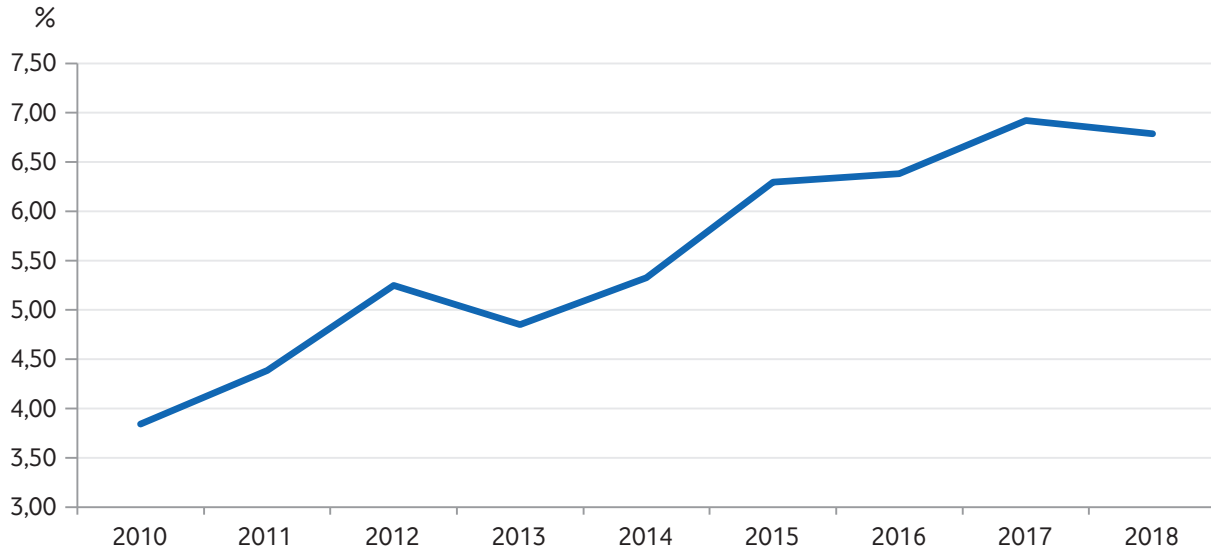
Sivil toplum, aktif, katılımcı ve sorumlu vatandaşlığın hayata geçtiği alandır.
(Anonim)

Malatya'nın sivil toplum örgütlerinin toplam üye sayısı ve örgütlülük düzeyi Tablo 4.4'de, bu verilerden hareketle çizilen ve son 10 yıldaki değişimi gösteren grafik ise Şekil 4.6'da verilmiştir.

Tablo 4.4. Malatya'da Sivil Toplum Örgütlülük Düzeyi ve Türkiye ile Karşılaştırılması

Yıl	Türkiye			Malatya		
	Üye Sayısı	Nüfus	%	Üye Sayısı	Nüfus	%
2010	7.587.541	73.722.988	10,29	28451	740.643	3,84
2011	8.331.631	74.724.269	11,15	33236	757.930	4,39
2012	8.709.317	75.627.384	11,52	40020	762.366	5,25
2013	8.997.261	76.667.864	11,74	37000	762.538	4,85
2014	9.444.158	77.695.904	12,16	41003	769.544	5,33
2015	10.396.019	78.741.053	13,20	48673	772.904	6,30
2016	10.815.667	79.814.871	13,55	49855	781.305	6,38
2017	11.052.238	80.810.525	13,68	54445	786.676	6,92
2018	-	82.003.882	-	54085	797.036	6,79

Kaynak: İ.B. Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü

Şekil 4.6. Malatya'da sivil toplum örgütlülük düzeyinin değişimi

Toplam dernek üye sayıları incelendiğinde hem Türkiye ve hem de Malatya'da işbirliği ve dayanışma kültürünün zayıf olduğu söylenebilir. Zira sivil toplum örgütlülük oranı; bir bölgede yaşayan insanların dayanışma ve birlikte iş yapma kültürü hakkında fikir veren en önemli göstergelerden biridir. Bu eksikliğin giderilmesi noktasında sivil toplum önemli bir yere sahiptir. Günümüzde sivil toplum kuruluşları, katılımcı demokrasinin en önemli sacayaklarından biri haline gelmiştir.

5. RAKAMLARLA MALATYA

Tablo 5.1. Rakamlarla Malatya

Parametre	Veri Kaynağı	Dönem	Birim	Malatya	Türkiye
Nüfusu	TÜİK	2018		797.036	82.003.882
Yüzölçümü / Alan	MSB	2018	Km ²	12.410	783.577
Nüfus Bakımından Sıralaması (81 il)	TÜİK	2017		27	-
Yüz Ölçümü Açısından Sıralaması (81 il)	MSB	2018		21	-
Nüfus Yoğunluğu	-	2017	Kişi/km ²	63	103
Yıllık Nüfus Artış Hızı	TÜİK	2017	%	0,69	1,24
İlçe Sayısı	İİB	2018		13	922
Şehirleşme Oranı	TÜİK	2017	%	100	92,51
Sivil Toplum Örgütlülük Oranı	İİB	2018	%	6,90	13,50
Rekabetçilik Sıralaması (81 il)	EDAM	2014		52	-
Yaşam Endeksi (81il)	TÜİK	2015	%	53	-
Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması (81 il)	KB/YÖK	2012	%	42/47	-
En Çok Göç Aldığı İl	TÜİK	2017	%	İstanbul	-
En Çok Göç Verdiği İl	TÜİK	2017	%	İstanbul	-
Net Göç Oranı	TÜİK	2017	%	-2,19	-
Malatya'daki Malatyalıların Oranı	TÜİK	2017	%	78,50	-
Malatyalıların Malatya'da Yaşama Oranı	TÜİK	2017	%	45,30	-
Okur-Yazarlık Oranı	TÜİK	2017	%	94,16	96,74
Okul Öncesi Eğitime Katılım Oranı (3-5yaş)	MEB	2017	%	47,32	44,73
Yetişkin Nüfus içinde Üniversite Mezunu (22+)	TÜİK	2017	%	11,50	11,44
Malatya'nın Türkiye Ekonomisindeki Payı	TÜİK	2017	%	0,56	100
Toplam Kamu Yatırımlarından Aldığı Pay	TÜİK	2018	%	0,40	100
Yoksulluk Oranı	SGK	2010		19	13
GSYİH içinde Tarımın Payı	TÜİK	2017		12,35	6,86
GSYİH içinde Sanayinin Payı	TÜİK	2017		27,03	32,91
GSYİH içinde Hizmetlerin Payı	TÜİK	2017		60,62	60,23

Parametre	Veri Kaynağı	Dönem	Birim	Malatya	Türkiye
Milli Gelir	TÜİK	2017	\$	6.180	10.602
GSYH İçindeki Payı (Malatya / Türkiye)	TÜİK	2017	%	0,56	100
Türkiye İhracatındaki Payı	TÜİK	2017	%	0,14	100
İhracat (Ort)	TÜİK	2017	Milyon\$	238	157.000
İthalat (Ort)	TÜİK	2017	Milyon\$	145	233.000
Gelirinin Giderini Karşılama Oranı	TÜİK	2018	%	32,89	91,26
Fortune 500'deki İşletme Sayısı	Fortune	2017	Adet	-	500
İSO 500'deki İşletme Sayısı	İSO	2017	Adet	-	500
İSO 1000'deki İşletme Sayısı	İSO	2017	Adet	1	1000
TİM 1000'deki İşletme Sayısı	TİM	2017	Adet	-	1000
Bitkisel Üretim Değerindeki Payı	TÜİK	2017	%	1,25	100
Canlı Hayvan Değerindeki Payı	TÜİK	2017	%	1,15	100
Hayvansal Ürünler Değerindeki Payı	TÜİK	2017	%	0,51	100
Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısı	TÜİK	2016/2017	Adet	340	273
On Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	TÜİK	2016		21	18
Kişi Başına Banka Mevduatı	TBB	2017	TL	6.482	20.245
Kişi Başına Kredi Miktarı	TBB	2017	TL	8.448	24.256
Toplam Banka Mevduatı İçindeki Payı	TBB	2017	%	0,3	100
Türkiye Enerji Tüketimindeki Payı	EPDK	2017	%	0,71	100
Kişi Başına Elektrik Tüketimi	TÜİK	2016	kW	1.921	2.897
Bin Kişi Başına Otomobil Sayısı	TÜİK	2017	Adet	112	149
Yıllık Ortalama Yağış	MGM	44yıl	mm	374	574
Sulanan Tarım Arazisi Oranı	TTOB	2018	%	43	21
Ormanla Kaplı Alan	TTOB	2018	%	15	27
AR-GE Merkezi Sayısı	BTGM	2018	Adet	2	1.082
Tasarım Merkezi Sayısı	BTGM	2018	Adet	-	313

6. MALATYA EKONOMİSİ VE ULUSALDAKİ PAYI

Ülkemizde 2000’li yıllar boyunca uygulanan maliye ve para politikalarına bağlı olarak makroekonomik yapıda yaşanan iyileşmeler, maalesef, 2013’ten itibaren yerini ekonomik daralma ve düşük büyüme oranlarına terk etmiştir. Geldiğimiz noktada, istikrarsız büyüme, yüksek enflasyon, artan kamu açıkları, faiz harcamaları ve borç stoku ile verimsizlik, ekonominin temel sorunları olmaya devam etmektedir. Türkiye, maalesef, en son 1990’lı yıllarda yaşadığı ve 10 yılda bir tekrarladığı kayıp yıllar sarmalına tekrar girme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Ülkemizi bekleyen riskler Malatya için de geçerlidir, hatta daha kaygı vericidir. Zira Malatya gibi potansiyelinin altında, imkânlarının üstünde yaşayan iller, ulusal iyileşme dönemlerine daha yavaş intibak ederken, düşüş günlerini daha hızlı takip ederler. Bu ise Malatya’nın, yaşanması muhtemel olumsuzluklardan ortalamanın üzerinde etkileneceği anlamına gelecektir.

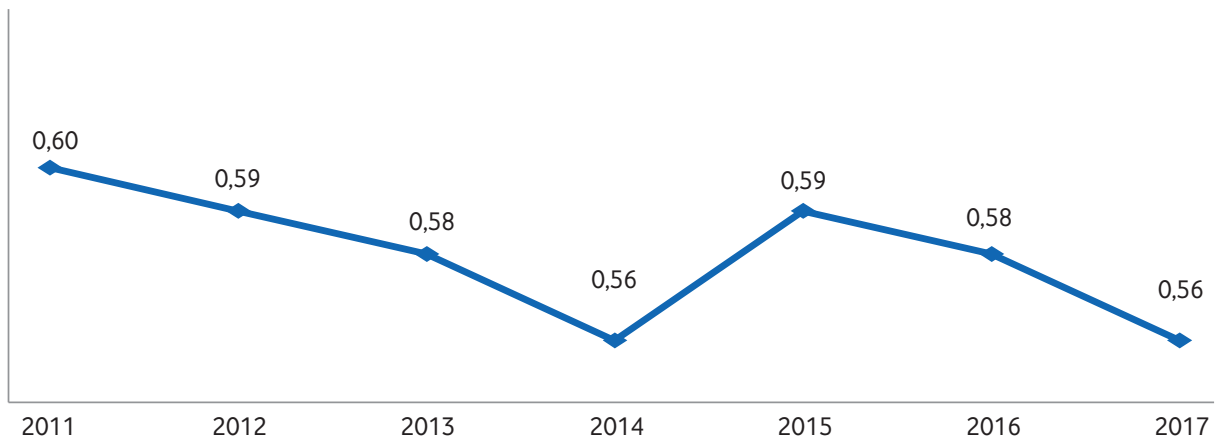
Malatya’nın da içinde bulunduğu Doğu Anadolu Bölgesi, ülke ekonomisine en az katkı sağlayan bölge durumundadır. Bölgenin gelişmişlik açısından son sıraya gerilemesinin elbette birçok sebebi olabilir; ancak en önemli sebeplerden biri, bu bölgede bir türlü Gaziantep, Kayseri ya da Samsun gibi bir lokomotif ekonominin ortaya çıkamamış olmasıdır. Doğu Anadolu Bölgesinde Malatya’da dâhil hiçbir şehir bunu başaramamıştır.

Malatya ilinin 2017 yılı itibarıyla toplam ekonomik üretimi (GSYH), ülke üretimiyle karşılaştırmalı olarak aşağıdaki Tablo 6.1’de, ülke ekonomisi içindeki payının yıllara göre değişimi Şekil 6.1’de, diğer bazı illerle karşılaştırılması ise Şekil 6.2’de verilmiştir.

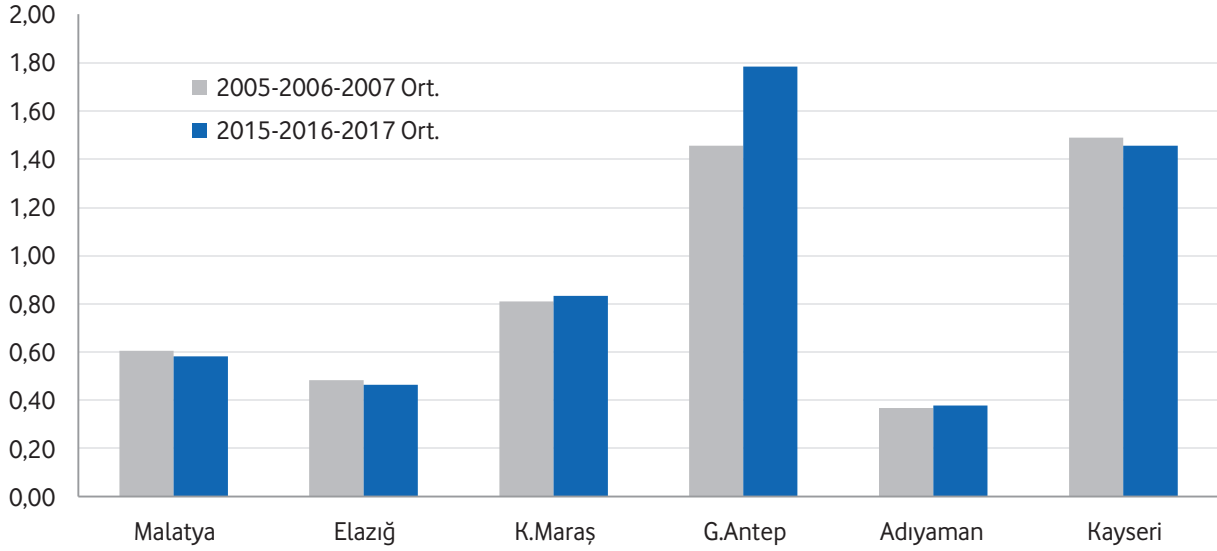
Tablo 6.1. Malatya ve Türkiye’de Toplam Ekonomik Üretim (1000 TL)

	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Sektör Toplamı	Vergi Sübvansiyon	GSYİH	%
Türkiye	18.900.175	905.819.274	1.657.822.396	2.752.641.846	353.894.906	310.653.6751	100
Malatya	1.934.374	4.233.697	9.493.827	15.661.898	2.013.580	17.675.478	0,56

Kaynak: TÜİK, 2017

Şekil 6.1. Malatya ekonomisinin ülke ekonomisindeki payı ve değişim seyri

Şekil 6.2. Bazı illerin ülke ekonomisindeki paylarının son 10 yıllık değişimi (%)

Yukarıdaki şekilden de anlaşılacağı gibi Malatya ekonomisinin ülke ekonomisindeki payı son yıllarda görünür şekilde düşmüştür. Sözgelimi 2012’de %0,60 iken 6 yıl içinde 0,56’ya gerilemiştir. Bu ise Malatya’nın son yıllarda ekonomik açıdan gittikçe irtifa kaybettiğini ve Türkiye ekonomisine yaptığı katkının azaldığını göstermektedir. Bölgemizde ekonomik açıdan küçülen tek il Malatya değildir. Yukarıdaki şekil Malatya ile birlikte maalesef Elazığ ve Kayseri’nin de görece küçülme yaşadıklarını göstermektedir. Bunun yanı sıra bölgemizde Adıyaman, Kahramanmaraş ve Gaziantep illerimiz son yıllarda ülke ekonomisi içindeki paylarını artıran illerimizden bazılarıdır.

Fotoğraf: Yavuz ALHAN

7. MALATYA EKONOMİSİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

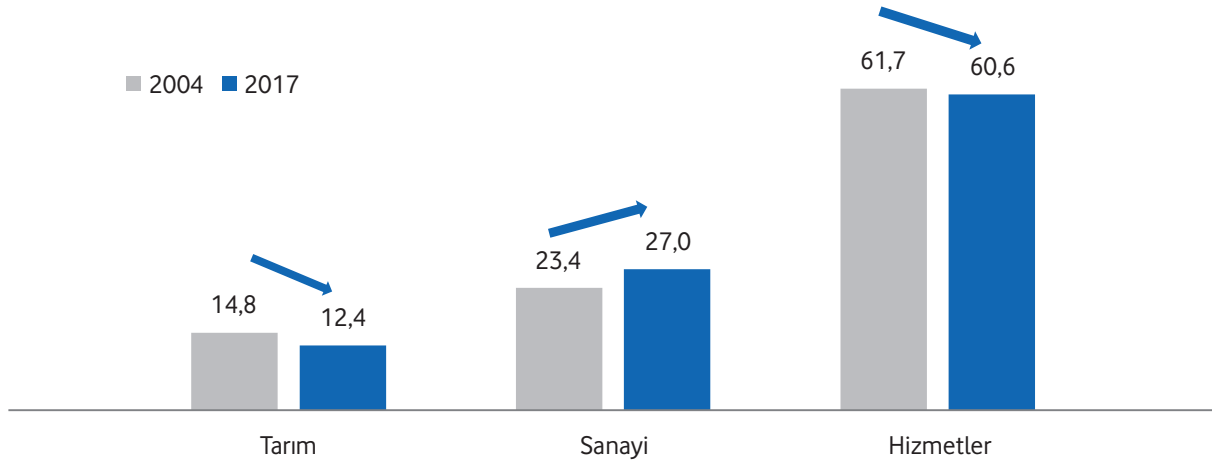
Temel sektörler olan tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin Malatya ekonomisi (GSYH) içindeki payları Türkiye ortalamasıyla karşılaştırmalı olarak Tablo 7.1’de verilmiştir.

Tablo 7.1. Tarım, Sanayi ve Hizmet Sektörlerinin GSYİH Payları (2017)

Sektör	GSYH’si İçindeki Pay (%)	
	Malatya	Türkiye
Tarım	12,35	6,86
Sanayi	27,03	32,91
Hizmetler	60,62	60,23

Kaynak: TÜİK, 2018

Malatya’nın hizmetler sektörünün GSYH içindeki payı Türkiye ortalamasıyla paralellik arz ederken, tarım ve sanayi de farklılaşma görülmektedir. Malatya ekonomisinde tarımın payı Türkiye ortalamasının iki katı iken, sanayinin payı ortalamanın biraz altındadır. Burada çıkarılması gereken en önemli sonuç, Malatya’nın sanayi alanında daha ileri adımlara ihtiyaç duyduğudur. Bölge şartları dikkate alındığında ise, bunu başarmanın en kolay yolu, tarımsal sanayinin geliştirilmesidir.

Şekil 7.1. Malatya’da ana sektörlerin ekonomi içindeki paylarının değişimi (%) (TÜİK)

Malatya ve Türkiye’de son 10 yılda ana sektörlerin ekonomideki ağırlığında yaşanan değişim Şekil 7.1’de gösterilmiştir.

Malatya’da ana sektörlerden olan tarımın GSYH’daki payı son 12 yılda %14,8’den %12,4’e; hizmetler sektörünün payı ise %61,7’den %60,6’ya gerilerken sanayinin payı %23,4’den %27’ye yükselmiştir. Tarım ve hizmetlerin paylarındaki azalmalar ve sanayi payındaki artış olumlu ve Türkiye ve dünyadaki gelişmelerle uyumludur. Bir il ya da ülkedeki zenginliğin asıl kaynağının tarım ve hizmetler sektöründen ziyade sanayi olduğu dikkate alındığında, oranlardaki bu değişim yeterli olmasa da olumludur. Zira ülkeler ve şehirler gelişmişlik açısından birbirlerinden, sanayide yakaladıkları düzey açısından ayrışır. Kısacası, sanayi bir yörenin gelişmişliğinde belirleyici ve lokomotif sektördür.

8. MALATYA'DA TARIM

8.1. Malatya Tarımının Genel Yapısı

Tarım sektörü, gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, tüm ülkelerin ekonomilerinde önemli bir yere sahiptir. Zira insanlar yaşamlarını sürdürebilmek için ihtiyaç duydukları gıda maddeleri ile kullandıkları hammaddelerin büyük bir kısmını tarım sektöründen karşılamaktadırlar.

1970'li yıllardan günümüze kadar dünya nüfusu iki kat artarak 7 milyarı aşmış, ülkemiz nüfusu da 82 milyona ulaşmıştır. Dünya nüfusu haftada 1 milyon kişi artmaktadır. Dünya Gıda Örgütü (FAO)'nun açıklamalarına göre günümüzde bir milyar insan yani dünya nüfusunun yaklaşık 1/7'si aç olarak sabahlamaktadır. Yine, önümüzdeki 40 yılda gıdaya olan küresel talebin 2-3 kat artacağı tahmin edilmektedir. Ülkemizde ve dünyada görülen sürekli nüfus artışı, yeterli miktarda güvenilir gıda üretimini zorunlu kılmaktadır. Bütün bu gelişmeler, artan dünya nüfusunun beslenmesini geleceğin en önemli meselelerinden biri haline getirecektir.

Sürdürülebilir üretim, yeterli ve güvenilir gıdaya erişim ve kırsal kalkınma konularının tamamının tarımla ilgili olduğu düşünüldüğünde tarımın, stratejik bir sektör olarak ele alınması gerektiği açıktır.

Ekonomik kalkınmada tarım sektörü ile sanayi sektörü arasında sıkı bir ilişki ve etkileşim vardır. Bu nedenle geçmişte tarıma dayalı ekonomilere sahip gelişmiş ülkeler, önce tarım sektörüne ağırlık vererek bu sektörün gelişmesini sağlamış, daha sonra da bu sektörden elde edilen kaynaklarla sanayileşmeye hız vermişlerdir. Türkiye'de tarım; istihdam, ihracat ve milli gelire sağladığı katkılarla da önemli bir sektördür.

Tarımda dünyada en çok söz sahibi olan ülkeler ABD, Almanya, Hollanda, Fransa, Çin, Hindistan ve Brezilya'dır. Bunları Endonezya, Türkiye, Kanada ve Rusya izlemektedir. (Çakmak ve Kasnakoğlu, 2016).

Türkiye'de tarım, toplam GSYH'da %6,1, istihdamda %20, ihracatta ise %11,39 paya sahiptir. (TÜİK ve TİM, 2017).

Malatya, tarıma dayalı ekonomiden sanayiye dayalı ekonomiye geçiş sürecini yaşayan illerimizden biridir. Bu süreç her geçen gün hızlanmakla birlikte kent ekonomisindeki tarımın etkisi hala büyüktür. Tarım sektörünün il ekonomisi içinde önemli bir yer tutmasının en önemli nedenlerinden biri Malatya'nın, kendisi ile özdeşleşen kayısının ana üretim merkezi olmasıdır. Ülkemizin pek çok yerinde ve dünyanın pek çok ülkesinde kayısı yetiştirilmektedir. Ancak tat, aroma ve kuru madde oranları bakımından dünyanın en kaliteli kayısıları ilimizde üretilmektedir.

Fotoğraf: Yavuz ALHAN

8.2. Malatya Tarımının Ülke Tarımındaki Yeri ve Önemi

Ülkemizdeki işlenebilir tarım alanlarının %1,2'si ilimizde bulunmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin 28 milyon hektar olan tarımsal arazi varlığının %21'i sulanabilirken, Malatya'nın 425.450 hektarlık tarımsal arazisinin %43'ü sulanabilmektedir. Bu oran ülke ortalamasının iki katından fazladır.

Malatya'nın bitkisel üretim ve hayvan varlığı açısından ülke tarımındaki yeri Tablo 8.1 ve Tablo 8.2'de verilmiştir.

Tablo 8.1. Bitkisel Üretim Alanlarının Dağılımı ve Ülke Tarımı İçindeki Oranı

Kullanım Amaçlarına Göre Tarım Alanları (da)	Türkiye (da)	Malatya (da)	Türkiye İçerisindeki Oranı (%)
Tarla Ürünleri	155.317.343	1.056.010	0,68
Nadas Alanları	36.974.137	768.606	2,08
Sebze Ürünleri	7.982.650	44.131	0,55
Meyve Ürünleri	33.433.816	905.760	2,71
Süs Bitkileri	49.934	58	0,12
TOPLAM	233.757.880	2.774.565	1,19

Kaynak: TÜİK, 2017

Yukarıdaki tablolardan da anlaşılacağı üzere bitkisel üretimde söz sahibi olduğumuz tek alan meyve üretim alanıdır. Malatya'nın ülke nüfusundaki karşılığından hareketle %1'i ortalama kabul edersek, meyvecilikte ortalamanın yaklaşık 3 katı bir paya sahip olduğumuz ortaya çıkacaktır. Bu üretimin yaklaşık üçte ikisi kayısıdan oluşmaktadır.

İlimizin, diğer bitkisel üretim alanları olan tarla ürünleri (%0,68), sebze ürünleri (%0,55) ve süs bitkileri (%0,12) gibi alanlardaki payı ortalamanın oldukça altındadır.

Tarla, sebze ve süs bitkileri alanlarında çok düşük paylara sahip olmamıza rağmen, kayısı üretiminde yakalanan başarı, Malatya'yı toplam bitkisel üretimde %1,19 payla ortalamanın üzerine taşımaktadır.

Malatya, Türkiye'nin en çok nadas alanına sahip illerinden biridir. Türkiye'de nadasa bırakılan tarım arazisi oranı %16 iken Malatya'da bu oran %28'dir. Bu durum, ilimizde kullanılmayan arazi miktarının oldukça yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Fotoğraf: Tuncay ÖZDEMİR

Tablo 8.2. Malatya'da Hayvan Varlığı ve Türkiye İçerisindeki Oranı

Hayvan Türleri	Hayvan Sayısı		%
	Türkiye	Malatya	
Siğir (Yerli)	1.602.925	10.711	0,67
Siğir (Kültür)	7.804.588	75.994	0,97
Siğir (Melez)	6.536.073	85.248	1,30
Manda	161.439	0	0,00
Büyükbaş Toplam	16.105.025	171.953	1,07
Koyun (Merinos)	2.416.128	146	0,01
Koyun (Yerli)	31.257.408	269.172	0,86
Keçi	10.634.672	70.669	0,66
Küçükbaş Toplam	44.308.208	339.987	0,77

Kaynak: TÜİK, 2017

Hayvancılık açısından ortalamanın üzerinde olduğumuz tek alan %1,3 ile melez siğir yetiştiriciliğidir. Bu alan-daki payın görece yüksekliği, Malatya'yı, az bir farkla da olsa toplam büyükbaş yetiştiriciliğinde ortalamanın üzerine taşımaktadır (%1,07). Küçükbaş hayvan varlığındaki karşılığımız ise ortalamanın altındadır. Büyükbaş hayvan varlığında makul bir düzey yakalanmış olmakla birlikte, küçükbaş hayvan varlığımız düşüktür. Oysa ülkemizdeki çayır-mera alanlarının %2'sinin ilimizde bulunuyor olması özellikle küçükbaş hayvancılık açısından önemli bir potansiyele işaret etmektedir.

8.3. Malatya'da Tarımsal Üretim

Malatya'nın temel tarımsal alanlarındaki tarımsal üretimi ve bu üretimin ulusal üretimle karşılaştırması aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Bu kapsamda;

- Tarla Ürünleri Üretimi ve Ulusal Üretimdeki Payı Tablo 8.3
- Sebze Üretimi ve Ulusal Üretimdeki Payı Tablo 8.4
- Meyve Üretimi ve Ulusal Üretimdeki Payı Tablo 8.5
- Et Üretimi ve Ulusal Üretimdeki Payı Tablo 8.6
- Kanatlı Üretimi ve Ulusal Üretimdeki Payı Tablo 8.7
- Arı ve Bal Üretimi ve Ulusal Üretimdeki Payı Tablo 8.8
- Su Ürünleri Üretimi ve Ulusal Üretimdeki Payı Tablo 8.9'da gösterilmiştir.

Her insan, herkes karşısında, herşeyden sorumludur.

(Dostoyevski)

Tablo 8.3.Malatya'nın Tarla Ürünleri Üretimi ve Ulusal Üretimdeki Payı (2017)

Tarla Ürünleri	Türkiye (Ton)	Malatya (Ton)	%
Buğday	21.500.000	90.019	0,42
Arpa	7.100.000	56.803	0,80
Çavdar	320.000	8	0,00
Yulaf	250.000	774	0,31
Mısır (Dane)	5.900.000	315	0,01
Nohut	470.000	2568	0,55
Fasulye (Kuru)	239.000	372	0,16
Mercimek (Yeşil)	30.000	17	0,06
Mercimek (Kırmızı)	400.000	194	0,05
Tütün	80.000	2599	3,25
Şeker Pancarı	20.828.316	65471	0,31
Ayçiçeği (Çerezlik)	164.385	804	0,49
Patates	4.800.000	7.652	0,16
Yonca (Yeşil Ot)	17.561.190	172.492	0,98
Korunga (Yeşil Ot)	2.001.379	12.274	0,61
Fiğ (Yeşil Ot)	3.492.505	23.963	0,69
Macar Fiği (Y. Ot)	1.105.095	3.844	0,35
Bezelye (Yemlik)	139.366	428	0,31
Mısır (Silaj)	23.152.841	58.870	0,25
Mısır (Hasıl)	220.884	6.412	2,90
Mürdümük (Y. Ot)	103.029	12.726	12,35

Kaynak: TÜİK, 2017

Tablodan da görüleceği üzere ekonomik değere sahip tarla ürünlerinden en iyi olduğumuz alan tütündür. Bu yüzden ülkemizde son dönemlerde alınan ve tütün ticaretinin sınırlandırılmasını öngören kararlardan en fazla olumsuz etkilenen illerden biri Malatya'dır.

Bir yerde herkes birbirine benziyorsa orada kimse yok demektir.
(M. Foucault)

Tablo 8.4. Malatya'da Sebze Yetiştiriciliği ve Ulusal Üretimdeki Payı (2017)

Sebze Ürünleri	Türkiye (Ton)	Malatya (Ton)	%
Lahana (Beyaz)	520.796	909	0,17
Marul (Göbekli)	223.449	1.272	0,57
Tere	5.993	84	1,40
Nane	14.213	144	1,01
Roka	9.334	32	0,34
Dereotu	7.208	23	0,32
Maydanoz	80.304	374	0,47
Fasulye (Taze)	630.347	960	0,15
Kavun	1.813.422	16.253	0,90
Karpuz	4.011.313	12.221	0,30
Hıyar (Sofralık)	1.687.927	18.005	1,07
Patlıcan	883.917	5.638	0,64
Domates (Sofralık)	8.789.719	29.646	0,34
Biber (Dolmalık)	420.904	10.694	2,54
Biber (Sivri)	945.361	3.064	0,32
Sarımsak (Kuru)	121.805	101	0,08
Soğan (Taze)	138.993	583	0,42
Soğan (Kuru)	2.131.513	1109	0,05
Mantar (Kültür) m ²	40.874	404	0,99

Kaynak: TÜİK, 2017**Fotoğraf:** Ramis AKAR

Tablo 8.5. Malatya Meyve Üretimi ve Ulusal Üretimdeki Payı (2017)

Meyveler	Türkiye (Ton)	Malatya (Ton)	%
Kayısı	985.000	672.670	68,30
Şeftali	664.785	1543	0,20
Erik	291.934	1208	0,40
Zerdali	21.653	3.494	16,10
Kiraz	627.132	3.458	0,49
Vişne	181.874	957	0,48
Kızılcık	10.012	67	0,34
iğde	4.460	5	0,73
Elma	3.032.164	30.459	1,60
Armut	503.004	5.644	1,27
Ayva	174.038	369	0,26
Badem	90.000	1400	1,21
Böğürtlen (dekar)	2.739	10	0,54
Ceviz	210.000	3.856	1,63
Çilek (dekar)	400.167	870	0,19
Dut	74.383	8.097	10,60
Nar	502.606	257	0,05
Trabzon Hurması	38.043	187	0,38
Üzüm (dekar)	4.200.000	13.063	0,28
Antep Fıstığı	78.000	131	0,14

Kaynak: TÜİK, 2017

Malatya, Türkiye kayısı üretiminde yaklaşık %70 gibi oldukça yüksek bir paya sahiptir. Yakalanan bu düzey, ilimiz ekonomisi açısından önemli bir kazanımdır. Ortalamanın üzerinde pay sahibi olduğumuz diğer meyveler ise zerdali (%16,10), dut (%10,60), ceviz (%1,63), elma (%1,60), armut (%1,27) ve badem (%1,21)'dir.

Fotoğraf: Yavuz ALHAN

Tablo 8.6. Malatya'nın Yıllık Et Üretimi ve Ülkedeki Payı (2018)

	Türkiye (Ton)	Malatya (Ton)	%
Et (Ton)	1.126.403 (2018)	7.774 (2017)	0,69

Kaynak: TÜİK, 2018; Tarım ve Orman İl Müdürlüğü, 2018

Tablo 8.7. Malatya'da Kanatlı Üretimi ve Ulusal Üretimdeki Payı (2017)

	Türkiye	Malatya	%
Kanatlı Sayısı	221.245.322	1.436.770	0,65

Kaynak: TÜİK, 2017

Tablo 8.8. Malatya'daki Arı Kovanı Sayısı, Bal Üretimi ve Ulusal Payı (2017)

	Türkiye	Malatya	%
Arı (Kovan)	7.991.072	95.456	1,19
Bal (Kg)	114.471	950	0,83

Kaynak: TÜİK, 2017

Tablo 8.9. Malatya'da Su Ürünleri Üretimi ve Ulusal Payı (2017)

	Türkiye	Malatya	%
Alabalık (Ton)	104.000	1711	1,65

Kaynak: TÜİK, 2017

8.4. Kayısı Üretimi ve Ekonomik Önemi

Dünya meyve üretiminde;

- Çin 1. (137 milyon ton üretim ve %21,6 pay);
- Hindistan 2. (71 milyon ton,%11,1 pay),
- Brezilya 3.(38,3 milyon ton, %6 pay),
- ABD 4. (26,5 milyon ton, %4,1 pay),
- Endonezya 5. sırada (17,7 milyon ton, %2,8 pay) yer almaktadır.

Türkiye ise yaklaşık 17 milyon tonluk taze meyve üretimi ile dünyada 8. sırada yer almakta olup, dünya üretiminden % 2,4 pay sahibidir. (Tekintaş ve Ertan, 2016).

Türkiye'nin bu başarısında, kayısı üretimiyle Malatya önemli bir yere sahiptir. Ülkemizde üretilen kayısının %68'i ilimizde üretilmektedir. Malatya 2017 yılında 750 bin ton meyve üretimi gerçekleşmiş olup bu üretimin 670 bin tondan fazlası kayısıdan oluşmuştur. Kayısı dışında, elma (30.459 ton), üzüm (13.063 ton) dut (8097 ton), ceviz (3856 ton), kiraz (3458 ton) ve badem (1400 ton) gelir getiren diğer önemli meyvelerimizdir (Tablo. 10.5).

İlimizdeki meyveciliğin gelişmesinde Bakanlığın sertifikalı fidan ile meyve bahçesi tesisine yapmış olduğu desteğin önemli bir rolü vardır. Nitekim ilimizde kayısı dışındaki kapama meyve bahçelerinin kurulumu bu desteklerden yararlanılarak sağlanmıştır. (Polat, 2018).

Dünya kayısı üretimi yaklaşık 4 milyon tondur. Dünyada kuru kayısıyı en fazla üreten ülkeler; başta Türkiye olmak üzere İran, Özbekistan, İtalya, Cezayir, Pakistan, Fransa ve Fas'tır. Dünya kuru kayısı üretimi yıllar itibarıyla 150-200 bin ton arasında değişmektedir. Dünya kayısı üretimi 2002-2012 yılları arasında %49, 2011-2012 yılları arasında ise %8 oranında artış kaydetmiştir. Dünya kurutmalık kayısı üretiminde Türkiye'den sonra İran ve Pakistan gelmektedir (Sığırcı, 2015).

Türkiye dünya taze kayısı üretiminde %10-20; kuru kayısı üretiminde %60-65; yaş kayısı ihracatında %10-12; kuru kayısı ihracatın da ise %80-85 pay sahibidir. (Asma, 2015).

İlimizden ihraç edilen ürünler arasında kayısı ihracatı ilk sırada gelmektedir. Yıllara göre değişmekle birlikte ilimizde yılda 250-350 milyon dolar değerinde kuru kayısı ihracatı gerçekleştirilmektedir. Malatya, kuru kayısı üretiminde hem Türkiye'de hem de Dünyada birinci sıradadır. Her yıl elde edilen ortalama 100 bin tonun üzerindeki kuru kayısı, 100'ün üzerinde ülkeye ihraç edilmektedir (Polat ve ark., 2014). İlçeler düzeyinde Malatya'nın taze ve kuru kayısı üretimi Tablo 8.10'da, son 40 yıllık kayısı üretim ve ihracat değerleri Tablo 8.11'de ve son yıllardaki kayısı çekirdeği ihracatı ve elde edilen gelirler ise Tablo 8.12'de verilmiştir.

Bilge düşüncenin gökkuşağını bütün renkleriyle severdir.
(C. Meriç)

Tablo 8.10. Malatya'nın İlçeler Düzeyinde Kayısı Üretimi

İlçe	Meyve Veren Ağaç Sayısı (Adet)	Ağaç Başına Verim (Kg)	Taze Kayısı Üretimi (Ton)	Taze Kayısı Tüketimi (Ton)	Kuru Kayısı Üretimi (Ton)
Akçadağ	1.381.500	100	138.150	8.150	27.000
Arapgir	13.700	40	548	218	80
Arguvan	149.600	60	8.976	976	2.000
Battalgazi	1.155.000	120	138.600	9.000	29.500
Darende	1.193.000	58	69.196	5.196	15.250
Doğanşehir	448.000	105	47.040	5.840	10.500
Doğanyol	188.000	65	12.220	620	2.900
Hekimhan	760.000	40	30.400	5.680	6.180
Kale	180.000	80	14.400	1.000	3.350
Kuluncak	349.000	30	10.470	800	2.400
Pütürge	198.500	100	19.850	850	4.600
Yazıhan	612.000	110	67.320	4.000	14.500
Yeşilyurt	1.050.000	110	115.500	7.500	24.000
İl Toplamı	7.678.300	88	672.670	49.830	142.260

Kaynak: Malatya Ticaret Borsası, 2017

Tablo 8.11. Malatya'nın Kayısı İhracatı ve Elde Edilen Gelirin 40 Yıllık Değişimi

YILLAR	Meyve Veren Ağaç Sayısı (Adet)	Taze Kayısı Üretimi (Ton)	Kuru Kayısı Miktarı (Ton)	Ağaç Başına Verim (Kg)	Komşu İlçeler		Toplam Kuru Kayısı (Ton)	Türkiye Geneli		
					Taze Kayısı Üretimi (Ton)	Kuru Kayısı (Ton)		İhrac Edilen Kuru Kayısı (Ton)	İhracat Ge liri (\$)	İhracat Fiyatı (Kg/\$)
1978	893.350	37.010	7.915	41	-	1.187	9.102	6.854	14.998.911	2,188
1980	1.023.500	28.892	6.624	28	-	994	7.618	8.265	23.567.678	2,852
1985	2.650.295	77.979	18.603	29	-	2.790	21.393	10.977	31.441.529	2,864
1990	3.326.015	91.830	21.050	28	-	3.158	24.208	32.409	71.929.072	2,219
1995	4.711.400	132.201	30.652	28	-	4.598	35.250	52.779	100.074.244	1,896
2000	5.643.558	330.724	78.212	59	29.800	6.815	85.027	72.991	111.992.571	1,534
2005	6.355.700	500.268	115.645	79	57.308	12.252	127.897	94.808	179.613.793	1,895
2006	6.674.350	243.809	55.600	37	30.164	6.991	62.591	110.792	194.428.529	1,755
2007	6.740.050	283.787	64.575	42	64.940	14.860	79.435	102.281	236.613.673	2,313
2008	6.803.250	363.607	84.100	53	84.820	19.375	103.475	95.768	313.059.231	3,269
2009	6.889.000	343.284	76.475	50	108.640	24.535	101.010	97.875	276.210.428	2,822
2010	6.912.350	226.590	51.210	33	37.880	8.150	59.360	89.511	347.582.887	3,883
2011	6.971.800	562.295	127.300	81	65.200	14.900	142.200	89.751	364.938.201	4,066
2012	7.068.500	725.544	160.000	103	120.120	27.218	187.218	101.540	298.301.477	2,938
2013	7.135.350	428.310	95.000	60	90.655	20.945	115.945	117.861	315.263.534	2,675
2014	7.287.000	33.500	7.100	5	8.705	2.010	9.110	79.043	348.184.876	4,405
2015	7.475.000	336.000	76.500	45	75.285	15.500	92.000	65.555	304.081.735	4,639
2016	7.558.000	402.000	92.500	53	76.435	14.250	106.750	79.172	290.672.143	3,671
2017	7.678.300	672.670	142.260	88	114.156	21.475	163.735	94.984	266.986.917	2,811

Kaynak: www.malatyatb.org.tr

Tablo 8.12. Kayısı Çekirdeği İhracatı ve Elde Edilen Gelirin Yıllar İtibariyle Değişimi

Yıllar	İhraç Edilen Kayısı Çekirdeği (Kg)	Toplam İhracat Getirisi (\$)	Ortalama İhracat Fiyatı (\$/kg)
2012	5.750.175	11.174.504	1,9
2013	4.283.472	10.229.057	2,4
2014	1.040.201	3.789.018	3,6
2015	670.124	2.922.180	4,4
2016	817.143	2.476.508	3
2017	1.367.319	3.317.045	2,4

Kaynak: Malatya Ticaret Borsası, 2018

8.5. Kayısının Ekonomik Değer Zinciri

"Malatya Kayısıcılığın Sorunları ve Çözüm Önerileri" temalı ve ilgili tüm kesimlerin temsilcilerinin katıldığı bir forumda yapılan değerlendirmeler sonucu kayısının ekonomik değer zinciri tahmini olarak belirlenmiştir (Tablo 8.13) (BİLSAM, 2009).

Tablo 8.13. Kayısının Değer Zinciri

	Alış (\$/Ton)	Masraf (\$/Ton)	Satış (\$/Ton)	Kar (\$/Ton)	Kar %
Üretici	-	1500	2200	700	46
Aracı/Tüccar	2200	30	2300	70	3
İşletmeci - İhracatçı	2300	300	3000	400	15
Yurtdışı İthalatçı	3000	150	3300	150	5
Dış İşletmeci-Üst Toptancı	3300	500	4500	700	18
Yurtdışı Perakendeci	4500	1000*	12000	6500	118
Tüketici	12000				

Not: III. Kalite kayısı, ABD Piyasası. *Bu gider kayısına yapılan masraf olmayıp, tahmini market giderleridir.

Kaynak: BİLSAM, 2009.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde masraflı ve emek yoğun bir tarım şekli olmasına rağmen, kayısı üreticisinin normal dönemlerde kayısı üretiminden yeterli kâr sağladığı söylenebilir. Dahası işletme büyüklüğü optimal seviyeye ulaştıkça (en az 30 da ya da 300 ağaç), mekanizasyon imkanları arttıkça maliyetler düşeceğinden üreticilerin kâr oranları daha da artacaktır. Ancak kayısıya harcanan emek düşünüldüğünde diğer tarafların kâr marjının üretici kârına kıyasla yüksek olduğu görülmektedir. Değer zinciri içindeki üretici payını arttırmak için çaba gösterilmelidir.

Tabloda dikkat çekici diğer bir boyut ise yurtdışı perakendeci karının oldukça yüksek oluşudur. Bu rakamlara göre Malatya kuru kayısının kilosu yurt dışı marketlerde 12 \$'a satılmakta ve perakendeci her kilogram kayısıda 6,5 dolar kâr etmektedir. Bunun yanı sıra Amerikalılar kendi ürettikleri kuru kayısının kilosunu

marketlerde 15 \$'a satmaktadırlar. Ancak marketlerin kâr oranının bu kadar yüksek olması kayısıda rantın büyük kısmının onlara gittiği anlamına gelmez. Zira her marketin satacağı kayısı miktarı genel olarak birkaç tonu geçmeyecektir. Bu durum dikkate alındığında kayısı rantının önemli bir kısmının ciddi düzeylerde sürüm yapan yurtiçi ve yurtdışı işletmeciler tarafından paylaşıldığı söylenebilir.

Kayısının pazarlanması ve tüketimiyle ilgili temel hedef; kayısıyı üreticinin, aracının, ihracatçının, ithalatçının ve perakendecinin makul düzeylerde kar elde ettiği, tüketicinin ise makul fiyata tüketebildiği bir ürüne dönüştürmek olmalıdır.

Ayrıca, kayısının iç çekirdeği, badem yağı, benzaldehit, furfural, aktif karbon, aroma esansı, amigdalin ve hidrosiyamik asit yapımında kullanılmaktadır. Kayısı çekirdeği çerez olarak da değerlendirilmektedir. Kayısı ağacının gövde ve dalları ile kayısı çekirdeği kabuğu yakacak olarak kullanılırken, yaprakları hayvan yemi olarak değerlendirilmektedir. Yapılan bir çalışmada kayısı çekirdeği kabuklarının biyoyakıt ve biyogaz üretiminde de oldukça başarılı bir şekilde kullanılabileceği gösterilmiştir (Gezer ve ark. 2009).

8.6. Malatya'nın Tarımsal Üretim Değeri ve Ulusaldaki Payı

Malatya'nın toplam tarımsal üretim değerinin son 10 yıllık değişim seyri ve ulusal tarımsal üretim değerleriyle karşılaştırılması Tablo 8.14'de, en iyi sonucun elde edildiği 2017 yılına ait tarımsal üretim değerlerinin üç temel bileşen halinde ulusal üretim değerleriyle karşılaştırılması ise 8.15'de verilmiştir.

Tablo 8.14. Türkiye ve Malatya'nın Kişi Başına Tarımsal Üretim Değeri ve Değişim Seyri

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Ort.
Türkiye	1613	1696	2239	2565	2655	2486	2639	3161	3399	4005	-
Malatya	1659	1764	2025	2412	2239	2026	1395	3186	3280	4373	-
%	1,03	1,04	0,90	0,94	0,84	0,81	0,53	1,01	0,96	1,09	0,92

Kaynak: TÜİK, 2018

Tablo 8.15. Tarımsal Üretim Değerleri (2017)

Kriter	Türkiye	Malatya	Malatya/Türkiye
Bitkisel Üretim Değeri (1000TL)	135.226.039	1.720.280	1,27
Canlı Hayvanlar Değeri (1000TL)	117.796.767	1.349.383	1,15
Hayvansal Ürünler Değeri (1000TL)	69.926.449	357.991	0,51

Kaynak: TÜİK, 2017

Tablo 8.14 ve 8.15'e göre Malatya, son 10 yıl ortalamasına göre ortalamanın, yani %1'in altında bir tarımsal üretim değerine sahiptir. Bununla birlikte 2017 yılında, tarımsal üretimin üç ana bileşeninden ikisi olan toplam bitkisel üretim değeri ile toplam canlı hayvanlar üretim değeri açısından ortalamanın üzerine çıkmıştır. Üçüncü bileşen olan hayvansal ürünler değeri bakımından ise ortalamanın yarısı kadardır.

Malatya'nın kişi başına tarımsal üretim değerlerinin Türkiye ve bazı illerin üretim değerleriyle karşılaştırılması Tablo 8.16'da verilmiştir.

Tablo 8.16. Türkiye, Malatya ve Bazı İllerin Tarımsal Üretim Değerleri (2017)

İller	Bitkisel Üretim Değeri (1000TL)	Canlı Hayvanlar Değeri (1000TL)	Hayvansal Ürünler Değeri (1000TL)	Toplam Tarımsal Üretim Değeri (1000TL)	Kişi Başına Bitkisel Üretim Değeri (TL)	Kişi Başına Canlı Hayvanlar Değeri(TL)	Kişi Başına Hayvansal Ürünler Değeri(TL)	Kişi Başına Toplam Tarımsal Üretim Değeri (TL)
TÜRKİYE	135.885.136	117.796.767	69.926.450	323.608.353	1.682	1.458	865	4005
Tunceli	70.610	394.218	122.008	586.836	856	4.779	1.479	7.114
Bingöl	109.887	1.256.640	262.825	1.629.352	402	4.597	961	5.960
Denizli	2.764.930	1.963.470	519.250	5.247.650	2.714	1.927	510	5.151
Elazığ	841.866	1.416.526	311.668	2.570.060	1.442	2.427	534	4.403
Malatya	1.720.280	1.349.383	357.991	3.440.516	2.203	1.715	455	4.373
Adıyaman	1.321.056	705.322	295.724	2.322.102	2.148	1.147	481	3.776
K.Maraş	1.887.462	1.726.068	524.833	4.138.363	1.674	1.531	465	3.670
Kayseri	1.663.480	2.691.171	507.981	4.862.632	1.208	1.955	369	3.532
Gaziantep	1.698.984	1.631.858	356.645	3.687.487	847	814	178	1.839

Kaynak: TÜİK,2017

Tablo 8.16'da görüleceği üzere, Malatya toplam tarımsal üretim değeri bakımından Tunceli, Bingöl, Denizli ve Elazığ gibi illerin gerisinde, Adıyaman, Kahramanmaraş, Kayseri ve Gaziantep gibi illerin ise ilerisindedir.

Malatya'nın 81 il arasındaki tarımsal gelişmişlik sıralaması, ana bileşenlerden bitkisel üretim değerinde 35'inci; kişi başına canlı hayvan değerinde 48'inci; kişi başına hayvansal ürünler değerinde ise 51'inci sıradadır. Bu veriler, ilimizin bitkisel üretimde hayvansal üretime göre daha iyi durumda olduğuna işaret etmektedir. 81 ilimizin olduğu düşünüldüğünde bitkisel üretimde ortalamanın üzerinde, hayvansal üretimde ise ortalamanın altında olduğumuz söylenebilir.

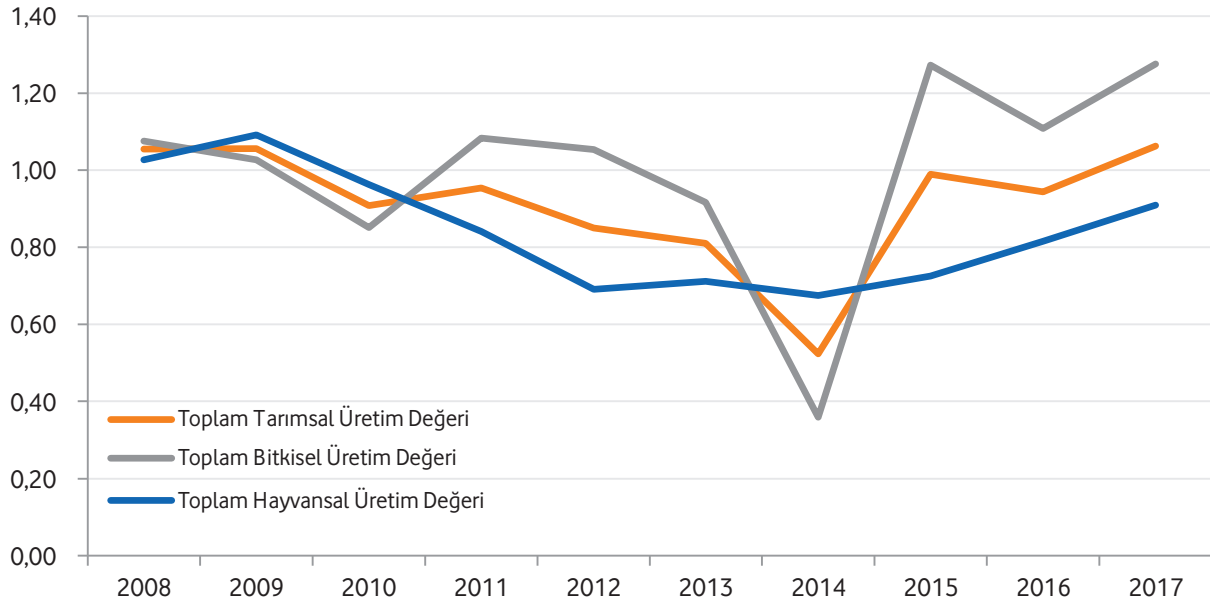

Fotoğraf: Bayram AYHAN

8.7. Malatya Tarımında Ana Bileşen Ürünlerde Değişim Seyri

Malatya tarımının son 10 yılda nasıl bir değişim seyri gösterdiğini ortaya koyabilmek bakımından, tarımın ana bileşenlerinden olan ve ilimiz için önem arz eden bazı alanların yıllar itibarıyla değişim seyri aşağıya çıkarılmıştır.

Şekil 8.1, tarımın iki ana bileşeni olan bitkisel üretim ve hayvansal üretim ile bunların toplamından oluşan toplam tarımsal üretim değerinin ulusal üretim değeri içindeki payının son 10 yıllık değişimini göstermektedir.

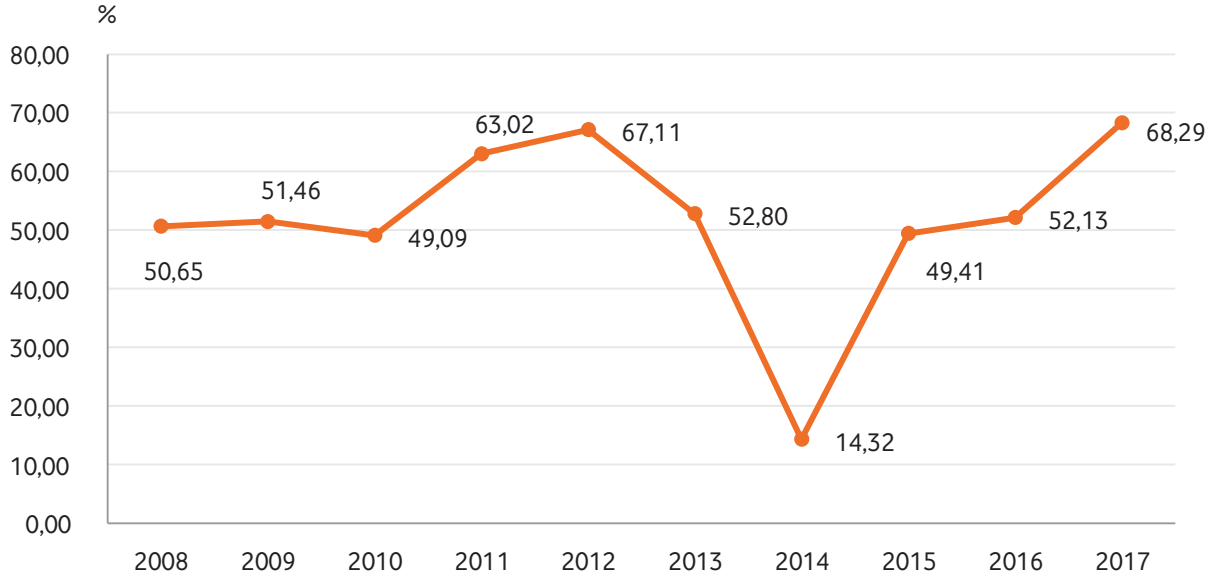
Şekil 8.1. Malatya'nın tarımsal üretim değerinin ulusal üretim içindeki payı

Yukarıdaki grafik incelendiğinde Malatya tarımının 2008'den itibaren her üç alanda da gerileme eğilimine girdiği, 2014'den itibaren dalgalanmalar şeklinde de olsa tekrar toparlanmaya başladığı ve ancak 2017 yılında yani 10 yıl sonra tekrar 2008 seviyesini yakaladığı görülmektedir. Yine, bitkisel üretim değeri 2008 seviyesini aşarken, hayvansal üretim değeri ise henüz 2008 seviyesine ulaşamamıştır. Fakat son iki yıldır hem bitkisel üretim hem de hayvansal üretim değeri artış eğilimindedir. Bununla birlikte Malatya'nın ürettiği tarımsal üretim değerinin neredeyse son 10 yıldır (2009-2017 arası) 2008 düzeyinin altında kalmış olması oldukça düşündürücüdür.

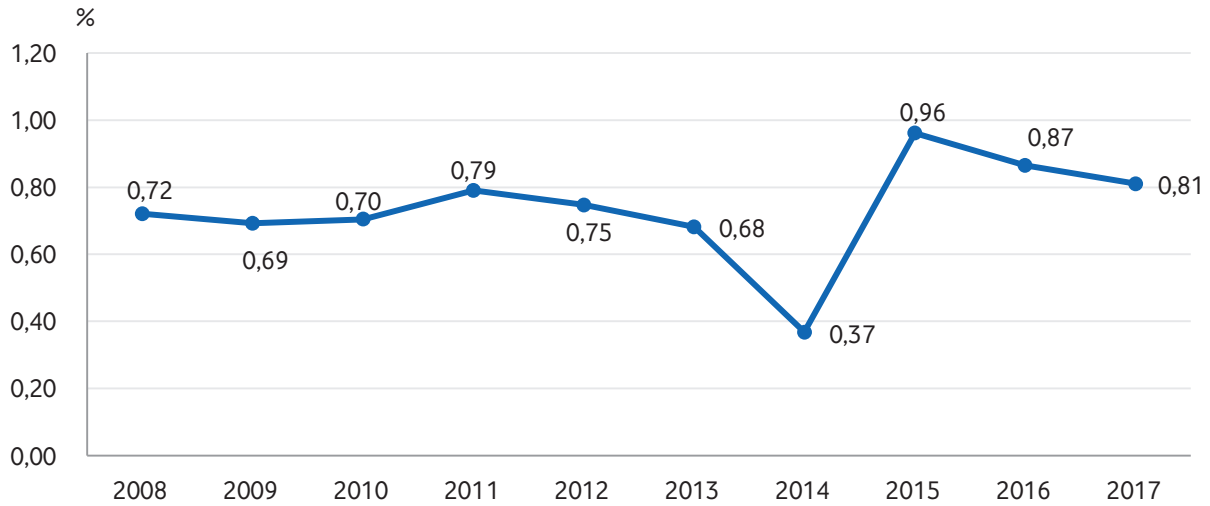

Fotoğraf: Yavuz ALHAN

Malatya, ülke meyveciliğinde %2,71 gibi oldukça önemli bir paya sahiptir. Bu yüzden meyve üretimindeki değişim seyrine ayrıca bakmak anlamlı olacaktır. Malatya'nın, Türkiye taze kayısı üretimi içindeki payının yıllar itibariyle değişimi Şekil 8.2'de, kayısı hariç Malatya meyve üretiminin ulusaldaki payının değişimi ise Şekil 8.3'de verilmiştir.

Şekil 8.2. Ulusal kayısı üretiminde Malatya'nın yeri ve yıllara göre değişimi

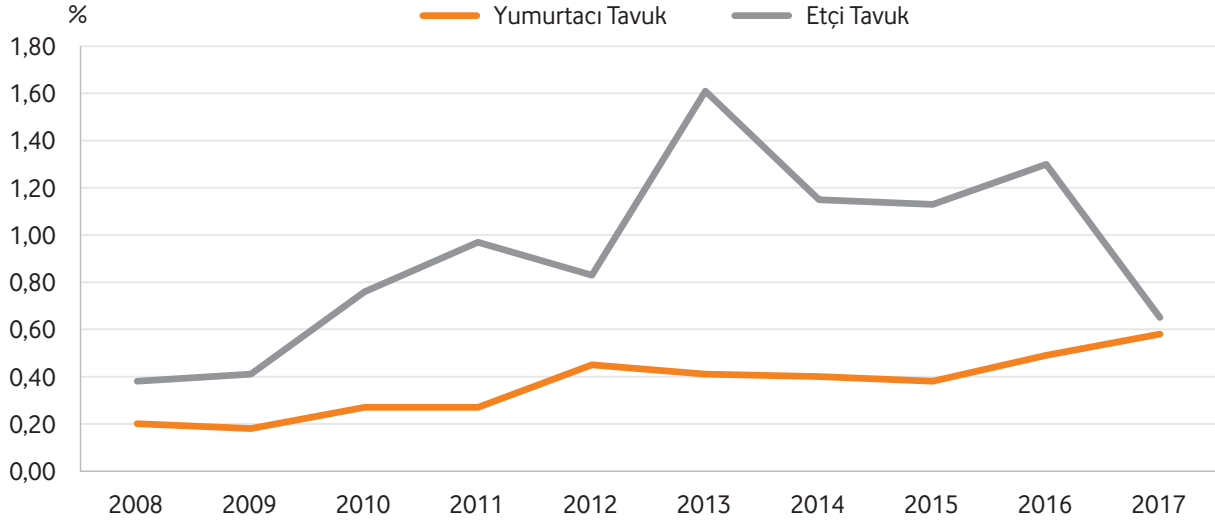

Şekil 8.3. Kayısı hariç, Malatya meyve üretiminin ulusal üretimdeki payı ve değişimi

Yukarıdaki grafiklerden de anlaşıldığı üzere Malatya kayısı üretiminin ulusal kayısı üretimi içindeki payı son yıllarda, şiddetli ilkbahar geç donlarının yaşandığı 2014 yılı hariç %50'ler düzeyindedir. 2015 yılından itibaren bu oran artmaya başlamış ve en iyi sonuç, %68,29 oranıyla 2017'de elde edilmiştir.

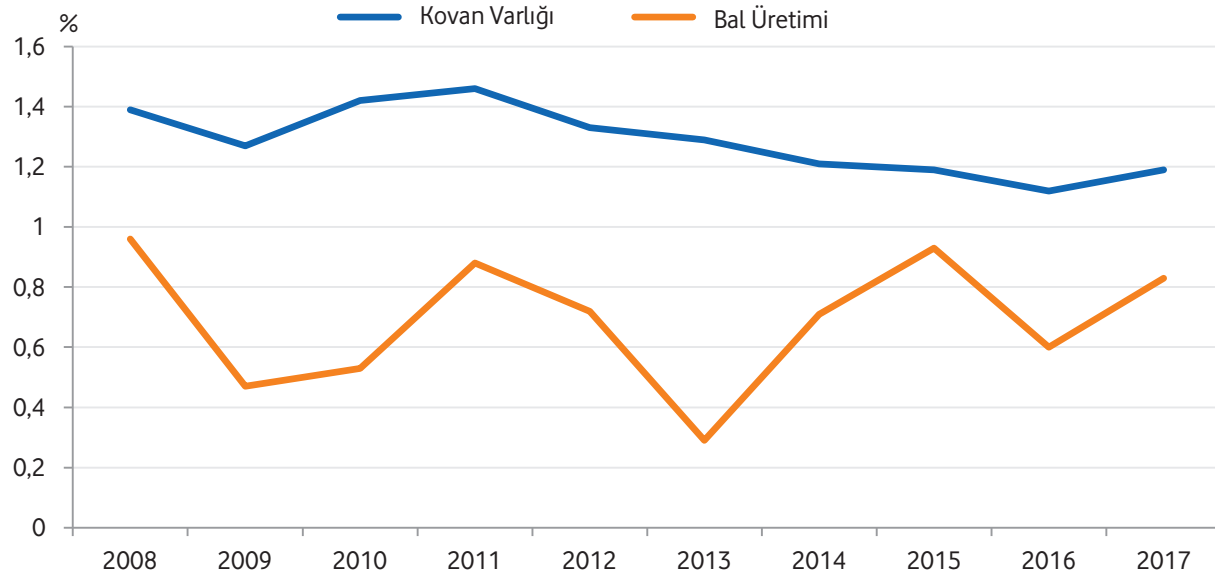
Kayısı hariç tutulduğunda ise Malatya, Türkiye meyve üretiminde %0,80 gibi bir paya sahiptir ve bu pay son 10 yıldır neredeyse hiç değişmemiştir.

Benzer şekilde ilimiz tarımı açısından önemli olan kanatlı üretimindeki değişim Şekil 8.4'de, arı kovani varlığı ve bal üretimindeki değişim Şekil 8.5'de ve su ürünleri üretimindeki durum ise Şekil 8.6'da verilmiştir.

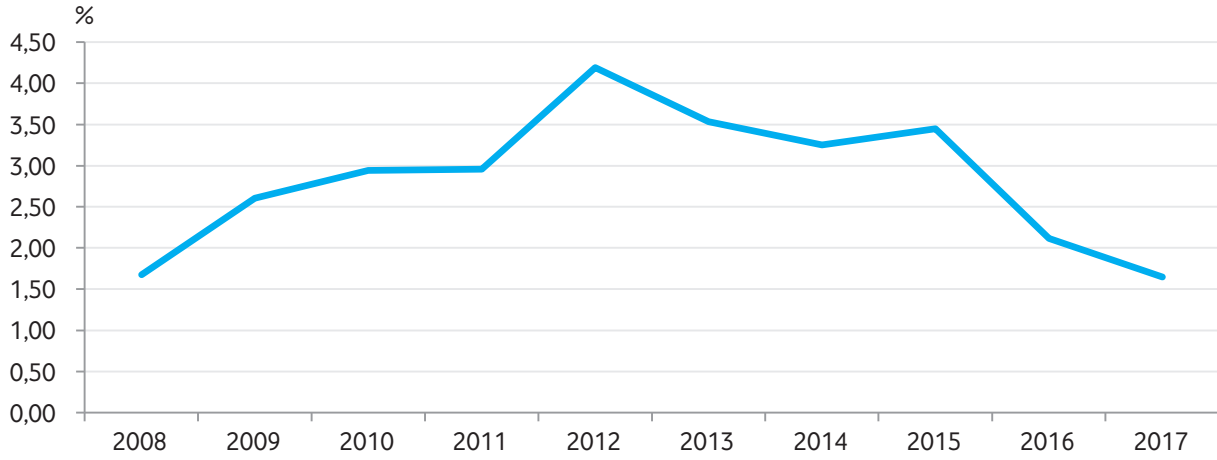
Şekil 8.4. Malatya kanatlı üretiminin ulusaldaki payı ve değişim seyri

Son 10 yılda ilimizin etçi tavuk üretiminin ulusal üretimdeki payı %0,40'dan %1,61'lere kadar çıkmış, 4-5 yıl boyunca Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmiş, fakat son yıllarda tekrar hızlı bir düşüşe geçmiştir. (2017'de %0,65). Yumurtacı tavuk üretimi de ortalamanın oldukça altındadır, fakat bununla birlikte son 10 yıldır artış eğilimini sürdürmektedir.

Şekil 8.5. Malatya'nın kovan varlığı ve bal üretiminin ulusaldaki payı ve değişimi

Malatya, arı kovani varlığı açısından Türkiye ortalamasının üzerindedir (2017, %1,19). Bununla birlikte kovan varlığımız son 10 yıldır sürekli azalmakta olup ortalamanın altına düşme riskiyle karşı karşıyadır. Bal üretimi ise ortalamanın altında olup (%0,83) azalma eğilimindedir. Diğer taraftan ilimizin, kovan varlığı bakımından ulusal ortalamasının üzerinde, bal üretimi açısından ise ortalamanın altında olması Malatya arıcılığının verim düşüklüğüne işaret etmektedir.

Şekil 8.6. Malatya su ürünleri üretiminin ulusaldaki payı ve değışim seyri

İç sularda balık yetiştiriciliği, Malatya'nın iddialı olduğı alanlardan biridir. Sözgelimi 2003 yılında 643 ton olan balık üretimimiz sürekli artış göstererek 2012 yılında 5081 ton üretime ulaşmış ve Türkiye'de ilk 5'e girmiştir. Fakat ne yazık ki, o tarihten itibaren ilimiz balık üretimi hızla düşüşe geçmiş ve en son 2017 yılında 2005 ton üretimle ancak 16. olabilmıştır. İlimizin birçok üründe olduğı gibi su ürünleri üretiminde de elde ettiğı böylesi bir kazanımı koruyamamış olması oldukça üzücüdür. Oysa yol haritasını çıkarmış, önceliklerini iyi belirlemiş ve iyi yönetilen bir şehir alacağı tedbirlerle bu kazanımları kolaylıkla koruyabilir.

Fotoğraf: Yavuz ALHAN

9. MALATYA'DA SANAYİ

9.1. Malatya Sanayisinin Genel Yapısı

Malatya'da onlarca yıldır faaliyetlerini sürdüren Şeker Fabrikası, Tekel Yaprak İşletmesi, Tekel Sigara Fabrikası, Sümerbank Pamuklu Dokuma Fabrikası gibi devletin sanayi kuruluşları ilimiz sanayisinin temellerini oluşturmuşlardır. Bu işletmelerden Şeker Fabrikası hariç diğerleri özelleştirilmiş ve satın alanlar tarafından farklı sektörlerden yatırıma dönüştürülmüşlerdir. Günümüzde sanayileşme ağırlıklı olarak özel sektörün elinde gelişimini sürdürmektedir.

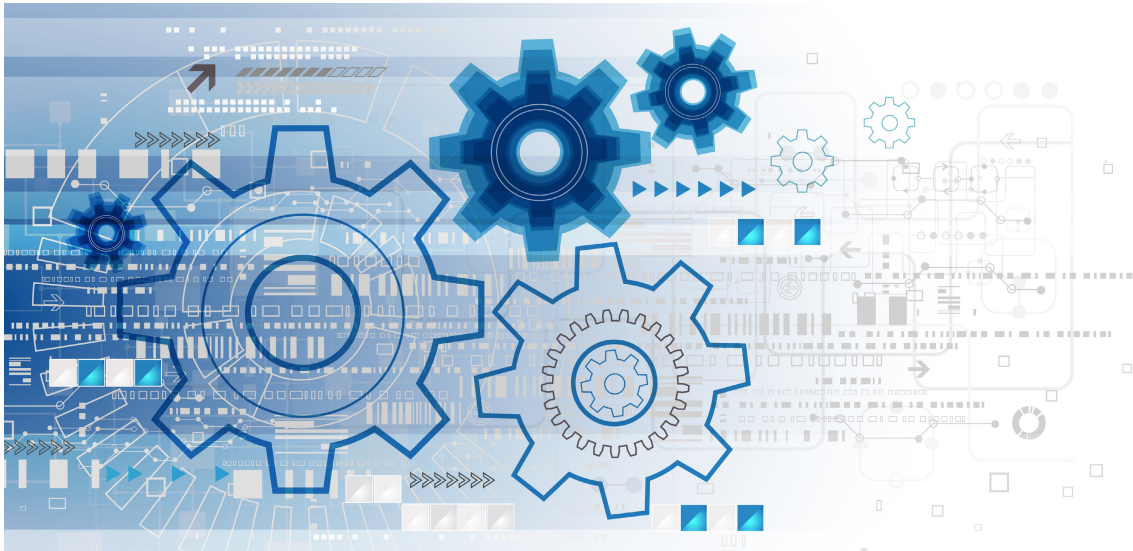
Malatya, sanayi alanındaki asıl atılımını 1985–2000 yılları arasında gerçekleştirmiştir. İmalat sanayi önemli bir gelişme göstermiş ve 1985–2000 yılları arasında elde edilen katma değer yaklaşık 5 kat artmıştır. 1985–2000 yılları arasında sanayi katma değerinin yıllık büyüme oranı %10,7, imalat sanayinin yıllık büyüme oranı ise % 11 olarak gerçekleşmiştir. (Söyler, 2006).

Malatya Sanayi yatırımları dört kategoride ele alınabilir.

- a) Tarımsal Sanayi Yatırımları:** Malatya Şeker Fabrikası (1953), kayısı işleme ve ambalajlama tesisleri, un ve unlu mamul tesisleri, et kombinesi, tavukçuluk işletmeleri, süt ve yem fabrikaları vs.
- b) Tekstil Sektörü Yatırımları:** İplik üretimi, örgü triko kumaş üretimi, denim kumaş üretimi ve terbiyesi, örgü, boyalı kumaş ve terbiye tesisleri vs.
- c) Makine ve Donanım İmalatı Yatırımları:** Transformatör üretimi, kalorifer kazanı üretimi, somun ve civata üretimi, değirmen makineleri üretimi vs.
- d) Diğer Yatırımlar:** Mobilya fabrikaları, döküm tesisleri, plastik imalatı, şişe üretimi

Malatya sanayisini, birinci derecede tekstil sektörünün, ikinci derecede ise kayısıya dayalı gıda sanayinin (işleme ve paketlenme tesisleri) şekillendirdiği söylenebilir.

Malatya'daki belli başlı sanayi işletmeleri ile bunların hammaddeleri arasındaki ilişki dikkate alındığında, gıda işletmeleri, şeker fabrikası, yem, süt ve un fabrikaları ve madencilik alanları için ilin altyapısı uygunken, tekstil sektörü, ana hammaddesi olan pamuk açısından ağırlıklı olarak Güneydoğu Anadolu, Ege Bölgesi ve yurt dışına bağımlıdır.

9.2. Malatya'nın Sanayi Bölgeleri ve İstihdam Düzeyleri

OSB uygulaması Türkiye'de olduğu gibi Malatya'da da sanayi yatırımlarının yapılmasında ve işletmelerin verimliliklerinin artırılmasında kritik bir görev üstlenmiştir. 1977'de I. Organize Sanayi, 2004 yılında ise II. Organize Sanayi Bölgelerinin kurulmasıyla ilimizdeki sanayi, il merkezinden organize sanayi bölgelerine doğru kaymıştır. Organize sanayi bölgelerinin özellikle teşvik edilmesi ve yatırımlarda bir takım kolaylıklar getirilmesi, sanayinin organize bölgelerinde şekillenmesini sağlamıştır. 2018 yılı itibarıyla Malatya'da 5 adet organize sanayi bölgesi (Tablo 9.1), 5 adette sanayi sitesi mevcuttur (Tablo 9.2). Ayrıca Malatya'nın toplam alanının 1/415'i sanayi alanlarıyla kaplıdır. (Tablo 9.3).

Tablo 9.1. Malatya'nın Organize Sanayi Bölgeleri

Sanayi Bölgesi	Başlama Tarihi	Kurulu Alan (ha)	Parsel Sayısı	Doluluk Oranı %	Çalışan Sayısı
I.O.S.B.	1977	300	151	100	7.459
I. OSB ilave alan	-	1216	368	14	Kamulaştırma ve yapım çalışmaları devam ediyor
II. O.S.B.	2004	350	156	100	9.407
Darende O.S.B.	2004	48	30	16,6	-
Akçadağ Mermer İhtisas O.S.B	2008	125			Kamulaştırma işlemleri devam ediyor.

Tablo 9.2. Malatya'nın Sanayi Siteleri

Sanayi Sitesinin Adı	Faaliyete Başlama Tarihi	Alan (da)	İşyeri Sayısı	Dolu İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı
Özsan Sanayi Sitesi	1991	450	934	623	2.492
Küçük Sanayi Sitesi	1982	1158,73	1353	1270	4.599
Arapgir Sanayi Sitesi	1991	21,5	54	54	108
Doğanşehir Sanayi Sitesi	2016	68	68	60	120
Hekimhan Sanayi Sitesi	2017	7,3	17	0	0
TOPLAM		1.705,53	2.426	2.007	7.319

Üretimin artmadığı yerde her şey boş slogan olarak kalmaya mahkûmdur.
(İlber Ortaylı)

Tablo 9.3. İl Geneli Sanayi Alanları

Sanayi Alanının Bulunduğu Yer	Toplam Alan (m²)
Organize Sanayi Bölgeleri	23.870.212
Sanayi Siteleri	3.244.447
İmar Kanunu kapsamında ilgili idarece planlanmış (OSB, SS, EB hariç) sanayi alanları (Tek işletmeler dâhil)	2.569.618
Toplam Sanayi Alanı	29.684.277
Toplam İl Yüzölçümü	12.313.000.000
Toplam Sanayi Alanı / Toplam İl Yüzölçümü	29.684.277 / 12.313.000.000 = 1/415

9.3. Malatya İli Sanayi Alanlarının Sektörel Dağılımı ve İstihdam Düzeyleri

Malatya ilinde I. OSB, II. OSB, Özsan Sanayi, Eski Sanayi ve Sanayi alanı dışı alanlarda bulunan işletmelerin sayı ve istihdam durumları sırasıyla Tablo 9.4, 9.5, 9.6, 9.7 ve 9.8'de verilmiştir.

Tablo 9.4. I. Organize Sanayi Bölgesi İşletmeleri ve İstihdam Durumu

Sıra No	Sektör Adı	İşletme Sayısı	%	Çalışan Sayısı	%
1	Gıda	23	21,30	723	9,70
2	Tekstil	34	31,88	5.567	74,64
3	Makine Sanayi	17	15,74	459	6,15
4	Yapı	16	14,81	429	5,75
5	Kimya Sanayi	7	6,48	110	1,48
6	Maden	0	0	0	0
7	Mobilya	6	5,61	67	0,90
8	Ağaç	5	4,63	104	1,34
9	Enerji	0	0	0	0
10	Bilişim	0	0	0	0
11	Medikal	0	0	0	0
12	Diğer	0	0	0	0
TOPLAM		108	100	7.459	100

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Kayıtları, 2018

Tablo 9.5. II. Organize Sanayi Bölgesi İşletmeleri ve İstihdam Durumu

Sıra No	Sektör Adı	İşletme Sayısı	%	Çalışan Sayısı	%
1	Gıda	34	27,20	1.153	12,26
2	Tekstil	27	21,60	5.894	62,66
3	Makine Sanayi	26	20,80	1.488	15,82
4	Yapı	14	11,20	248	2,64
5	Kimya Sanayi	12	9,60	180	1,91
6	Maden	1	0,80	58	0,62
7	Mobilya	9	7,20	354	3,77
8	Ağaç	2	1,60	32	0,34
9	Enerji	0	0	0	0
10	Bilişim	0	0	0	0
11	Medikal	0	0	0	0
12	Diğer	0	0	0	0
TOPLAM		125	100	9.407	100

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Kayıtları, 2018

Tablo 9.6. Özsan Sanayi Sitesi İşletmeleri ve İstihdam Durumu

Sıra No	Sektör Adı	İşletme Sayısı	%	Çalışan Sayısı	%
1	Gıda	17	18,28	171	30,37
2	Tekstil	9	9,68	52	9,24
3	Makine Sanayi	34	36,56	212	37,66
4	Yapı	6	6,45	19	3,37
5	Kimya Sanayi	11	11,83	42	7,46
6	Maden	1	1,08	1	0,18
7	Mobilya	14	15,05	74	13,14
8	Diğer	1	1,08	2	0,36
TOPLAM		93	100	563	100

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Kayıtları, 2018

Tablo 9.7. Eski Sanayi Sitesi İşletmeleri ve İstihdam Durumu

Sıra No	Sektör Adı	İşletme Sayısı	%	Çalışan Sayısı	%
1	Gıda	5	1,81	93	9,13
2	Tekstil	6	2,17	56	5,50
3	Makine Sanayi	29	10,47	186	18,25
4	Yapı	75	27,08	225	22,08
5	Kimya Sanayi	2	0,72	1	0,01
6	Maden	0	0	0	0
7	Mobilya	111	40,07	355	34,84
8	Ağaç	49	17,69	103	10,11
TOPLAM		277	100	1.019	100

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Kayıtları, 2018**Tablo 9.8.** Sanayi Alanları Dışı İşletmeler ve İstihdam Durumu

Sıra No	Sektör Adı	İşletme Sayısı	%	Çalışan Sayısı	%
1	Gıda	161	30,96	2.887	36,66
2	Tekstil	50	9,62	2.221	28,20
3	Makine Sanayi	40	7,69	521	6,62
4	Yapı	78	15,00	1.210	15,37
5	Kimya Sanayi	4	0,77	79	1,00
6	Maden	17	3,27	425	5,40
7	Mobilya	31	5,96	197	2,50
8	Ağaç	42	8,08	91	1,16
9	Enerji	61	11,73	85	1,08
10	Bilişim	15	2,88	35	0,44
11	Medikal	14	2,69	51	0,66
12	Diğer	7	1,35	73	0,93
TOPLAM		520	100	7.875	100

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Kayıtları, 2018

9.4. İşletmelerin ve İstihdamın Sanayi Alanlarına Göre Dağılımı

Malatya sanayi işletmelerinin ve istihdam durumlarının sanayi alanlarına göre dağılımı Tablo 9.9'da verilmiştir.

Tablo 9.9. Malatya'da İşletmelerin ve İstihdamın Sanayi Alanlarına Göre Dağılımı

Alan	Firma Sayısı	%	Çalışan Sayısı	%	İşletme Başına Çalışan Sayısı
1.OSB	108	9.62	7.459	28,34	69
2.OSB	125	11.13	9.407	35,74	75
Özsan Sanayi Sitesi	93	8.28	563	2,14	6
Eski Sanayi Sitesi	277	24.67	1.019	3,87	4
Sanayi Alanı Dışı	520	46.30	7.875	29.92	15
TOPLAM	1.123	100	26.323	100	23

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Kayıtları, 2018

9.5. İşletmelerin ve İstihdamın Sektörel Dağılımı

Malatya sanayi işletmelerin ve istihdamın sektörlere göre dağılımı Tablo 9.10'da verilmiştir.

Tablo 9.10. İşletmelerin ve İstihdamın Sektörel Dağılımı

Sıra No	Sektör Adı	Firma Sayısı	%	Çalışan Sayısı	%	İşletme Başına Çalışan
1	Gıda İmalat Sanayi	240	21,37	5.027	19.10	21,0
2	Tekstil (Konfeksiyon, İplik, Boya...)	126	11,22	13.790	52,39	110,0
3	Makine ve Ekipmanları İmalatı	146	13,00	2.868	10,90	19,64
4	Yapı ve İnşaat Yan Ürünleri	189	16,83	2.130	8,09	11,3
5	Kimya Sanayi	36	3,21	412	1,56	11,4
6	Madencilik ve Cevher İşletmeciliği	19	1,69	484	1,84	25,5
7	Mobilya İmalatı	171	15,23	1.087	4,13	6,4
8	Ağaç Doğrama ve Kâğıt Ürünleri	99	8,82	332	1,26	3,4
9	Enerji Üretimi	61	5,43	85	0,32	1,4
10	Bilişim ve Yazılım Teknolojileri	15	1,34	35	0,13	2,3
11	Medikal Ürünler İmalatı	14	1,25	51	0,19	3,6
12	Diğer	7	0,52	73	0,28	10,4
	TOPLAM	1.123	100	26.354	100	23,0

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Kayıtları, 2018

Malatya, Doğu Anadolu Bölgesinde Sanayisi en gelişmiş il olup Malatya Sanayi İl Müdürlüğü kayıtlarına göre toplam 1.123 şirkette 26.323 kişi istihdam edilmektedir. İşletme başına ortalama çalışan sayısı 23,44'dür.

Bu verilere göre sanayi alanındaki toplam istihdamın yaklaşık %52'sinin tekstil, %19'unun gıda, %11'inin makine ve ekipmanları, %8'inin yapı ve inşaat, %4'nün ise mobilya sektöründe olduğu görülmektedir.

9.6. İnönü Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi (TGB) (TEKNOPARK)

Hissesinin %61,5'i İnönü Üniversitesine ait olan TGB (Teknoloji Geliştirme Bölgesi - Teknopark)'de bulunan işletmeler faaliyet alanlarına göre Tablo 9.11'de verilmiştir. Teknokentte çalışmaya başlayan firma sayısı son yıllarda hızla artmakta olup, aşağıdaki Tabloda da görüldüğü üzere firmaların çoğu bilişim-yazılım alanında- dır. Bu durum, ilimizin dijital çağa hazırlanması bakımından oldukça anlamlıdır.

Tablo 9.11. Faaliyet Alanlarına Göre Teknokent'deki Firmalar

Faaliyet Alanı	Firma Sayısı
Bilişim-Yazılım	34
Tıp-Sağlık	2
Elektrik-Elektronik	6
Kimya	3
Ar-Ge Danışmanlık	1
Güzel Sanatlar (Ebru)	1
TOPLAM	47

Kaynak: TGM Kayıtları, 2019

Teknokentte faaliyet gösteren firmaların yıllık toplam cirosu 2016'da 2.178.463 TL, 2017'de 3.438.156 TL, 2018'de ise 7.346.000 TL olarak gerçekleşmiştir (Kaynak: TGM Kayıtları).

9.7. Madencilik

Türkiye, maden üretimi açısından dünyada 28 üretilen maden çeşitliliği açısından ise 10. sırada yer almaktadır. Türkiye, bor ve linyite ilave olarak; mermer, trona, barit, krom, manyezit gibi madenler açısından dikkate değer rezervlere sahiptir. Buna karşın; petrol, doğalgaz ve taşkömürü başta olmak üzere, özellikle enerji hammaddeleri alanında kendine yeterli olmaktan uzaktır. Ayrıca demir cevherlerinin büyük çoğunluğunun düşük tenörlü olması değerlendirilmesini zorlaştırmakta ve bu tip madenler yönünden de dışa bağımlılığı artırmaktadır.

Mevcut verilere göre Türkiye’de 3.8 milyar m³ işletilebilir mermer, 2.7 milyar m³ işletilebilir traverten ve 995 milyon m³ işletilebilir granit rezervi olmak üzere toplam 7.495 milyar m³ doğal taş rezervi bulunmaktadır. Bu verilere göre de dünya doğal taş rezervinin yaklaşık %40’ı Türkiye’de bulunmaktadır. Bunların yanı sıra, dünya bor rezervinin %72’si, dünya feldispat rezervinin %23’ü, bentonit rezervinin ise %20’si Türkiye’de bulunmaktadır.

Bugün dünya ekonomisine yön veren ülkelerden biri olan Çin, dünyadaki ve ülkemizdeki madenleri işlenmeden almakta, uç ürünler haline dönüştürüp tekrar dünyaya pazarlamaktadır. Ülkesine uç ürünlerin gelmemesi için yüksek vergi oranları uygulamakta olup, ülkesinde üretilene ise vergi indirimine giderek teşvik etmektedir.

Türkiye’de madencilik sektörünün GSYH içerisindeki payı 2010 yılında yüzde 1,09 iken 2017 yılında yüzde 0,90’a gerilemiştir. (İMİB, Aralık 2018)

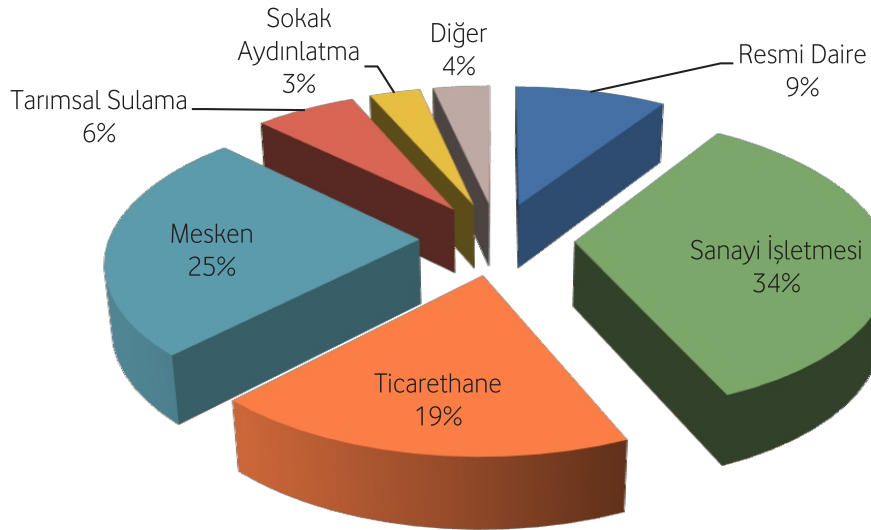
Malatya ili de, sahip olduğu jeolojik yapı gereği çeşitli maden yatakları oluşumu için uygun bir ortam sunmaktadır. Bölgede yapılan araştırmalar sonucu endüstriyel hammadde ve metalik maden yatak ve zuhurları ortaya çıkarılmıştır. Türkiye’nin tek, dünyanın da sayılı profilit yataklarından biri Malatya Pütürge’de bulunmaktadır. Metalik maden açısından, bu yöre demir ve bakır yönüyle zengindir. Ayrıca ilde dolomit, fluorit, vermikülit, mermer ve çimento hammaddeleri bulunmaktadır. (Anonim, 2013).

Malatya’nın Hekimhan ve Kuluncak ilçeleri sınırları içinde 3-4 milyar m³ demir, Akçadağ sınırları içinde 200 milyon m³ mermer ve Pütürge - Doğanşol civarlarında bulunan 20 milyon ton profilit rezervi işlenmeyi beklemektedir.

9.8. Enerji Kullanımı

İlimizin elektrik enerji kullanımının dağılım tablosu aşağıda verilmiştir.

Şekil 9.1. Malatya kullanım yerlerine göre elektrik tüketimi (2016) **Kaynak:** www.malatya.gov.tr

9.9. Malatya'da Sanayi Üretimi

Malatya'da imalat sanayi tarafından öne çıkan sektörlerde gerçekleştirilen üretim verileri Tablo 9.12'de verilmiştir.

Tablo 9.12. Malatya İmalat Sanayi Yıllık Üretim Verileri

Sebze Ürünleri	Firma Sayısı	Üretim	Birim
Tekstil İpliği	11	60.778.415	kg
Konfeksiyeon (Gömlek, Pantolon, Penye, Kot.. vb)	48	24.586.347	adet
Örme Kumaş	20	20.476.172	kg
Kumaş		76.014.697	m ²
Makina ve Teçhizat	43	443.087	adet
Tarım Makinaları	32	186.983	adet
Transformatör, Jeneratör, Elektrik Panosu..vb	11	4.493.711	adet
Elektrikli Teçhizat	19	274.129	adet
Ayakkabı	8	310.879	çift

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Kayıtları: 2019

10. MALATYA'DA HİZMETLER SEKTÖRÜ

Maddi olmayan ürünler ve hizmetler sunarak gelir elde eden şirketlerin oluşturduğu endüstri alanına "hizmet sektörü" denilmektedir. Eğitim, sağlık, ulaşım, ticaret, perakende, turizm, bankacılık, adalet hizmetleri vb. hizmetler bunlardan sadece bazılarıdır.

Şekil 10.1'de de gösterildiği üzere hizmetler sektörü Malatya ekonomisinde %60 gibi oldukça önemli bir paya sahiptir. Aslında gelişmiş ülke ve şehirlere bakıldığında, olması gereken, bu oranın sanayi lehine biraz daha düşmesidir ve Şekil 10.1'de de görüldüğü gibi bu eğilim yavaş da olsa devam etmektedir.

10.1. Malatya'da Eğitim

Eğitim; insanı bedensel, zihinsel, duygusal ve entelektüel yönden geliştirme, bir ilişkiler ağı ortamında toplumsallaştırma, milli kültür, evrensel değerler ve ahlaki erdemlerle donatma ve etkin bir yaşam sürmesini sağlayacak bilgi ve beceriler kazandırma çabalarının toplamıdır.

Türkiye'de son yıllarda nüfusun eğitime erişiminde önemli gelişmeler sağlanmıştır. Zorunlu temel eğitimin 12 yıla çıkarılmasıyla, öğrenci sayısında büyük artış sağlanmış, ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranları yükselmiştir. Bununla birlikte okullaşma oranlarında, okul öncesi eğitimde düşük seviyelerde kalınmış, ilköğretimde yüzde 100'e ulaşılamamış, ortaöğretimde ise arzulanan düzey henüz yakalanamamıştır.

Eğitim sistemimiz, dayanışmayı ve dostluğu değil öğrenciler arası rekabeti körükleyen yapısı ve hayat başarısından çok okul başarısını öne çıkaran tarzıyla maalesef okuyan, araştıran, üreten, ailesi, ülkesi ve insanlık için değer üretme kaygısı duyan nesiller yetiştirme konusunda yetersiz kalmaktadır. Bütün bunlar, ülkemizin hâlâ ciddi bir insan yetiştirme sorunuyla karşı karşıya olduğuna işaret etmektedir.

Eğitimde öğrencilere bir şeyin "niçin" yapıldığından çok, "nasıl" yapıldığını öğreten bir anlayış hâkimdir. Öğrenciler akademik açıdan yeterince geliştirilmeden iş dünyasının talepleri doğrultusunda meslek eğitimine yönlendirilmektedir. Bir eğitim sisteminin öncelikli amacı işgücü yetiştirmek değildir. Bir eğitim sisteminin amacı, sadece ve sadece insanı özgürleştirmek, zihinsel, duygusal, bedensel ve entelektüel açıdan geliştirmek, kendini keşfetme yolunda ona olabildiğince çok imkân ve seçenek sunmak olmalıdır.

ABD, Kanada, Çin ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerde bütün liseler akademik ağırlıklı hale getirilmiş, meslek eğitimi önemli oranda lise sonrasına ertelenmiştir. Türkiye'de de akademik eğitim öncelikli hale getirilmiştir. Çünkü geleceğin dünyasını iyi meslek eğitimi alanlar değil, iyi akademik eğitim alanlar kuracaktır. Bu yüzden liselerinde akademik eğitimden çok meslek eğitimi verilen şehir ve ülkelerin geleceğin dünyasında karşılıkları olmayacaktır. İnsanlara zihinsel gücünü kullanmayı öğretmeden elini kolunu kullanmayı öğretmek eğitimde bir sapmadır ve bedeli ağırdır. Çocuklara ve gençlere verilen eğitimin içeriğini iş dünyasının talepleri odaklı belirlemekten vazgeçilmelidir. İş dünyası, ihtiyaç duyduğu iş gücünü eğitim merkezi kurarak ya da bir eğitim merkeziyle anlaşarak gidermeli, giderlerini de gerekirse ödediği vergiden düşmelidir.

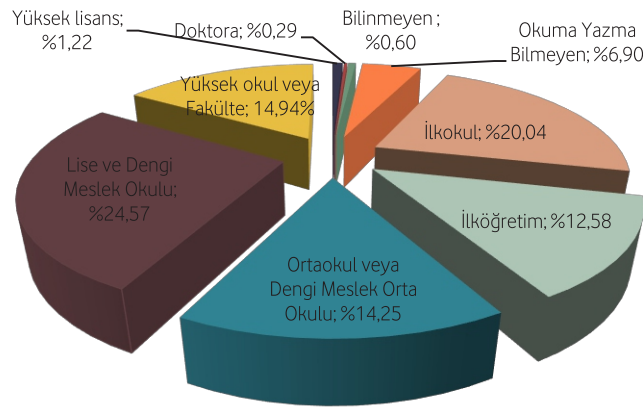
Bu anlamda bütün liseler akademik liselere dönüştürülmelidir. Bu liselerin çıktıları sadece test temelli sınavlarla değil, çok yönlü ve çok boyutlu akademik gelişimi ölçen ve mutlaka yazı yazmayı da içeren sınavlarla belirlenmelidir.

Meslek eğitimi ise herkesin fırsat bulduğu ya da ihtiyaç duyduğu her zaman gidip eğitim alabileceği mesleki eğitim merkezlerinde verilmelidir. Bu merkezler diploma değil sertifika vermelidir. Öğrenciler akademik eğitimlerine devam ederken günün belli saatleri, hafta sonları, yaz tatilleri ya da okulu bitirdiklerinde istedikleri

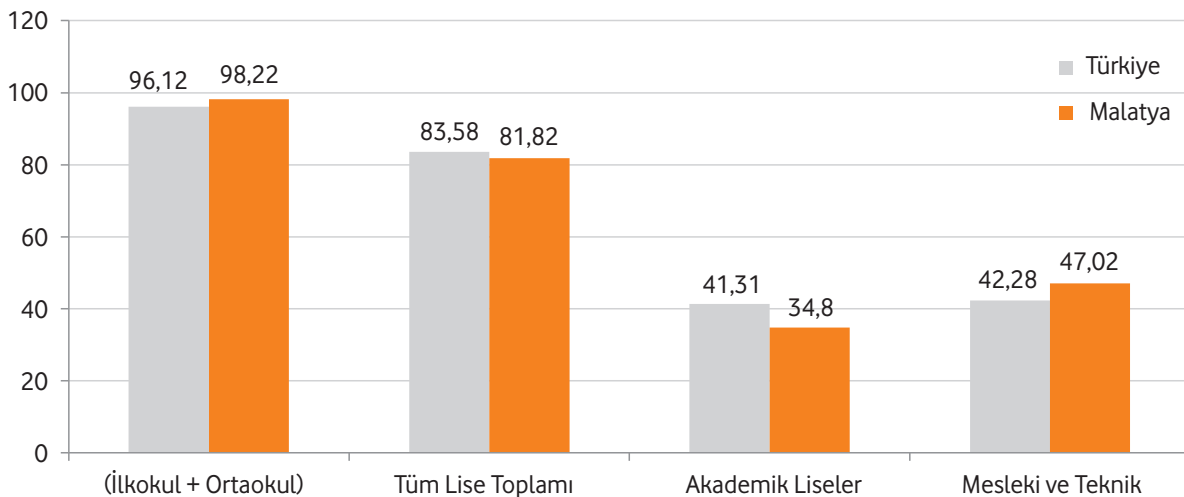
zaman gidip bu merkezlerde istedikleri mesleği öğrenebilmelidirler. Bu anlamda Türkiye’de akademik eğitim ile mesleki eğitim birbirinden bağımsız yapılandırılmalı ve mesleki eğitim milli eğitimin bünyesinden çıkarılarak ilgili bakanlık, meslek odası ya da sivil toplum kuruluşlarına bırakılmalıdır. Bu uygulama iddia edildiğinin aksine meslek eğitimine olan talebi azaltmak yerine artıracaktır. Dahası bu sayede meslek eğitimi arz eksensli yapıdan kurtulup talep eksensli bir yapıya bürünecektir.

Milli Eğitim Bakanlığı merkezden ders, içerik ve müfredat belirleme yaklaşımından vazgeçmelidir. Bilgi üretiminin alabildiğine hızlandığı bir çağda bu yaklaşım sürdürülebilir değildir. Bakanlık sadece yeterlikleri belirlemeli ve çıktıları belgelendirmelidir. Ders, içerik ve müfredatlar eğitim kurumları tarafından belirlenmelidir. Ancak çıktılar mutlaka belli kriterlere göre denetlenmeli ve yeterli düzeyde başarı gösteremeyen kurumların eğitim faaliyeti sürdürmelerine izin verilmemelidir. Bu süreç akademik ve mesleki eğitimi rekabete açacak ve son yıllarda çokça tartışılan kalite sorununu da büyük oranda çözecektir.

Malatya’daki yetişkin nüfusun eğitim durumu Şekil 10.1’de, bütün eğitim kademelerindeki okullaşma oranları ise Şekil 10.2’de verilmiştir. İnönü Üniversitesinde eğitim-öğretim gören uluslar arası öğrenci sayısı gittikçe artmakta olup son yıllarda toplam öğrenci sayısının %5’ine yaklaşmıştır. Bu artış ilimizin ticaret hayatına da olumlu yansımaktadır.

Şekil 10.1. Malatya nüfusunun eğitim durumu ve dağılımı (2017) (malatya.gov.tr)

Şekil 10.2. Malatya’da okullaşma oranları ve Türkiye ile karşılaştırılması (MEB Kayıtları)

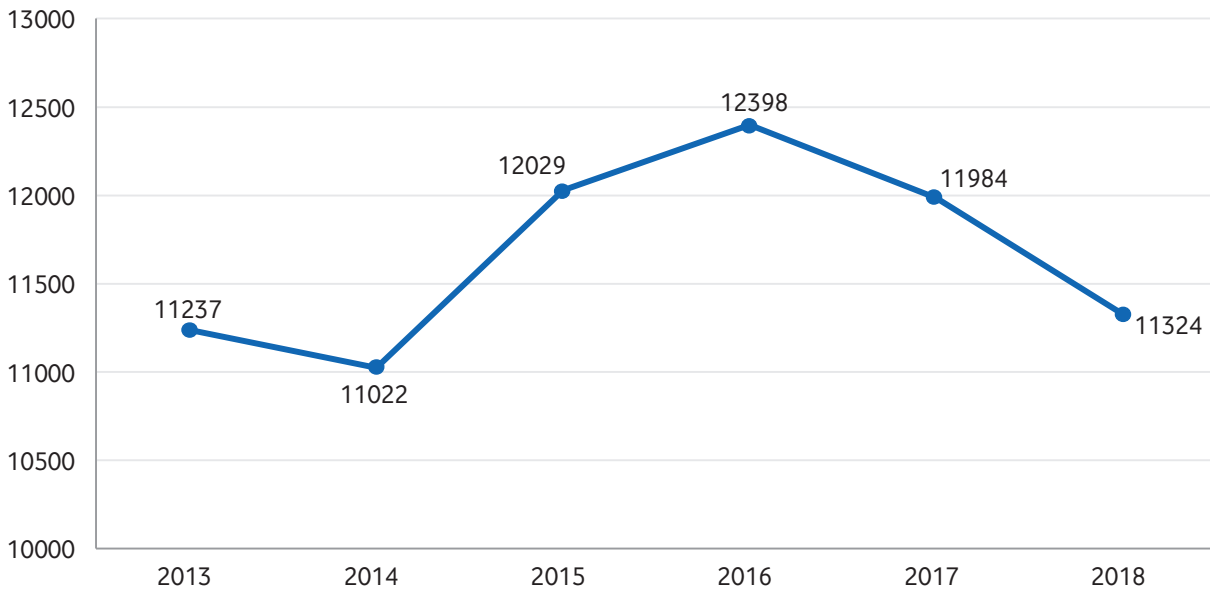
10.2. Konut Üretimi

Barınma serüveni, insanla birlikte başlamıştır. İnşa edilen barınakların/konutların nitelikleri değişiklik gösterse de insanın “başını sokacak bir yer” ihtiyacı hiç değişmemiştir. Yüzyıllar boyu barınma ihtiyacını tabiatın sunduğu imkânları çok fazla değiştirmeden çeşitli şekillerde karşılayan insan, yerleşik hayata geçişle birlikte konut/ev inşa etmeye başlamıştır. Bütün bunlar, barınmanın ve dolayısıyla konutun insanoğlunun temel ihtiyaçlarından biri olduğunu, insanın ilk ortaya çıkmasıyla birlikte başladığını ve bundan sonra da devam edeceğini göstermektedir.

İnşaat ve konut sektörü Türkiye’nin lokomotif sektörlerinden biridir. İnşaat yatırımları her yıl artarak devam etmektedir. Ülkemizde son yıllarda her yıl 1 milyonun üzerinde konut üretilmektedir. Ülkelerin ekonomik verilerini analiz eden bazı kuruluşların verilerine göre (www.tradingeconomics.com), Türkiye ev sahipliği oranında dünya ortalamasının bir hayli gerisindedir. Bu anlamda ev sahipliği konusunda henüz daha yolun başında olduğumuz söylenebilir. Adı geçen rapora göre, Türkiye’de bireylerin yüzde 60,4’ü oturduğu evin ev sahibidir. Türkiye bu oranla, araştırmanın yapıldığı 47 ülke arasında 41’inci sırada yer almıştır. Ev sahipliği oranı Romanya’da %96, Singapur’da 91, Çin’de 90, Rusya’da 87, Norveç’te 83, İspanya’da 78, Yunanistan ve Lüksemburg’da 74, Finlandiya’da 72, Avrupa Birliğinde 69, Fransa’da 65, ABD’de 64, İngiltere’de 63, Japonya’da 62, İsviçre’de 43’tür.

TÜİK verilerine göre, ülkemizdeki hane sayısı 19 milyon 481 bindir. Ortalama hane halkı büyüklüğü ise 3,8 kişidir. Bu rakamın yakın geçmişte 5 olduğu düşünüldüğünde ülkemizde bir evde yaşayan kişi sayısında hızlı bir azalmanın yaşandığı ortaya çıkmaktadır. Avrupa’da ise bu rakam 2,5 düzeyindedir. Hane halkı ortalamasının azalması ev ihtiyacının artması anlamına geleceğinden, önümüzdeki dönemde konut ihtiyacı artmaya devam edecektir. TÜİK verilerine göre 2016 yılında ülkemizde 594 bin çift evlenmiştir. (Boşanan çift sayısı ise 126 bindir). Yine ülke olarak görece genç bir nüfusa sahip olmamız (Ort. 32) ve köyden kente göçün devam ediyor olması, konut üretimi alanında hala ciddi bir potansiyelin varlığına işaret etmektedir.

Malatya’nın son yıllardaki konut üretim düzeyi ise Şekil 10.3’de verilmiştir. Bu grafik incelendiğinde ilimizde yıllık 10-12 bin civarında konut üretildiği görülecektir. Grafikten de anlaşılacağı üzere bu üretim, ülkede yaşanan ekonomik sorunlara bağlı olarak iniş çıkışlar göstermektedir.

Şekil 10.3. Malatya’da yıllık konut üretimi ve son yıllardaki değişim seyri (TÜİK, 2018)

10.3. Turizm

Bacasız sanayi olarak adlandırılan turizm sektörü insanların yaşam düzeyindeki gelişmeye bağlı olarak sürekli bir yükseliş göstermektedir. Dünyada turist sayısı bir milyarı, turizm geliri ise bir trilyon doları aşmış bulunmaktadır. Turizmden en fazla gelir elde eden ülke ABD, en fazla turist çeken ülke ise Fransa'dır. Eyfel kulesi yılda 85 milyon kişi ile en fazla ziyaret edilen turizm destinasyonudur.

Türkiye yıllık 30 milyonu aşan turist sayısı ve 30 milyar \$'ı bulan turizm geliriyle dünya turizminde önemli bir yere sahiptir (%3). Bu rakamlarla Türkiye hem turist sayısı hem de ekonomik gelir bakımından dünyada ilk 8-10 ülkeden biridir. Turizmden elde edilen gelir, dış ticaret açığı yaşayan ülkemiz için oldukça önemlidir. Kadim bir geçmişi, engin bir kültürel birikimi ve doğal güzellikleriyle ülkemiz aslında turizmde çok daha büyük bir potansiyele sahiptir.

Malatya, Aslantepe Höyüğü, Nemrut Dağı, Battalgazi, Darende ve Arapkir'de bulunan çok sayıda tarihi eserleri, Levent Vadisi, Sultansuyu Tarım İşletmesi, Tohma Kanyonu (rafting ve doğa yürüyüşü), Baraj Sahilleri, Yamadağı (kayak turizmi) ve karaciğer transplantasyonu gibi dünya çapında söz sahibi olduğumuz bazı sağlık imkanlarıyla önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Bununla birlikte ilimiz, bu potansiyeli harekete geçirmekte zorlanmaktadır. Ülkemizin çektiği turist sayısı ve elde edilen turizm geliriyle kıyaslandığında ilimizin, ülke turizminden aldığı pay yok denecek kadar azdır. Bu konuda yeni bir vizyon, yeni bir projeksiyon ve yeni bir yol haritasına ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Tablo 10.2 ile Şekil 10.4'de verilen son beş yıllık turist sayısı ve konaklanan gün sayıları incelendiğinde Malatya'nın yabancı turist sayısının yaklaşık 6-10 bin arası oldukça düşük bir düzeyde olduğu görülecektir. Fakat 2017 yılında gerek yerli gerekse de yabancı turist sayısında önemli bir artış yaşanmıştır. Yıllık geceleme sayısı ise ortalama 15-30 bin civarındadır. Ticaret İl Müdürlüğü kayıtlarına göre 2017 yılında 265.054 yerli turist ilimizi ziyaret etmiştir. (Anonim, 2017b).

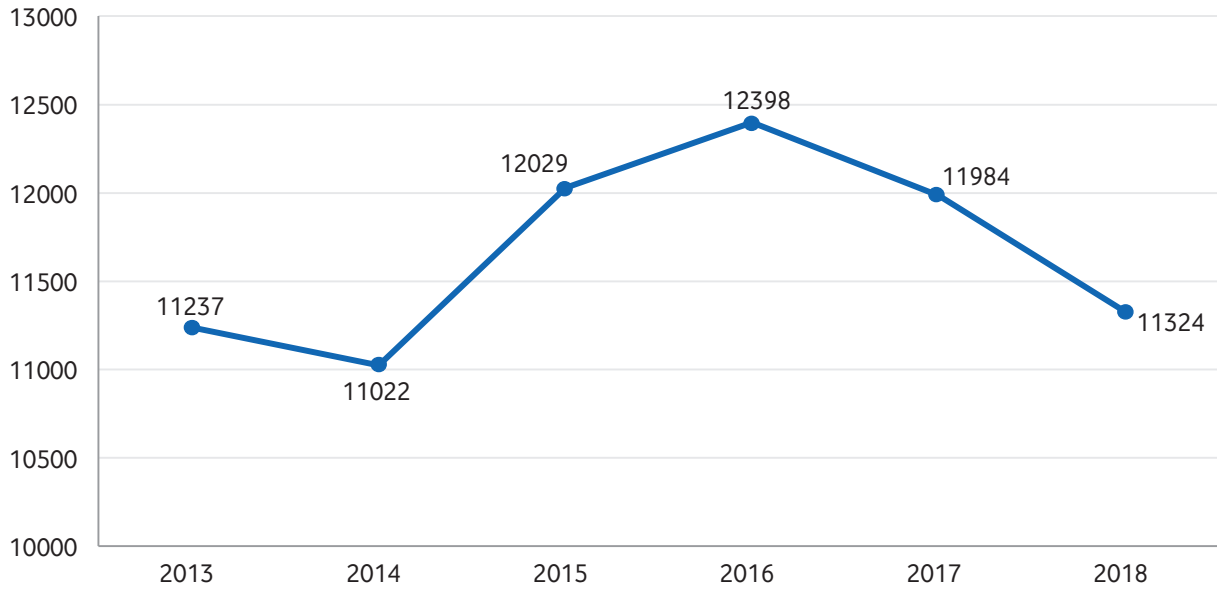

Fotoğraf: Ramis AKAR

Tablo 10.2. Yıllar İtibariyle İle Gelen Yabancı Turist Sayıları ve Konaklama Verileri

Yıllar	Yabancı Turist Sayısı	Geceleme Sayısı
2012	7056	18536
2013	5843	18972
2014	9974	22035
2015	8920	20633
2016	5738	14613
2017	8361	32152

Kaynak: www.malatya.gov.tr, 2017.

Şekil 10.4. Malatya turizminde yabancı turist geceleme sayısı ve değişim seyri

Yukarıdaki tablo ve şekilde de görüldüğü üzere Türkiye ortalaması düzeyinde 400.000 turist alması gereken Malatya, olması gerekenin elli altmışta biri kadar turist çekmektedir. Malatya'nın aldığı ortalama turist sayısı ve elde ettiği gelir Türkiye'nin on binde ikisi (2/10.000) kadardır. Bu ise Malatya'nın turizmde karşılığının olmadığı anlamına gelmektedir..

10.4. Ticaret

Malatya, tarım, sanayi ve hizmetler alanında ticaretin konusu olabilecek çok sayıda ürüne ve potansiyele sahiptir. Kayısı ticareti ağırlıklı tarımı, tekstil ve gıda ağırlıklı sanayisi ve ticaret ve sağlık ağırlıklı hizmetler sektörüyle Malatya, bölgesinin önemli ekonomi merkezlerinden biridir.

Malatya'da ticari hayatın canlılık düzeyinin bir göstergesi olan banka, şube, ATM, POS makinesi ve üye işyeri sahibi ile bankalarda çalışan sayıları Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 10.3'de, mevduat birikimi ve kredi kullanım düzeyleri ise Tablo 10.4'de verilmiştir.

Tablo 10.3. Malatya'nın Finansal Altyapı Göstergeleri

	Şube Sayısı	Banka Sayısı	ATM Sayısı	POS Sayısı	Üye İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı
Türkiye	10.482	46	45.734	2.152.728	2.436.397	192.745
Malatya	61	12	312	14.582	16.920	775
(%)	0,58	26	0,68	0,68	0,69	0,40

Kaynak: TBB, 2018

Tablo 10.4. Mevduat ve Kredi Kullanım Düzeyleri

	Mevduat Dağılımı (Milyon TL)	Kredi Dağılımı (Milyon TL)	Kişi Başına Mevduat (TL)	Kişi Başına Kredi (TL)
Türkiye	1.635.985	1.960.104	20.245	24.256
Malatya	5.099	6.646	6.482	8.448
(%)	0,31	0,34	0,32	0,34

Kaynak: TBB, 2018.

Yukarıdaki her iki tabloda da Malatya ile ilgili bütün değerler ortalamanın oldukça altında görülüyor. Tablo 10.4'den de anlaşılacağı üzere ülkedeki toplam mevduatın sadece %0,3 yani binde üçü Malatya'da bulunmaktadır. Kişi başına mevduat birikimi ve kredi kullanımı da Türkiye ortalamasının üçte biri kadardır. Elbette ki mevduat birikiminin bu kadar düşük olduğu bir şehrin ekonomik ve ticari canlılığından bahsedilemez.

İslam dünyasının sorunu sömürgecilik değil, sömürüye yatkınlıktır.
(M. b. Nebi)

Malatya'daki ticari hayatın durumunu gösteren diğer bir gösterge de açılan ve kapanan şirket, kooperatif ve gerçek kişi işletmesi sayılarıdır. Son 5 yılda açılan ve kapanan şirket, kooperatif ve gerçek kişi işletmelerinin istatistiki bilgileri Tablo 10.5'de verilmiştir.

Tablo 10.5. Malatya'nın Son 5 Yılına Ait Şirket İstatistikleri

	Kurulan			Kapanan			Kapanan / Kurulan (%)		
	Şirket	Koop.	Ger. Kişi Tic. İşl.	Şirket	Koop.	Ger. Kişi Tic. İşl.	Şirket	Koop.	Ger. Kişi Tic. İşl.
Malatya	1.579	35	1.384	374	47	519	23,69	134,29	37,50
Elazığ	1.239	32	1.028	516	104	532	41,65	325,00	51,75
Adıyaman	924	31	602	365	44	203	39,50	141,94	33,72
K.Maraş	2.411	44	2.368	433	151	1.047	17,96	343,18	44,21
Denizli	6.153	142	5.382	1.688	346	2.301	27,43	243,66	42,75
Gaziantep	12.306	284	10.764	3.370	692	4.602	27,39	243,66	42,75
Kayseri	23.033	533	20.144	6.378	1.337	8.685	27,69	250,84	43,11
TÜRKİYE	44.827	1.034	39.260	12.240	2.570	16.838	27,30	248,55	42,89

Kaynak: Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi,

Yukarıdaki tablo incelendiğinde hem Malatya'da hem de Türkiye'de kurulan şirket, kooperatif ve gerçek kişi işletmelerinin kapanma oranları oldukça yüksektir. Bununla birlikte Malatya'da son 5 yıldaki şirket, kooperatif ve gerçek kişi işletmesi kurma oranı ülke ortalamasının üzerinde; kapanma oranı ise ülke ortalamasının altındadır. Bu Malatya ticareti açısından olumlu bir durumdur. Yine tabloya dâhil edilen diğer illerle kıyaslandığında da Malatya'da son 5 yılda şirket, kooperatif ve gerçek kişi işletmelerinin kapanma oranı, Kahramanmaraş hariç diğer illerden düşüktür.

Gerek Malatya ve diğer illerde gerekse de bütün Türkiye'de son 5 yıl içinde açılardan çok daha fazla (neredeyse 3 kat) kooperatifin kapanmış olması, ülkemizdeki dayanışma kültürü ve örgütlülük düzeyinin gidişatı adına gerçekten üzüntü vericidir.

Fotoğraf: Yeşilyurt Bel. Basın Müd.

TÜİK 2016 kayıtlarına göre Malatya’da ticari faaliyetlerde çalışan sayısı 28550’dir. Bu çalışanların farklı çalış-
ma kollarına dağılım durumu Tablo 10.6’da verilmiştir.

Tablo 10.6. Ticari Faaliyetlerdeki İstihdamın Farklı Alanlara Dağılımı

2016	İş Kayıtları
Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtları ve Motosikletlerin Onarımı	10401
Ulaştırma ve Depolama	4860
İmalat	3274
Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	2329
Diğer Hizmet Faaliyetleri	2037
İnşaat	2001
Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	1274
İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	345
Gayrimenkul Faaliyetleri	341
Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	308
Eğitim	304
Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlence ve Spor	255
İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	240
Bilgi ve İletişim	227
Finans ve Sigorta Faaliyetleri	182
Eklektik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtımı	77
Madencilik ve Taşocakçılığı	59
Su temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri	36
TOPLAM	28550

Kaynak: TÜİK, 2016

Diğer taraftan Malatya’da çeşitli kurumlar, şehrin sahip olduğu kazanımları belgelendirmek ve süreçte bunla-
rı ekonomik avantaja dönüştürmek üzere başta kayısı olmak üzere çok sayıda ürününe coğrafi işaret belgesi
almış, bazıları için ise başvuru yapmıştır. (Tablo 10.7).

Tablo 10.7. Malatya’da Coğrafi İşaret Belgesi Alınan ve Başvurusu Yapılan Ürünler

Coğrafi İşaretin Adı / Geleneksel Ürünün Adı	Dosya No	Başvuru Tarihi	Tescil Tarihi	Avrupa Tescil Tarihi	Müracaatçı
Malatya Kayısı	C2000/003	31.07.2000	28.01.2001	16.07.2017	Malatya TSO
Arapgir Köhnü Üzümlü	C2006/023	24.08.2006	24.06.2008		Arapgir Belediyesi
Malatya Dalbastı Kirazı	C2014/031	30.04.2014	8.12.2017		Fırat Kalkınma Ajansı
Hekimhan Cevizi	C2016/018	4.03.2016	15.08.2018		Fırat Kalkınma Ajansı
Arapgir Mor Reyhanı	C2017/079	9.08.2017	8.12.2017		Arapgir Belediyesi
Akçadağ Halısı	C2018/088	16.03.2018	15.10.2018		Akçadağ Belediyesi
Akçadağ Kömbesi	C2018/100	27.04.2018			Akçadağ Belediyesi
Malatya Kayısı Çekirdeği	C2018/146	5.07.2018			Malatya Ticaret Borsası
Malatya Köpük Pestili	C2018/147	5.07.2018			Malatya Ticaret Borsası
Semizotlu Acılı Ayran	C2018/164	1.08.2018			Battalgazi Belediyesi

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Kayıtları, 2019

11.MALATYA'DA DIŞ TİCARET (İhracat ve İthalat)

Malatya'nın dış ticaretiyle ilgili veriler ve gerekli karşılaştırmalar aşağıdaki Tablo ve Şekillerde ortaya konulmuştur.

Tablo 11.1. Malatya'nın İhracat Ürünleri ve Elde Edilen Gelirler (2017 yılı)

Ürün Grubu	Milyon (\$)
İşlenmiş Sebze ve Meyveler	143,9
Tahıl ve Başka Yerde Sınıflandırılmamış Bitkiler	16,0
Trikotaj (Örme) Ürünler	15,5
Mezbahacılık	9,1
Tekstil Elyafında İplik ve Dokunmuş Tekstil	7,2
Meyveler Sert Kabuklular İçecekler ve Baharat Bitkileri	7,2
Balık Ürünleri	6,4
Öğütülmüş Tahıl Ürünleri	3,7
Gıda İçecek ve Tütün İşleyen Makineler	3,4
Elektrik Motoru Jeneratör, Transformatörler	3,0
Diğer Ürünler	22,9
TOPLAM	238,3

Kaynak: <http://www.malatya.gov.tr>

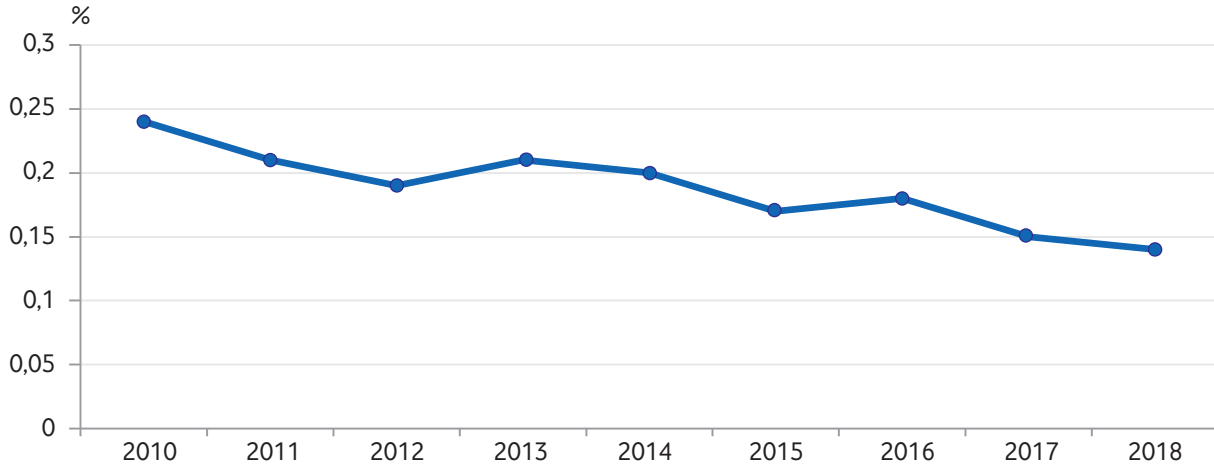
Tablo 11.2. Malatya'nın İthal Ettiği Ürünler ve Maliyetleri (2017 yılı)

Ürün Grubu	Milyon (\$)
Elektronik Valf ve Elektronik Tüpleri ile Diğer Elektronik Parçalar	35,5
Tahıl ve Başka Yerde Sınıflandırılmış Bitkisel Ürünler	18,7
Diğer Özel Amaçlı Makineler	17,8
Sığır, Koyun, Keçi At, Eşek, Bardo, Katır vs.	14
Ateşe Dayanımlı Seramik Ürünleri	5,8
Sentetik Kauçuk ve Plastik Hammaddeler	5,7
Suni ve Sentetik Elyaf	4,3
Diğer Genel Amaçlı Makineler	3,7
Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri İşlemede Kullanılan Makineler	3,7
Meyveler Sert Kabuklular İçecekler ve Baharat Bitkileri	3,5
Diğer Ürünler	32,8

Kaynak: <http://www.malatya.gov.tr>

Tablo 11.3. Malatya'nın Ulusal Dış Ticaretteki Yeri (%)

Yıllar	Türkiye İhracat (\$)	Türkiye İthalat (\$)	Malatya İhracat (\$)	Malatya İthalat (\$)	İhracat (%)	İthalat (%)
2010	113.883.219.184	185.544.331.852	275.561.754	91.943.181	0,24	0,05
2011	134.906.868.830	240.841.676.270	280.505.102	106.489.411	0,21	0,04
2012	152.461.736.556	236.545.140.909	282.728.561	96.872.224	0,19	0,04
2013	151.802.637.087	251.661.250.110	311.870.553	81.436.731	0,21	0,03
2014	157.610.157.690	242.177.117.073	309.506.555	82.951.671	0,20	0,03
2015	143.838.871.428	207.234.358.616	309.506.555	69.886.147	0,17	0,03
2016	142.529.583.808	198.618.235.047	250.630.548	86.186.626	0,18	0,04
2017	156.992.940.414	233.799.651.234	238.276.687	145.428.988	0,15	0,06
2018	168.023.390.683	223.039.038.051	229.415.868	105.549.157	0,14	0,05

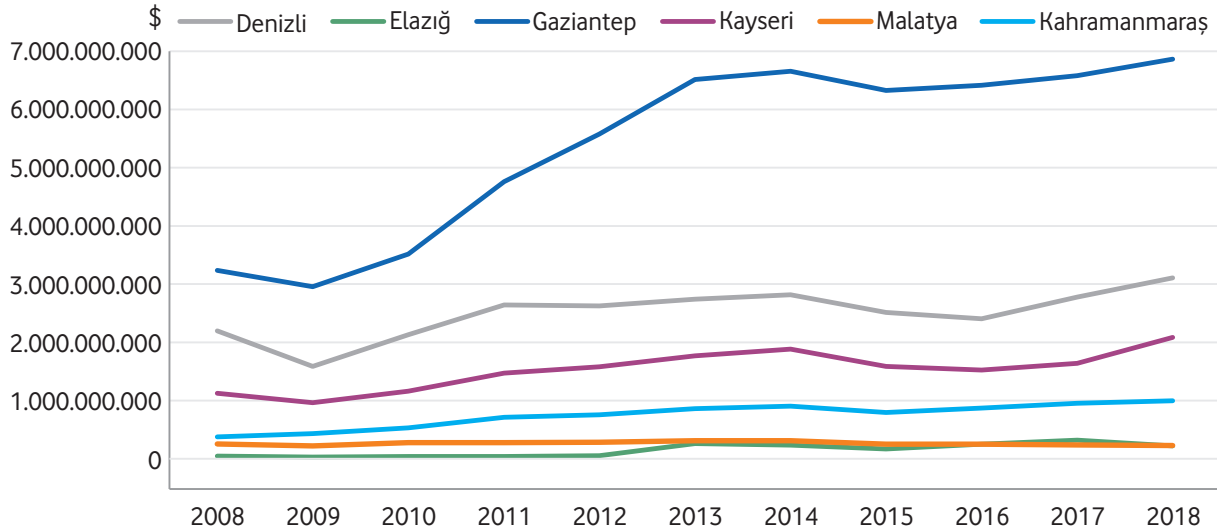
Şekil 11.1. Malatya ihracatının ulusal ihracat içindeki payının değişim seyri**Tablo 11.4.** Bazı illerin ihracat ve İthalat Verileri ve Ulusaldeki Payları (2017)

Ülkedeki Sırası	İl	İhracat (\$)	İthalat (\$)	Ülke İhracatındaki Payı (%)	Ülke İthalatındaki Payı (%)
6	Gaziantep	6.580.701.506	5.236.441.694	4,19	2,24
8	Denizli	2.778.975.499	2.022.644.674	1,77	0,87
10	Manisa	1.993.510.595	3.169.724.784	1,27	1,36
12	Kayseri	1.641.959.281	1.812.450.488	1,05	0,78
16	Trabzon	1.197.170.127	71.796.374	0,76	0,03
18	Kahramanmaraş	955.598.619	1.387.263.931	0,61	0,59
19	Mardin	910.870.301	148.544.552	0,58	0,06
23	Şırnak	468.025.783	32.140.679	0,30	0,01
27	Karabük	326.128.723	721.194.432	0,21	0,31
29	Elazığ	321.595.788	77.328.229	0,20	0,03
33	Malatya	238.276.687	145.428.988	0,15	0,06

Kaynak: TÜİK, 2017

Tablo 11.5. Malatya ve Muadili Bazı İllerin Son 12 Yıldaki İhracat Değişimi (\$)

	Malatya	Denizli	Elazığ	Gaziantep	Kayseri	K.Maraş	TÜRKİYE
2008	255.606.792	2.196.709.825	45.259.875	3.237.060.902	1.122.164.519	379.376.437	132.027.195.626
2009	221.155.349	1.587.499.963	30.015.416	2.952.992.654	964.319.560	430.774.722	102.142.612.603
2010	275.561.754	2.127.922.846	39.988.190	3.518.434.246	1.164.316.545	531.687.279	113.883.219.184
2011	280.505.102	2.639.582.254	42.773.122	4.759.951.847	1.469.399.895	711.945.450	134.906.868.830
2012	282.728.561	2.622.544.682	55.276.606	5.579.874.690	1.582.409.818	753.877.969	152.461.736.556
2013	311.870.553	2.741.457.445	262.623.132	6.515.193.856	1.765.891.765	862.602.778	151.802.637.087
2014	309.506.555	2.815.481.449	234.938.501	6.658.801.813	1.884.807.478	906.723.205	157.610.157.690
2015	250.865.480	2.516.246.283	170.539.668	6.330.321.221	1.583.302.321	793.040.633	143.838.871.428
2016	250.630.548	2.403.335.027	252.862.021	6.418.991.002	1.527.163.013	873.848.033	142.529.583.808
2017	238.276.687	2.778.975.499	321.595.788	6.580.701.506	1.641.959.281	955.598.619	156.992.940.414
2018	229.415.868	3.109.627.469	220.614.808	6.864.707.944	2.087.399.446	998.603.667	168.023.390.683

Şekil 11.2. Malatya ve muadili bazı illerin ihracatlarının yıllar itibariyle değişimi

Yukarıdaki veriler ışığında Malatya'nın dış ticareti topluca değerlendirildiğinde;

1. Malatya'nın 10 yıllık ihracat ortalaması 263 milyon \$/yıldır.
2. İhracatımızın büyük bir kısmı (yaklaşık %70) kuru kayıdan oluşmaktadır.
3. Malatya'nın Türkiye ihracatı içindeki payı sadece %0,14 olup, oldukça düşüktür.
4. Türkiye'de kişi başına ihracat değeri 1943TL iken, bu değer Malatya'da sadece 303TL'dir.

5. Malatya'nın ihracat rakamları son 10 yıldır değişmemektedir ve bu yüzden de ülke ihracatındaki payı her geçen gün azalmaktadır.
6. Malatya, 2002'de Türkiye'de en fazla ihracat yapan iller sıralamasında 25. iken, bugün 33. sıraya gerilemiştir.
7. Tablo11.5 görüldüğü üzere son 12 yıllık zaman diliminde Türkiye'nin ihracatı %27, Kahramanmaraş'ın %163, Elazığ'ın %387, Denizli'nin %42, Kayseri'nin %86, Gaziantep'in %112 artarken Malatya'nın ihracatı %11 azalmıştır.
8. Diğer taraftan Malatya'nın ithalatı, ihracatın aksine her geçen yıl artmıştır. Bundan 10 yıl kadar önce Malatya 250 milyon \$ ihracatı, 50-60 milyon \$ ithalat karşılığı yaparak 4 kat dış ticaret fazlası verirken, son yıllarda ithalatını sürekli artırmış ve 2017 yılında bu rakam 145 milyon \$'a ulaşmıştır. Kısacası, Malatya'nın ülke ihracatındaki payı sürekli azalırken ithalattaki payı artmaktadır. Oysa iyi yönetilen, üretim altyapısı güçlü ve inovasyon odaklı yörelerde ihracat artarken ithalatın azalması gerekir. Malatya'da bunun tam tersi yaşanmaktadır.
9. İlimizin dış ticaretiyle ilgili diğer bir önemli sorun ise ulusal ihracatımızın aksine, ilimiz ihracatının %80 oranında tarımsal kaynaklı olmasıdır. Tarımsal ürünler sanayi ürünlerine göre daha düşük katma değere sahip olduğundan bu durum değişmedikçe ulusal ihracat içindeki payımız gerilemeye devam edecektir.

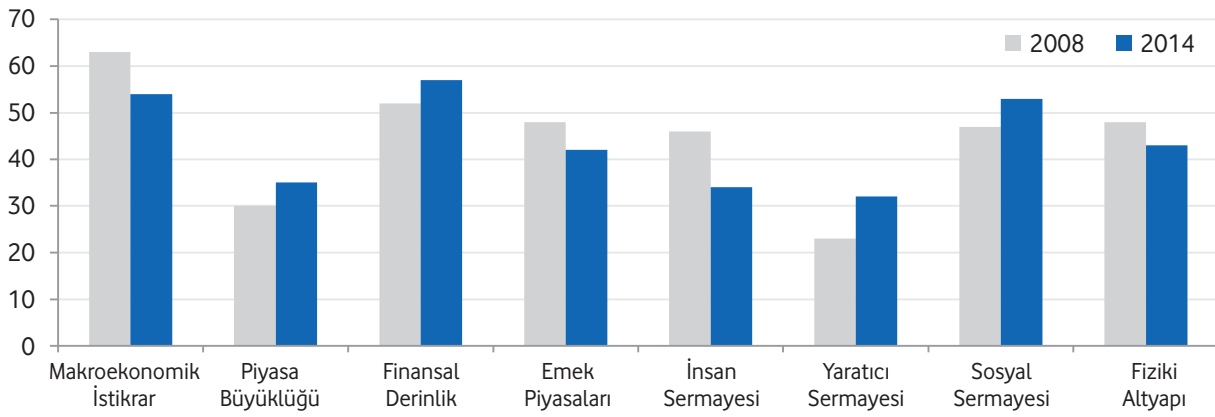
Özellikle ihracat, bir şehrin üretim ve rekabet gücünün bir göstergesidir. Birçok komşu ille karşılaştırıldığında Malatya'nın bu konudaki performansı maalesef iyi değildir. Sözgelimi son 10 yılda Kahramanmaraş ihracatını yaklaşık 3 kat, Gaziantep ve Kayseri ise yaklaşık 2 kat artırırken Malatya adeta yerinde saymıştır. Yine, Malatya ile Gaziantep arasındaki ihracat farkı 2000'li yılların başında ise sadece 3 kat iken günümüzde yani son 15 yıl içinde 30 kata çıkmıştır.

Fotoğraf: Yavuz ALHAN

12. MALATYA'NIN REKABETÇİLİĞİ

Rekabetçilik Endeksi, her ilin yıllar içindeki değişimini göstermesi bakımından, bir ilin diğer illere göre performansını ortaya koyar. Bu da özellikle yerel yöneticilerin bir nevi performans göstergesi olarak düşünülebilir. İstanbul merkezli, bağımsız bir düşünce kuruluşu olan Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi'nin (EDAM) yaptığı rekabet araştırmaları çalışmasında 2008 ve 2014 yıllarında iki kez 81 ilin rekabet edebilirlik değerleri ölçülmüş ve birbiriyle kıyaslamıştır. 2008'de yapılan çalışmada Malatya'nın rekabetçilik endeksi 100 üzerinden 28 olarak bulunmuş ve bu değerle Malatya 81 il arasında 49. olmuştur. 2014'de yenilenen çalışmada ise Malatya rekabet edebilirlik açısından 52. sıraya gerilemiştir. Araştırma'da 8 ana başlık altında 62 kriter kullanılmıştır. Malatya rekabet endeksinin yıllar itibariyle değişimi Şekil 12.1'de ve Malatya ile diğer bazı illerin karşılaştırılması ise Tablo 12.1'de verilmiştir.

Şekil 12.1. Malatya'nın rekabetçiliğinde yaşanan değişim

Tablo 12.1. Malatya'nın Rekabetçiliğinin Diğer Bazı İllerle Karşılaştırılması

	2008	2014	
Malatya	49	52	↓
Elazığ	43	42	↑
Gaziantep	50	46	↑
Kayseri	20	21	↓
Denizli	11	9	↑
Adıyaman	68	68	-
Kahramanmaraş	62	64	↓

Kaynak: EDAM, 2015

Bu verilere göre Malatya'nın rekabet edebilirlik düzeyinin Türkiye ortalamasının oldukça altında olduğu ve son yıllarda ise zaten düşük olan rekabet gücünün iyice azaldığı görülmektedir. Dünyada ülkelerden çok şehirlerin rekabet etmeye başladığı bir çağda Malatya'nın bu durumda olması, şehrin geleceği açısından üzücüdür.

13. TEKNOLOJİ KULLANIMI, AR-GE ve İNOVASYON

Günümüzde şehirlerin ve ülkelerin diğer şehir ve ülkelerle rekabet edebilmelerinin tek yolu, yenilik yani inovasyon üretme yeteneklerine bağlı hale gelmiştir. İnovasyon stratejilerinin ana hedefi ise özel sektör firmaları ekseninde rekabetçiliği ve inovasyonu desteklemektir.

Son yıllarda, illerin ve ülkelerin AR-GE, inovasyon ve teknoloji kullanım düzeylerini tespiti yönelik birçok gösterge geliştirilmiştir. İnternet ve mobil iletişim erişim imkânları, patent başvuru ve tescil sayısı, AR-GE ve Tasarım merkezi sayısı, AR-GE çalışmalarına ayrılan kaynak miktarı vs. bunlardan bazılarıdır.

Sözgelimi geçtiğimiz yıl yapılan bir araştırmada (Rençber, 2018) ülkemizin 81 ilinin bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmişlik düzeyleri belirlenmiş ve iller bu açıdan sıralanmıştır. Bu araştırmaya göre Malatya'nın bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmişlik düzeyi 2016 verilerine göre 81 il arasında 60'ıncı çıkmış ve teknoloji kullanım düzeyi "düşük" iller arasında yer almıştır. (Tablo 13.1)

Tablo 13.1. İllerin Bilgi ve İletişim Teknolojileri Gelişmişlik Düzeyi (2016)

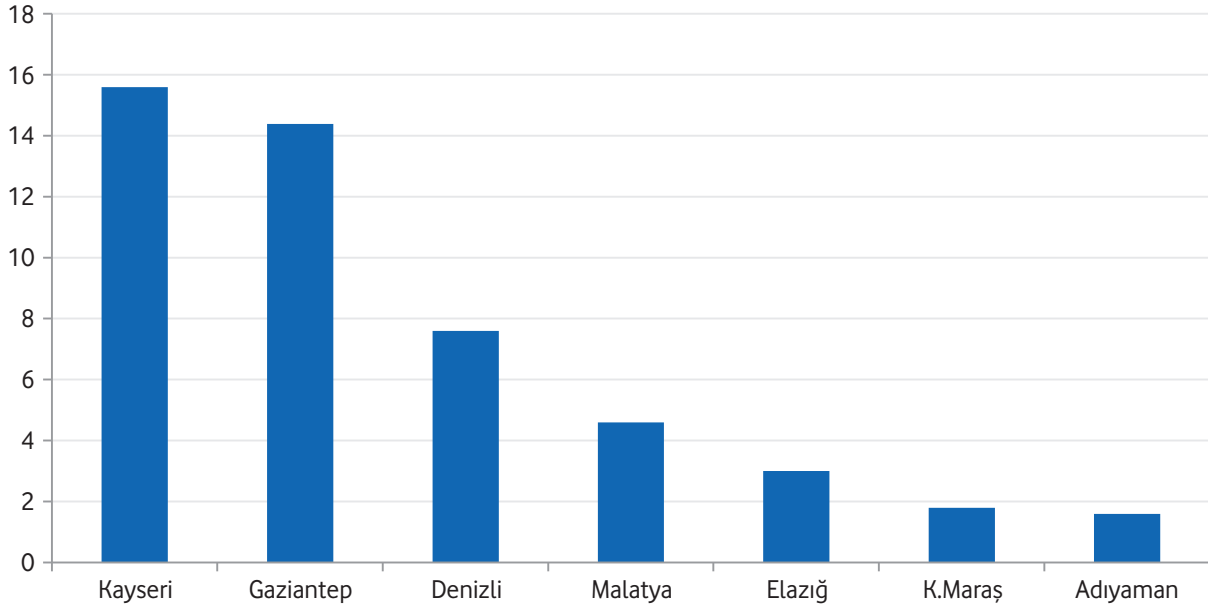
Sıra	Şehir Adı	Sıra	Şehir Adı	Sıra	Şehir Adı
1	İstanbul	28	Sakarya	55	Mardin
2	İçel	29	Yalova	56	Düzce
3	Ankara	30	Aydın	57	Burdur
4	Afyonkarahisar	31	Edirne	58	Elazığ
5	İzmir	32	Bilecik	59	Erzincan
6	Kilis	33	Kayseri	60	Malatya
7	Amasya	34	Karaman	61	Tokat
8	Bursa	35	Ordu	62	Niğde
9	Antalya	36	Ardahan	63	Erzurum
10	Aksaray	37	Kırklareli	64	Osmaniye
11	Adana	38	Sinop	65	Ağrı
12	Kocaeli	39	Sivas	66	Çankırı
13	Eskişehir	40	Giresun	67	Batman
14	Samsun	41	Isparta	68	Tunceli
15	Muğla	42	Bartın	69	Şanlıurfa
16	Konya	43	Uşak	70	Bingöl
17	Zonguldak	44	Kütahya	71	Bayburt
18	Artvin	45	Kahramanmaraş	72	Hakkari
19	Balıkesir	46	Gaziantep	73	Diyarbakır
20	Tekirdağ	47	Karabük	74	Iğdır
21	Çanakkale	48	Manisa	75	Kars
22	Denizli	49	Yozgat	76	Siirt
23	Adıyaman	50	Bolu	77	Şırnak
24	Hatay	51	Kırıkkale	78	Van
25	Trabzon	52	Nevşehir	79	Bitlis
26	Çorum	53	Kırşehir	80	Muş
27	Rize	54	Kastamonu	81	Gümüşhane

Bir grup akademisyen tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada ise (Karadeniz ve ark., 2015) Malatya ve diğer illerin inovasyon düzeyleri belirlenmiştir. Bu çalışmada ise Malatya'nın inovasyon endeksi 100 üzerinden 11,55 olarak bulunmuş ve bu skorla 81 il arasında 40'inci olmuştur. (Tablo 13.2)

Tablo 13.2. İllerin İnovasyon Endeksi

Sıra	İller	Standartlaştırılmış İnovasyon Endeksi	Sıra	İller	Standartlaştırılmış İnovasyon Endeksi
1	İstanbul	100,00	41	Uşak	11,50
2	Ankara	64,70	42	Kırklareli	11,49
3	Kocaeli	43,13	43	Kahramanmaraş	11,48
4	İzmir	39,60	44	Bilecik	11,47
5	Bursa	38,92	45	Erzurum	11,32
6	Antalya	30,30	46	Afyonkarahisar	11,31
7	Yalova	26,62	47	Çorum	10,98
8	Sakarya	25,43	48	Amasya	10,73
9	Eskişehir	24,96	49	Giresun	10,28
10	Gaziantep	24,60	50	Niğde	10,01
11	Kayseri	23,40	51	Aksaray	9,95
12	Konya	23,14	52	Şirnak	9,73
13	Muğla	21,25	53	Artvin	9,52
14	Denizli	21,09	54	Kırıkkale	9,40
15	Adana	20,62	55	Mardin	9,29
16	Tekirdağ	19,69	56	Yozgat	9,12
17	Mersin	19,69	57	Tokat	8,94
18	Kilis	19,64	58	Kastamonu	8,86
19	Manisa	19,40	59	Osmaniye	8,74
20	Trabzon	18,15	60	Sivas	8,65
21	Isparta	17,53	61	Sinop	8,35
22	Çanakkale	16,46	62	Bartın	8,34
23	Hatay	15,85	63	Diyarbakır	8,26
24	Bolu	15,66	64	Ordu	7,85
25	Düzce	15,64	65	Iğdır	7,84
26	Edirne	15,60	66	Tunceli	7,40
27	Elazığ	15,10	67	Batman	7,10
28	Kırşehir	14,21	68	Çankırı	6,79
29	Samsun	14,11	69	Siirt	6,59
30	Balıkesir	13,37	70	Gümüşhane	6,54
31	Aydın	13,08	71	Adıyaman	6,05
32	Rize	13,07	72	Van	5,90
33	Karaman	13,04	73	Bayburt	5,60
34	Kütahya	12,71	74	Kars	5,54
35	Burdur	12,49	75	Bingöl	5,19
36	Nevşehir	12,29	76	Hakkâri	5,04
37	Zonguldak	11,98	77	Ardahan	3,98
38	Erzincan	11,73	78	Şanlıurfa	3,80
39	Karabük	11,70	79	Ağrı	1,92
40	Malatya	11,55	80	Bitlis	1,65
			81	Muş	0,00

Malatya'nın son 5 yılda aldığı toplam patent sayısının diğer bazı illerle karşılaştırılması Şekil 13.1'de, AR-GE ve Tasarım Merkezi sayılarının karşılaştırılması ise Tablo 13.3'de verilmiştir. (Kaynak: Türk Patent Enstitüsü)

Şekil 13.1. Malatya ve diğer bazı illerin son 5 yıl ortalamasına göre patent sayıları

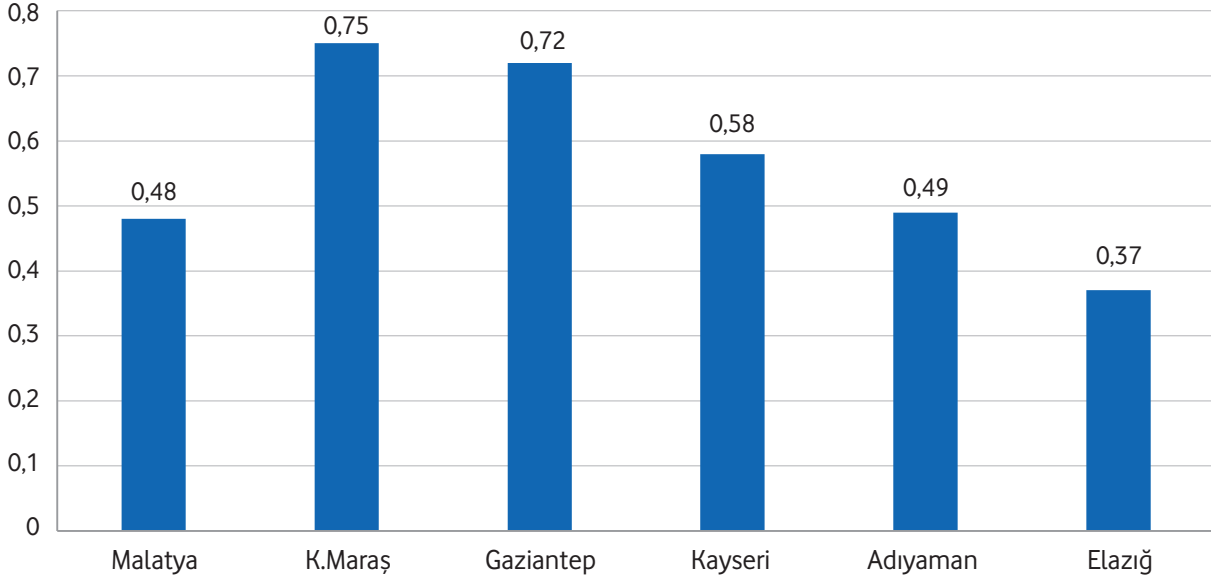
Tablo 13.3. AR-GE ve Tasarım Merkezi Sayıları

	AR-GE Merkezi Sayısı	Tasarım Merkezi Sayısı
TÜRKİYE	1082	313
Kayseri	12	1
Kahramanmaraş	10	-
Gaziantep	10	4
Denizli	8	21
Adıyaman	3	-
Malatya	2	-

2. MALATYA’NIN KAMU YATIRIMLARINDAN ALDIĞI PAY

Malatya’nın ve diğer bazı illerin kamu yatırım tahsislerinden aldıkları payların son 10 yıl ortalaması Şekil 14.1’de oransal olarak verilmiştir. (sütun grafik)

Şekil 14.1. Malatya ve bazı illere ayrılan kamu yatırım bedelleri oranı

2009-2018 yılları arası kamu yatırımı tahsislerinde Malatya’nın aleyhine bir durum söz konusudur. Türkiye’de 10 yıl boyunca toplam 579.606.032.000 TL yatırım yapılmış olup, kişi başına ortalama 1243 TL düşerken, Malatya’da 10 yıl boyunca toplam 2.826.202.000 TL yatırım yapılmış olup, kişi başına 523 TL’ye karşılık gelmektedir. Malatya nüfus olarak Türkiye’nin %1’ini oluşturmaya karşın, ülkede yapılan toplam yatırımın 10 yıl ortalamasına göre %0,48’ini, 2018 yılında ise sadece %0,40’nı alabilmiştir. Oysa bölgesel kalkınmışlık farklarının ortadan kaldırılması için gösterilen çabalar da dikkate alındığında, Malatya ve benzer illerin Türkiye ortalamasının üstünde yatırım alması beklenir.

*Bir devlet, iyi niyetle bile olsa kendi insanlarını kullanabileceği
birer uysal alet haline getirebilmek için cüceleştiriyorsa,
bilmelidir ki küçük adamlarla hiç bir büyük iş başarılamaz.
(J. Stuart Mill)*

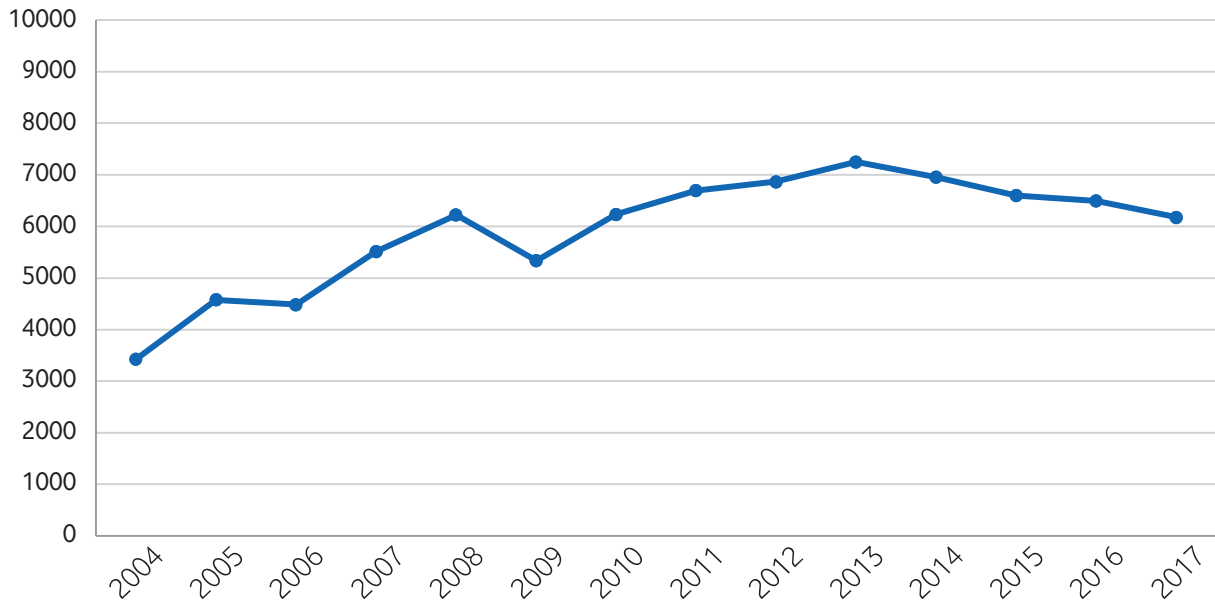
15. MALATYA'DA GSYİH (MİLLİ GELİR) (\$)

Kıyaslamak açısından Dünya ve Türkiye ortalaması ile Malatya'nın kişi başına GSYH'deki son 5 yıllık değişim Tablo 15.1'de; Malatya'nın 2004 ile 2017 yılları arasındaki kişi başına GSYH'ı yani milli gelirindeki değişim ise Şekil 15.1'de verilmiştir.

Tablo 15.1. Dünya, Türkiye ve Malatya'nın Kişi GSYİH (Milli Gelir) (\$)

	2013	2014	2015	2016	2017
Dünya	10.723	10.882	10.172	10.200	10.714
Türkiye	12.480	12.112	11.019	10.883	10.602
Malatya	7.251	6.954	6.600	6.496	6.180

Kaynak: IMF

Şekil 15.1. Malatya'nın kişi başına GSYİH (milli gelir) değişimi (\$)

Yukarıdaki tablo Malatya'nın milli gelirinin Dünya ve Türkiye ortalamasının oldukça altında olduğu, daha kötüsü ise son yıllarda hızlı bir düşme eğilimine girdiğini göstermektedir. Üstelik kayısı gibi ekstra bir ürüne sahip olmasına rağmen...

Eğer bir yerde küçük insanların büyük gölgeleri oluşuyorsa orada güneş batıyor demektir.
(Çin Atasözü)

16. MALATYA’NIN GELİRİNİN GİDERİNİ KARŞILAMA ORANI

Son 10 yıl içinde Malatya’nın gelirinin giderini karşılama oranında düşüşler yaşanmıştır. 2008 yılında %34 olan bu oran 2018 yılı sonu itibariyle %32,89’a gerilemiştir. Malatya ve diğer illerin gelirlerinin giderlerini karşılama oranı Tablo 16.1’de verilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere, Malatya ülkemizin 30 büyükşehirinden biri olmasına rağmen gelirinin giderini karşılama oranı açısından 50’inci sırada yer almakta olup, kendi kendine yeterli olmayan illerden biridir.

Tablo 16.1. 81 İlin Gelirinin Giderini Karşılama Oranı ve Kendine Yeterlik Durumu

Sıra No	İller	%	Sıra No	İller	%
1	Kocaeli	1050,48	42	Bilecik	43,57
2	İstanbul	777,31	43	K.Maraş	41,64
3	İzmir	461,19	44	Artvin	35,18
4	Tekirdağ	284,78	45	Sinop	34,94
5	Zonguldak	230,41	46	Giresun	34,63
6	Hatay	190,00	47	Karaman	34,45
7	Bursa	176,79	48	Sakarya	34,29
8	Mersin	168,74	49	Amasya	33,60
9	Antalya	126,75	50	Malatya	32,89
10	Ankara	121,08	51	Kırşehir	32,16
11	Yalova	120,79	52	Tokat	30,94
12	Muğla	113,40	53	Yozgat	30,89
13	Rize	95,13	54	Sivas	30,56
14	Denizli	92,25	55	Batman	29,75
15	Aksaray	86,25	56	Kastamonu	29,25
16	Manisa	84,64	57	Adıyaman	28,23
17	Çanakkale	83,90	58	Isparta	28,15
18	Adana	65,35	59	Kırıkkale	27,79
19	Karabük	64,33	60	Urfa	27,01
20	Balıkesir	63,46	61	Gümüşhane	26,71
21	Aydın	62,40	62	Iğdır	26,24
22	Düzce	62,37	63	Elazığ	26,23
23	Edirne	62,00	64	Erzincan	25,03
24	Gaziantep	61,60	65	Kilis	24,64
25	Kırklareli	61,15	66	Erzurum	24,39
26	Eskişehir	60,90	67	Van	23,34
27	Uşak	60,48	68	Diyarbakır	22,73
28	Samsun	59,74	69	Ardahan	20,46
29	Konya	59,33	70	Ağrı	19,80
30	Kayseri	57,84	71	Bayburt	19,47
31	Bolu	57,43	72	Muş	17,01
32	Kütahya	54,74	73	Bitlis	16,55
33	Nevşehir	48,44	74	Kars	16,53
34	Bartın	47,58	75	Çankırı	15,70
35	Osmaniye	46,74	76	Bingöl	15,67
36	Niğde	46,55	77	Siirt	14,81
37	Burdur	46,40	78	Mardin	13,38
38	Afyonkarahisar	46,07	79	Şırnak	11,08
39	Ordu	45,34	80	Tunceli	10,08
40	Çorum	44,43	81	Hakkari	8,31
41	Trabzon	43,94		TÜRKİYE	91,26

17. MALATYA'NIN SOSYO EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK GÖSTERGELERİ

1996, 2003, 2010, 2011, 2014 ve 2015 gibi farklı yıllarda farklı kuruluşlarca yapılan, fakat tamamında da 50'yi aşkın göstergenin esas alındığı değerlendirmelerde Malatya'nın sosyoekonomik gelişmişliği, rekabetçilik durumu ve yaşam endeksi Tablo 17.1'de verilmiştir.

Tablo 17.1. Malatya'nın İllerarası Gelişmişlik Sıralamasının Değişimi

	İller Arası Gelişmişlik Sıralaması					
	1996 ¹	2003 ²	2010 ³	2011 ⁴	2014 ⁵	2015 ⁶
Malatya	38	41	47	42	52	53

Kaynak: 1: DPT; 2: Kal. Bak; 3: Dinçer vd.,4: Kal. Bak. 5: EDAM (Rekabetçilik); 6: TÜİK (Yaşam)

Yukarıdaki tablo değerlendirildiğinde; Malatya'nın son yıllarda iller arası gelişmişlik sıralamasında gerilere doğru kaydığı görülmektedir. Bir grup akademisyen tarafından yapılan bir araştırmaya göre (Yıldız vd., 2010), Malatya, Türkiye'de, sosyoekonomik gelişmişlik bakımından 2003 ile 2010 arasında en fazla geriye giden 13 ilden biridir. Aynı araştırmaya göre Malatya, aynı zamanda, Türkiye'de ilgili dönemde yoksulluk oranının en fazla arttığı 6 ilden biridir. Yukarıda bahse konu olan araştırmaların tamamında büyük çoğunluğu ortak olan, onlarca kriter kullanıldığı için benzer araştırmalar kabul edilerek aynı tabloda yer verilmiştir.

Bu araştırmalar beraberce değerlendirildiğinde Malatya'nın son 20 yıl içinde iller arası gelişmişlik sıralamasında 5-10 sıra geriye düştüğü görülmektedir. Bu gerçek, çalışmanın önceki ve sonraki bölümlerinde ortaya konulan bulgularca da desteklenmektedir.

Ülkemizdeki 30 büyükşehirden biri olan Malatya'nın ekonomik büyüklük, sosyoekonomik gelişmişlik, ihracat, rekabetçilik ve sosyal yaşam endekslerinin hiçbirinde ilk 30'a girememesi ise ayrıca düşündürücüdür.

Ancak bir hususa dikkat çekmek gerekir. Burada bir gerilemeden bahsedilmesi Malatya'nın hiç gelişmediği, yerinde saydığı hatta eskisinden daha geriye gittiği anlamına gelmemektedir. Elbette ki bütün iller gibi Malatya'da her geçen gün daha iyiye gidiyor ve kendi içinde bir gelişme gösteriyor. Burada bahse konu olan gerileme, diğer illerle kıyaslandığında ortaya çıkan görece bir gerilemedir. Bu sonuçlar, ülkemizdeki bütün illerin bir gelişim süreci içinde olduğunu fakat bazı illerin bazı illerden daha hızlı ve daha çok geliştiği ve sıralamada öne geçtiği, bazı illerin ise bu gelişmeye aynı oranda ayak uyduramadığı için sıralamada gerilediği şeklinde okunmalıdır.

*Ben olsam Müslüman Doğu'daki bütün mekteplere "eleştirel düşünme" dersleri koyardım.
Batı'nın aksine, Doğu bu acımasız mektepten geçmemiştir
ve bir çok zaafımızın kaynağı budur.
(A. İ. Begoviç)*

18. İSO 500, İSO 1000, TİM 1000'DE MALATYA

Tablo 18.1. Malatya'nın İSO 500, İSO 1000 ve TİM 1000'deki Temsil Durumu ve Değişimi

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Fortune 500	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İSO 500	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İSO 1000	-	2	2	1	1	-	2	-	2	1	1	1
TİM 1000	4	3	4	3	4	2	-	-	2	2	1	-

Fortune 500 : "Fortune Türkiye" dergisinin belirlediği Türkiye'nin en büyük 500 firması

İSO 500 : İstanbul Sanayi Odası (İSO) tarafından her yıl belirlenen Türkiye'nin en büyük 500 firması

İSO 1000 : İSO tarafından belirlenen Türkiye'nin en büyük 1000 firması

TİM : Türkiye İhracatçılar Meclisi tarafından her yıl belirlenen en çok ihracat yapan 1000 firma

Tablo 18.2. Bazı illerin İSO 500, İSO 1000 ve TİM 1000'deki Temsil Durumları (2017)

	Fortune 500	İSO 500	İSO 1000	TİM 1000
Malatya	-	-	1	-
Elazığ	1	-	-	1
Adıyaman	-	-	-	2
Şırnak	-	1	-	4
Mardin	-	-	1	5
Kahramanmaraş	9	-	-	13
Kayseri	15	3	17	13
Denizli	11	3	15	28
Gaziantep	20	4	37	68

Tablo 18.3. Malatya ve Bazı İllerin TİM 1000'deki Temsil Durumları

İL	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Gaziantep	34	33	48	49	52	63	71	67	64	62	73	68
Denizli	34	29	28	22	27	23	24	24	25	21	27	28
Manisa	17	16	18	20	20	14	20	18	22	18	22	19
Kayseri	12	12	11	11	12	10	14	13	15	14	13	13
Kahramanmaraş	4	6	5	8	6	8	8	10	7	9	9	13
Mardin	3	4	4	7	7	10	9	8	8	5	8	5
Şırnak	5	6	7	8	8	9	10	10	8	5	3	4
Adıyaman	1	1	-	-	-	-	-	-	4	4	2	2
Sivas					2		1			1	2	2
Elazığ	1	1	-	-	-	-	-	2	1	-	1	1
Malatya	4	3	4	3	4	2	-	-	2	2	1	-
Hakkâri	1	2	2	5	5	3	4	3	7	1	-	-

Kaynak: TİM

Yukarıdaki tablolar topluca incelendiğinde, Türkiye'nin 30 büyükşehirinden biri olan Malatya'nın, ülkenin en büyük 500 firması, en büyük 500 sanayi kuruluşu ve en çok ihracat yapan 1000 firması arasında tek bir firmayla dahi temsil edilemediği görülmektedir. Malatya'nın bir firma ile de olsa temsil edildiği tek kategori ülkenin en büyük 1000 sanayi firmasının yer aldığı İSO 1000'dir.

Malatya'nın muadili bile olmayan birçok ilin temsil edildiği bu kategorilerde Malatya'nın yer almaması analize muhtaç ve bu şehirde yaşayan herkesi düşündürmesi gereken bir durumdur.

İşletme sahipleri Malatyalı bazı firmalar, büyüklük açısından bu kategorilere girmelerine rağmen, genel merkezleri başka şehirlerde olduğu için tabloya dahil edilmemişlerdir. Bununla birlikte bu firmalarımız Malatya'da özellikle istihdama ciddi düzeyde katkı verdikleri açıktır. Tabii burada, neden bu firmalarımızın merkezleri kendi şehirlerin de değil de başka şehirlerde sorusu sorulabilir. Fakat bu soru, bu firmalarımızdan çok Malatya'nın karar vericilerine sorulması gereken bir sorudur. Neden benzer birçok firma genel merkezlerini Kahramanmaraş, Denizli, Kayseri ve Gaziantep'te tutarken Malatya'da tutmaz sorusu anlamlı bir sorudur ve aslında cevabı açıktır. Eğer bir şehrin gelişim hızı, o şehrin insanının ve firmalarının gelişim hızının gerisinde kalıyorsa, o şehir kaçınılmaz olarak nitelikli insan ve sermaye göçü verecektir. Ne zamanki bir şehir, insanının ve firmalarının gerisinde değil önünde gitmeye başlar, işte o zaman bu süreç tersinden işlemeye ve ziyaretçi, yerleşimci ve yatırımcı çekmeye başlar.

Sözgelimi teşvik yasasında yapılan son değişikliklerle Malatya, özellikle emekyoğun yatırımlar açısından Türkiye'nin en avantajlı ili haline gelmiş durumdadır. 6. Bölge olup da Malatya kadar gelişmiş başka bir il yoktur. Bu şartlarda yatırımcının ilk düşünmesi gereken şehir olması beklenir. Belki en fazla birkaç yıl sürecek olan böylesine tarihi bir fırsatın nasıl değerlendirildiğini ise zaman gösterecektir.

MALATYA EKONOMİSİ GZTF (SWOT) ANALİZİ

Başarılarımız

1. Organize Sanayi Bölgelerine sahip olmak
2. Tarımsal sanayide belli bir mesafe almış olmak
3. Yaklaşık 50.000 öğrencisi olan iki üniversiteye sahip olmak
4. Ortalamanın üstünde meyve üretim düzeyine sahip olmak
5. Sulu tarım oranında ortalamanın iki katına ulaşmış olmak
6. Ortalamanın üzerinde bitkisel üretim düzeyi ve canlı hayvan varlığına sahip olmak
7. Sağlık, eğitim, çevre ve güvenlik endeksinde ortalamanın üzerinde olmak
8. Ulusal çapta girişimcilere ve markalara sahip olmak

Güçlü Yanlar

1. Her kademede yetişmiş insan gücü varlığı
2. İki üniversitenin varlığı
3. TÖTM gibi ulusal ve küresel boyutta başarılar üreten bir kurumun varlığı
4. Kayısı gibi dünya markası bir ürünün varlığı
5. Ortalamanın üzerinde maden rezervi varlığı
6. Ortalamanın üzerinde tarımsal arazi varlığı
7. Doğal su kaynaklarının varlığı
8. Doğu, Batı, Güney ve Kuzey yönleri kesişim noktaları üzerinde olmak

Zayıf Yanlar

1. Kentsel konumlanma ve yol haritasının belirsizliği
2. Kurumsallaşma ve ortak çalışma kültürünün zayıflığı
3. Kurumlar arasındaki işbirliğinin yetersiz, tanımsız ve hedefsiz olması
4. İmalat sanayinde katma değer düşüklüğü (gıda, tekstil, madencilik vs)
5. Kent içi ulaşımında yaşanan sorunların ekonomiye olumsuz etkisi
6. Dış ticaret konusunda bilgi, strateji ve eylem yetersizliği
7. Rekabet yeteneğinin ortalamanın altında olması (52/81)
8. Genel yaşam endeksinin ortalamanın altında olması (53/81)
9. Türkiye ve dünya ortalamasının altında milli gelir düzeyine sahip olmak
10. İSO 500, Fortune 500, TİM 1000 arasında temsil edilmemek
11. Ortalamanın altında kamu yatırımı almak
12. Ulusal ekonomiye katkı oranının düşük olması (%0,56)
13. Gelirinin giderini karşılama oranının düşük olması (%32, 89)
14. Teknoloji kullanım düzeyinin düşük olması (60/81)
15. Dönem dönem yakalanan başarıların sürdürülememesi
16. Sermaye ve mevduat birikiminin çok düşük olması
17. Merkez ilçeler ile diğer ilçeler arasındaki aşırı gelişmişlik farkı
18. Üniversite – sanayi işbirliğinin yetersizliği
19. Turizm sektörünün zayıflığı
20. İl dışı ve yurt dışı insan kaynağımızın bilgi ve birikimlerinin şehre aktarılamaması
21. Şehrin dış pazarlara çıkış noktalarına uzak olması

22. Türkiye ortalamasının çok altında yağış alması
23. Talep odaklı çalışan mesleki eğitim kurumlarının bulunmaması
24. AR-GE ve inovasyon düzeyinin düşük olması
25. Bilişim, elektronik, telekomünikasyon, yazılım, savunma sanayi, enerji gibi katma değeri yüksek yeni nesil sektörlerde üretim yapan firmaların yok denecek düzeyde az olması

Fırsatlar

1. Teşvik uygulamalarında 6. bölge arasındaki illerden biri olmak
2. İl ve yurt dışında güçlü bir diasporaya sahip olmak
3. AB üyelik süreci ve AB projeleri
4. Büyükşehir statüsünde olmaktan kaynaklanan fırsatlar
5. Ülkemizin ulaşım açısından stratejik bir konumda olması
6. İletişim ve ulaşım imkânlarındaki muazzam gelişmeler
7. E-Ticaret ve sunduğu fırsatlar

Tehditler

1. Şehrin vizyonsuz, plansız ve stratejik gelişim yol haritası olmaksızın yol alıyor olması
2. Nitelikli insan kaynağı ve sermaye göçü yaşanıyor olması
3. AR-GE ve inovasyon düzeyinin düşük olması
4. Şehrin sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasının gittikçe geriliyor olması
5. Şehrin rekabetçilik yeteneğinin gittikçe zayıflıyor olması
6. Şehrin gelirinin giderini karşılama oranının gittikçe düşüyor olması
7. Uzun zamandır ihracatın yerinde sayarken, ithalatın artıyor olması
8. Yaşam memnuniyeti endeksinin ortalamasının altında olması
9. Doğal afetlerden kaynaklanan riskler ve tehditler (deprem, don olayları vs.)
10. Küresel iklim değişikliklerinin olası etkileri
11. Şehrin bölgesel cazibe merkezi olmaktan gittikçe uzaklaşıyor olması
12. İşletmelerin büyük çoğunluğunun hala AR-GE ve inovasyon faaliyetlerinin farkında olmaması ve kaynak ayırmaması
13. İşgücü niteliğinin düşmesi ve kalifiye eleman sıkıntısı çekilmesi
14. İşsizlik ve yoksulluğun artıyor olması

MALATYA EKONOMİSİ İÇİN VİZYON ÖNERİSİ

Önümüzdeki 10 yıl içinde, nüfusunu 1.000.000'a; milli gelirini 10.000 \$'a; ulusal ekonomi ve ihracat içindeki payını %1'e; gelirinin giderini karşılama oranını ise %100'e çıkaran; Türkiye'nin en büyük 500 firması arasında en az 5 firmayla temsil edilen ve sosyoekonomik gelişmişlikte 81 il arasında ilk 25'e giren, bölgesinin cazibe merkezi, lokomotif gücü ve sürükleyici aktörü bir MALATYA...

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bölgesel, ulusal ve küresel düzlemde nereye konumlanacağına ve vizyonunun ne olacağına iyi karar vermiş, kentsel gelişim yol haritasını çıkarmış, gelişim akslarını belirleyerek şehirdeki ilgili bütün kurumları bu önceliklere göre yeniden yapılandırmış bir şehrin gelişmemesi ve hedeflerine ulaşmaması için hiçbir neden yoktur. Dünyada ve Türkiye’de bunun çok sayıda örneği vardır. Bunları başaramayan şehirlerin ise geleceğin dünyasında karşılıkları yoktur.

Öncelikle belirtmek gerekir ki eğitim, kültür, ekonomi vb. sistemler gibi yerel yönetimler de siyasal sistemlerin alt sistemleridir ve sağlıklı bir siyasal sisteme sahip olmayan toplumların sağlıklı bir yerel yönetimler sistemine sahip olmaları da mümkün değildir.

Ülkemizde maalesef siyasi partiler yasasının, şehirlerin karar vericilerinin tepeden belirlenmesine yol açan antidemokratik yapısı devam ettikçe kentsel yönetim ve yerel kalkınma alanlarında ileri düzey iyileşmeler beklemek fazla iyimserlik olacaktır. Sistem bu şekilde işlediği sürece bu şartlarda yaşanacak iyileşmeler; ancak, şehirlerin şans eseri vizyoner yöneticilerle karşılaşma ihtimaline bağlı kalmaya devam edecektir.

Toplumların huzur ve mutluluğu, iktidar ve mülk yani siyaset ve ekonomi alanında eşitlikçi, özgürlükçü ve çoğulcu yapılar oluşturma yeteneklerine bağlıdır. Bunu başaran toplumlar eğitimden sağlığa, ekonomiden çevreye, insan haklarından bireysel özgürlüklere hemen her alanda hızlı ve sürdürülebilir bir gelişme sürecine girerken, bunu başaramayan toplumlar sefaletle sürüklenmekten kurtulamazlar. Bu anlamda sefalet kader değil, bir tercihtir. Dönümüzü olduğu gibi bugünümüzü ve yarınımızı da yaptığımız ya da yapacağımız tercihler belirleyecektir.

Malatya’nın geleceğinin nasıl şekilleneceği, önemli oranda yaklaşmakta olan dijital çağa (endüstri 4.0) nasıl hazırlanacağına bağlı olacaktır. Önümüzdeki dönem akıllı şehirler dönemi olacak ve altyapıdan ulaşım, çevreden enerji altyapısına hemen her şey akıllı uygulamalar tarafından yönetilir hale gelecektir.

Yapılan projeksiyonlara göre 2030’a kadar mevcut işlerin %80’i robotlar tarafından yapılıyor hale gelecektir. Daha şimdiden Dünyada milyonlarca robot işbaşındadır. Sadece e-ticaret devi Amazon’un depolarında çalışan robot sayısı 100 bini aşmış durumdadır. Önümüzdeki 15-20 yıl içinde dünyamız insansız ve işiği ihtiyaç duymadan çalışan karanlık fabrikalarla dolmaya başlayacaktır.

Bu gelişmelerin sonucu olarak, ucuz işgücü sebebiyle doğu ülkelerine taşınan fabrikalar yeniden asıl pazarların bulunduğu Avrupa ve Kuzey Amerika gibi coğrafyalara akmaya başlayacaktır.

İnsansız hizmet veren marketlerin sayısı hızla artmaya devam etmektedir. Dünyada her gün onlarca market ve lokanta otomatik sipariş verebileceğiniz akıllı kiosklarla donatılarak kasiyer ve hizmet personeli işten çıkarmaktadır. Bu sürecin sadece market sektöründe tamamlanması durumunda bile dünyada 800 milyon insanın işsiz kalacağı tahmin edilmektedir. Bu sürecin sonunda N. Hariri’nin, “Faydasız İnsanlar Çağı” olarak tanımladığı bir döneme girecek ve kendimizi kitlesel işsizliklerle karşı karşıya bulacağız. Bu süreç genç nüfusumuzu avantaj olmaktan çıkaracaktır. Toprakten ve güneşten, yani lokasyondan bağımsız tarımın yaygınlaşması ise yakın gelecekte tarım arazisi bolluğunu avantaj olmaktan çıkaracaktır.

Dünyada her geçen zaman daha çok sayıda otomotiv firması otonom dağıtım, sevkiyat ve lojistik araçları üzerinde çalışmaya başlamaktadır. Bu konuda ardı ardına patentler alınmaktadır. Görünen o ki, yakın bir gelecekte kamyonların sürücüsüz, gemilerin ise kaptansız ve mürettebatsız çalışmaya başladıklarına şahit olacağız.

Yenilenebilir enerji hızla fosil kaynaklı enerjinin yerini almaktadır. Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı'nın raporuna göre yakın gelecekte, güneş ve rüzgâr gibi kaynaklardan elde edilen elektrik, fosil yakıtla elde edildenden daha ucuz hale gelecektir. Daha şimdiden başta İskandinav Ülkeleri olmak üzere bütün dünya hızla yenilenebilir enerjiye geçmeye başlamıştır. Bu süreç bazı ülkelerde %100 boyutuna ulaşmıştır.

Britanya'nın rüzgâr tarlalarında ürettiği elektrik, ülkedeki 8 nükleer santralin ürettiği elektrik miktarını aşmıştır. Hollanda'nın bütün trenleri rüzgâr enerjisiyle çalışır hale gelmiştir. Petrol zengini Suudi Arabistan, Japon yatırım fonu SoftBank ile dünyanın en büyük güneş enerji santralini kurmaya hazırlanmaktadır. İskoçya dünyanın ilk yüzen rüzgâr enerjisi çiftliğini kurmuş, Bill Gates havadan çektiği karbondioksitten yakıt üretimine başlamıştır. Sonsuz temiz enerji anlamına gelecek olan nükleer füzyon konusunda da ilerlemeler hızla devam etmektedir. Bu alandaki liderliğe en hevesli ülke ise Kanada'dır. (<https://www.mserdark.com>).

Bütün şehirlerimizin olduğu gibi Malatya'nın geleceğini de risk ve tehlikeden korumak ve bu yeni dalganın altında kalmasını engelleyebilmek ancak bu sürece hazırlıklı olmaktan geçecektir. Alabildiğine kapsamlı bir kentsel dönüşüm projesine ihtiyaç vardır. Ancak bundan kasıt eski evlerin yıkılıp yerine yeni evlerin yapılması değil, şehrin topyekun tarım ve sanayi çağından bilgi çağına taşınmasıdır. Bütün bu sorunların üstesinden gelmek ve yaklaşan çağla yüzleşmek ise sadece konuşmayla, sloganla ya da vaatlerle olabilecek bir şey değildir.

Bu anlamda ilk yapılması gereken şey; potansiyelimiz, imkanlarımız, rekabet üstünlüğüne sahip olduğumuz alanlar ve değişen dinamiklerden hareketle bu şehir için bölgesel, ulusal ve küresel boyutta bir konumlandırma çalışması yapmak, bir yol haritası çıkarmak, vizyon belirlemek ve şehirdeki bütün kurumların bu yol haritası ve vizyon çerçevesinde aynı hedefe odaklanmalarını sağlamaktır. Zira gideceği yeri bilmeyen kaptana hiçbir rüzgârın faydası olmayacaktır.

*Memleket isterim
Gök mavi, dal yeşil, tarla sarı olsun;
Kuşların çiçeklerin diyarı olsun.*

*Memleket isterim
Ne başta dert, ne gönülde hasret olsun;
Kardeş kavgasına bir nihayet olsun.*

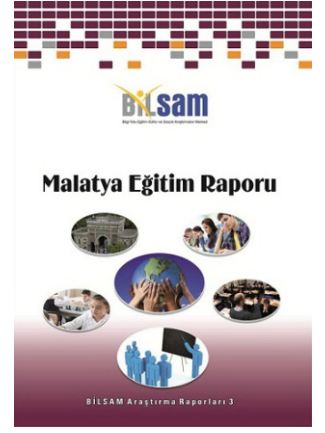
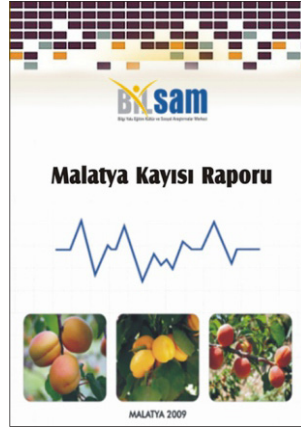
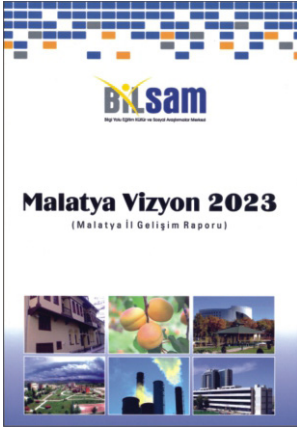
*Memleket isterim
Ne zengin fakir, ne sen ben farkı olsun;
Kış günü herkesin evi barkı olsun.*

*Memleket isterim
Yaşamak, sevmek gibi gönülden olsun;
Olursa bir şikâyet ölümden olsun.*

(C. S. Tarancı)

KAYNAKLAR

1. Anonim, 2017a. Malatya Ticaret Borsası Kayıtları, www.malatyatb.org.tr
2. Anonim, 2017b. İl Ekonomik Görünüm Raporu. T.C. Malatya Valiliği, Ticaret İl Müdürlüğü.
3. Anonim, 2018a. Malatya Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Kayıtları
4. Anonim, 2018b. The Global Competitiveness Report. <http://www3.weforum.org/docs/FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport>.
5. Anonim, 2019. <http://www.malatya.gov.tr>
6. Anonim, 2019a. <http://www.enerjiatlas.com/haber/ulkelere-gore-elektrik-tuketimi>
7. Asma, B. M., 2015. Dünya’da ve Türkiye’de Kayısı Yetiştiriciliği G.T.H.B. Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü Ulusal Kayısı Çalıştayı Sonuç Raporu (18-19 Kasım 2014 Malatya) Sayfa 39-50.
8. Bakış, 2018. Türkiye ve Dünya Ekonomisinde Makro Gelişmeler, Aralık Sayısı, KPMG.
9. Bakış, 2019. Türkiye ve Dünya Ekonomisinde Makro Gelişmeler, Ocak Sayısı, KPMG.
10. Çakmak, E. H., Kasnakoğlu, H., 2016. Türkiye İhracatçıları Meclisi Tarım Raporu. TİM Yayınları
11. Eğilmez, M., 2017. Sanayi Kapitalizminin Yarattığı Çelişki, <http://www.mahfiegilmez.com>
12. Eğilmez, M., www.mahfiegilmez.com/2019/02/turkiye-ekonomisindeki-gidis-inanalizi.html
13. Gezer, İ., T. Pektekin., H. Aygül., İ. Polat. 2009. Malatya Kayısı Raporu. BİLSAM Yayınları.
14. Gezer, İ., Ş. Özcan., O. Tuğrulca., K. Özbudak., A. Aksoğan., S. Kabadayı, 2013. Malatya Vizyon 2013 (Malatya İl Gelişim Raporu).
15. Gezer, İ., 2018. Toplumsal Gelişim ve Dinamikleri, BİLSAM Yayınları, Malatya.
16. Tuğrulca, O., 2006. Malatya Siyasi Tarihi, Kilim M. 2006.
17. Söyler, H., 2006. Sistem Dinamiği Yaklaşımı ile Malatya ilinin Sosyoekonomik Gelişim Projesiyonu, İstanbul Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sayısal Yöntemler Anabilim Dalı, Doktora Tezi
18. TÜİK, 2008-2019. www.tuik.gov.tr
19. TİM, 2008-2019b. www.tim.org.tr
20. Rençber, Ö. F., 2018. İllerin Bilgi ve İletişim Teknolojileri Gelişmişliklerine Göre Sıralanması: Promethee Yöntemi İle Örnek Uygulama. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 33, S. 271-2815.
21. Karadeniz, Y., Yılmaz, M., Yiğitbaşı, M. E., Çoban, O., 2015. İnovasyon İndeksi Yardımıyla Türkiye’de İllerin Rekabetçilik Analizi. Sosyoekonomi Dergisi, Cilt 24, Sayfa 71-90.
22. Polat, İ., Geçer, H., Gür A., 2014. Malatya Tarım Strateji Belgesi (2014-2018), Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü. Malatya.
23. Polat, İ., 2018. Battalgazi İlçemizin Tarımsal Yapısı. Tarım Bülteni s. 21. GTHB Malatya İl Müdürlüğü. Malatya.
24. Sığircı, M., 2015. Dünyada ve Türkiye’de Kayısı sektörü. G.T.H.B. Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü Ulusal Kayısı Çalıştayı Sonuç Raporu (18-19 Kasım 2014 Malatya) Sayfa 31-38.
25. Tekintaş ve Ertan, E., 2016. Meyveciliğimiz Bugünü ve Geleceği.

S.No.	Kitabın Adı	Yazarı	Yayınevi	Basım Yılı
1	Bir Şehrin İskeleti	Hüseyin Karatay	BİLSAM	2011
2	Mamılo'nun Kürekleri	Ali Yalçın	BİLSAM	2011
3	Paranormalizm ve Din	Mustafa Arslan	BİLSAM	2011
4	Sivil Toplum ve Devlet	Gökhan Tuncel	BİLSAM	2011
5	Sürdürülebilir Kentleşme ve Kentlilik	Komisyon	BİLSAM	2011
6	Candan Gönüle	Ahmet İnam	BİLSAM	2012
7	Değişen Dünyada Eğitim	İbrahim Gezer	BİLSAM	2012
8	Bilge'nin Sofrası Aşk da Var İsyan da	Orhan Tuğrulca	BİLSAM	2012
9	Postmodernite ve Siyasal Kimlikler	Oğuzhan Göktolga	BİLSAM	2012
10	Yeni Bir Dil Yeni Bir Toplum	Ferhat Kentel	BİLSAM	2012
11	Alaca Siyaset	Ferruh Bozbeyli	BİLSAM	2013
12	Anlama ve Gelenek	Mehmet Ulukütük	BİLSAM	2013
13	Bahçemde Hazan	Sezgin Yıldız	BİLSAM	2013
14	Bilinçaltınız Elimizde	İdris Bilen	BİLSAM	2013
15	İslam Düşüncesinde İletişim ve Basın	Hakkı Yiğit	BİLSAM	2013
16	Küreselleşme Uluslararası Sistem ve Siyasi Partiler	Gökhan Tuncel	BİLSAM	2013
17	Toplumsal Eleştiri ve Felsefe	Hüseyin Subhi Erdem	BİLSAM	2013
18	Saklı Kalem	Komisyon	BİLSAM	2013
19	Kül Altında İnciler	Komisyon	BİLSAM	2013
20	Değişen Dünyada Aile	Komisyon	BİLSAM	2013
21	Fatihatu'l-Ulum İlimlere Giriş	İmam Gazali	BİLSAM	2014
22	Kimlik Sancısı	Ferman Salmış	BİLSAM	2014
23	Muhtar	Ali Yalçın	BİLSAM	2014
24	Yusuf'un Kokusu	Özcan Çetin	BİLSAM	2014
25	Bireysel Rehberlik Yönüyle Hz. Muhammed	Mehmet Önal	BİLSAM	2015
26	Epiktetos'un Mutluluk Öğretisi	Mehmet Önal	BİLSAM	2015
27	Yırtık Sayfalar	Recep Örek	BİLSAM	2015
28	Cevat Çobanlı Paşa	Recep Dünder	BİLSAM	2015
29	Arapgir Yöresi Müzik	Sertan Demir	BİLSAM	2015
30	Ömer Nurani Baba	A.Ayhan Özunal	BİLSAM	2015
31	Çocuk Şarkıları	Ali Ayhan	BİLSAM	2015
32	Kültürel Sürgün	Rabia Tuncil Can	BİLSAM	2016
33	Türkiye'de Siyasal Hayat	Ahmet Karadağ	BİLSAM	2016
34	Özgürlükçü Pedagoji	İbrahim Gezer	BİLSAM	2016
35	Uluslararası Şehir ve Medeniyet Sempozyumu	Komisyon	BİLSAM	2016
36	Konak	Sait Altın	BİLSAM	2017
37	Proje analizi ve Teşvik Uygulamaları	Recep Karabulut	BİLSAM	2017
38	Toplumsal Gelişme ve Dinamikleri	İbrahim Gezer	BİLSAM	2018
39	Gölgede Kelimeler	Ferman Salmış	BİLSAM	2018
40	Göç, Din ve Siyaset	Bekir Gündoğmuş	BİLSAM	2018
41	Modern Felsefede Benlik	Şahabettin Yalçın	BİLSAM	2018
42	Pardon, Bu Uçak Nereye Gidiyor?	Yasemin Katı	BİLSAM	2018
43	Siyaset ve Ekonomi Sempozyumu Bildiri Özet Kitabı	Komisyon	BİLSAM	2018
44	Siyaset ve Ekonomi Sempozyumu Bildiri Kitabı	Komisyon	BİLSAM	2018